

Χωροθέτηση, Τυπολογία, Μορφή ως παράμετροι ανάπτυξης της σχέσης Πανεπιστημίου - Πόλης

Ερευνητική Εργασία

Χρίστου Αικατερίνη Ειρήνη
Πόζωτου Αντρέας

Επιβλέπων καθηγητής
Σκουτέλης Νικόλαος

Ιούλιος 2023

Πολυτεχνείο Κρήτης
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Εντός πόλης

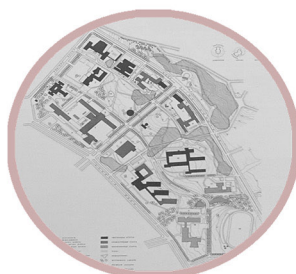
Περιφέρεια πόλης

Εκτός πόλης

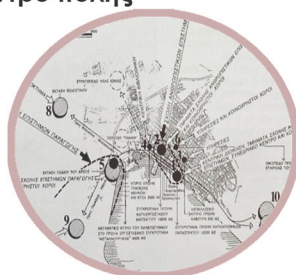

Τύπος οργάνωσης αυτοτελών νησίδων

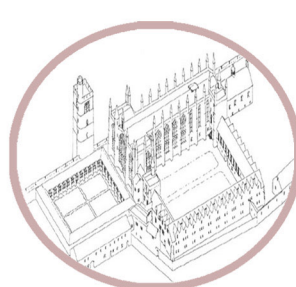
Πανεπιστημιούπολη Θεσσαλονίκης

Τύπος οργάνωσης διάσπαρτων μονάδων στο κέντρο πόλης

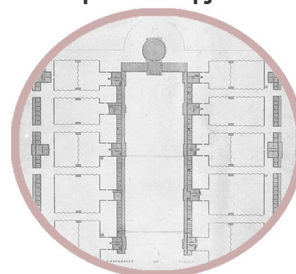
Πανεπιστημιούπολη Θεσσαλίας - Βόλου

Τύπος οργάνωσης μοναστηριού

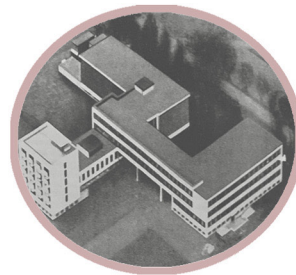
Νέο Κολέγιο Οξφόρδης, 1379

Πανεπιστήμιο σε μορφή ακαδημαϊκού χωριού - κηπούπολης

Πανεπιστημιού της Βιργινίας, Thomas Jefferson, 1825

Πανεπιστήμιο σε μορφή εργοστασίου

Μπάουχαους 1925-1926

Πανεπιστημιακό συγκρότημα σε μορφή αστικής νυσίδας

Campus of Illinois Institute of Technology, Σικάγο 1941

Χ
Ω
Ρ
Ο
Θ
Ε
Τ
Η
Σ
Η

Τ
Υ
Π
Ο
Λ
Ο
Γ
Ι
Α

Μ
Ο
Ρ
Φ
Η

Ευχαριστούμε τον επιβλέποντα
καθηγητή μας Νικόλαο Σκουτέλη για
την καθοδήγηση και το ενδιαφέρον που
έδειξε κατά τη διάρκεια της εκπόνησης
αυτής της εργασίας, καθώς επίσης και
την οικογένεια και τους φίλους μας για
τη υποστήριξη τους.

Περίληψη

Η παρούσα ερευνητική εργασία πραγματεύεται την σημασία που έχει η προβολή του σύνθετου κοινωνικού ρόλου του πανεπιστημίου με την παρουσία του στην πόλη. Επιπλέον, γίνεται διερεύνηση για τις παραμέτρους που καθορίζουν τον χαρακτήρα της πανεπιστημιακής δομής και κατά επέκταση το πώς αυτή επηρεάζει και διαμορφώνει τη σχέση που αναπτύσσει με τον αστικό ιστό.

Κατά πόσο λοιπόν η χωροθέτηση, ο τύπος και η μορφή οργάνωσης ως παράμετροι επηρεάζουν τον χαρακτήρα του πανεπιστημίου και αντιστρόφως τι ρόλο έχουν στην ανάπτυξη της σχέσης πανεπιστημίου με την πόλη;

Αναλυτικότερα, εξετάζονται οι παράμετροι της χωροθέτησης, της τυπολογίας και της μορφής μέσω της ιστορικής εξέλιξης των πανεπιστημίων στον διεθνή και στον ελλαδικό χώρο. Η ανάλυση των παραπάνω παραμέτρων γίνεται με την παράθεση παραδειγμάτων χρονολογικά όπου παράλληλα σημειώνονται και τα χωρικά μοντέλα οργάνωσης των πανεπιστημίων καθώς και αυτά που επηρεάζονται από τις παραμέτρους που θέσαμε. Πιο συγκεκριμένα, στο τέλος μελετάται η περίπτωση της Λεμεσού με το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου ως προς το χωρικό μοντέλο οργάνωσης των πανεπιστημιακών του εγκαταστάσεων (μοντέλο διάχυτης αστικής χωροθέτησης των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων) και τι είδους αλληλεπιδράσεις αναπτύσσονται με την πανεπιστημιακή κοινότητα και την πόλη.

Περιεχόμενα

A)	Εισαγωγή	6
	A.1) Πρόλογος – Υπόθεση εργασίας	
	A.2) Σκοπός	
	A.3) Αντικείμενο	
	A.4) Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	
B)	Μέθοδος	7
	B.1) Μέθοδος συλλογής στοιχείων	
	B.2) Ερμηνευτική Μέθοδος	
Γ)	Άρθρωση εργασίας	8
	Γ.1) Συγκρότηση εργασίας – Δομή	
	Γ.2) Περιεχόμενα κεφαλαίων	
Κεφάλαιο 1	Ιστορική εξέλιξη στο Διεθνή χώρο	10
	1.1 Εννοιολογική Προσέγγιση	
	1.2 Διεθνής εξέλιξη	
Κεφάλαιο 2	Ιστορική εξέλιξη στον Ελλαδικό χώρο	37
	2.1 Η ίδρυση των πρώτων πανεπιστημίων [αρχές 19ου αιώνα (1824) με αρχές 20ου αιώνα (1925)]	
	2.1 Πανεπιστήμια Περιφέρειας [από τα μέσα της δεκαετίας του '60 μέχρι σήμερα]	
Κεφάλαιο 3	Η περίπτωση στην Λεμεσό (Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου)	59
Δ)	Βιβλιογραφία	75
Ε)	Εικονογραφικές πηγές	78

Α) Εισαγωγή

Α.1) Πρόλογος – Υπόθεση εργασίας

Η σχέση ανάμεσα σε πανεπιστήμιο και πόλη υπήρχε διαχρονικά και οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους είτε λίγες είτε πολλές παρουσιάζουν κοινωνικά, πολιτιστικά και πολιτικά χαρακτηριστικά. Η εξέλιξη της σχέσης μεταξύ πανεπιστημίου και πόλης παρατηρείται ότι αναπτύσσεται σύμφωνα με ένα συνδυασμό από παραμέτρους που επηρεάζουν τόσο την σύνδεση τους όσο και τις αλληλεπιδράσεις που δημιουργούνται από την σύνδεση αυτή. Η μορφή ως παράμετρος σύνδεσης αφορά κυρίως στον συμβολισμό που αποδίδεται στο πανεπιστήμιο σύμφωνα με τα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα της πόλης. Ο χαρακτήρας του πανεπιστημίου διαμορφώνεται από ένα συνδυασμό της μορφής, της τυπολογίας και της χωροθέτησης ώστε η κτιριακή του δομή να αποδίδει τα χαρακτηριστικά στοιχεία από την πολιτικό-κοινωνική κατάσταση της κάθε εποχής.

Από την αρχική εμφάνιση του πανεπιστημίου κατά την Μεσαιωνική εποχή όπου παρουσιάζεται ο εσωστρεφής και θεοκρατικός χαρακτήρας του (πανεπιστημίου – μοναστηρι), κατά τον 18ο αιώνα το πανεπιστήμιο ως μνημείο, τον 19ο αιώνα το πανεπιστήμιο ως ακρόπολη της γνώσης και τον 20ο αιώνα μια σειρά παραλλαγών μέχρι και την σύγχρονη εποχή, όπου ταυτίζεται με εργοστασιακή μονάδα (πανεπιστήμιο – εργοστάσιο) μέχρι και το σήμερα που θα μπορούσε να ερμηνευτεί και ως αστική μονάδα. Η παράμετρος της χωροθέτησης για να λειτουργεί ως παράμετρος σύνδεσης του πανεπιστημίου με την πόλη συχνά συνδυάζεται με την μορφή και την τυπολογία της δομής του κτιρίου. Η παρουσία του πανεπιστημίου στην πόλη ως χωροθέτηση επιτυγχάνει την προβολή του πανεπιστημίου ως σημαντικός θεσμός που οφείλει να συνυπάρχει με ανάλογα κτίρια δημόσιου χαρακτήρα στην πόλη. Αναμφίβολα η χωροθέτηση του πανεπιστημίου αποτελεί και σημείο αναφοράς για την έναρξη της σχέσης – σύνδεσης του με την πόλη καθώς καθορίζει και το είδος της σχέσης. Τα πανεπιστημιακά συγκροτήματα που χωροθετούνται εκτός ή και στις παρυφές της πόλης εκδηλώνουν το πόσο άμεση ή έμμεση σχέση επιθυμούν να έχουν με τη πόλη σε σχέση με την μορφή τους ως αυτόνομες πανεπιστημιούπολεις. Η τυπολογία του πανεπιστημίου ως παράμετρος σύνδεσης του με την πόλη σε συνάρτηση με την μορφή και κυρίως την χωροθέτηση θα μπορούσε να ερμηνευτεί και ως παράμετρος επικοινωνίας τόσο για την λειτουργία της ίδιας της πανεπιστημιακής κοινότητας όσο και με την λειτουργία της σε σχέση με την πόλη. Αυτό μπορούμε να το διακρίνουμε από τον Μεσαίωνα που επικρατούσε ο τύπος των μοναστηριακών συγκροτημάτων με ένα κολεγιακό σύστημα μέχρι και την εποχή μας όπου εμφανίζονται τυπολογίες με πιο σύνθετη διαμόρφωση του δομημένου χώρου, με μια μορφή πολυπλοκότητας ώστε να επιτυγχάνονται επικοινωνίες και σχέσεις με τον περιβάλλοντα χώρο του αστικού ιστού της πόλης.

Μέσω της ανάλυσης της ιστορικής αναδρομής των πανεπιστημίων γίνονται κατανοητές και εμφανείς οι παράμετροι της χωροθέτησης, της μορφής και της τυπολογίας ως βασικά συστατικά που επηρεάζουν και μπορούν να δημιουργούν γέφυρες επικοινωνίας με τη πόλη. Τα πανεπιστήμια αποτελούν ζωτικά κύτταρα των κοινωνιών ώστε να λειτουργούν ορθά ως θεσμοί, οπότε οφείλουν να συνδιαλέγονται και να συνεργάζονται. Το πανεπιστήμιο πέρα από πεδίο αναπαραγωγής της γνώσης και καλλιέργειας του πνεύματος οφείλει να αποτελεί και πεδίο κοινωνικο – πολιτικών εξελίξεων για την διασφάλιση της ορθής συμπεριφοράς των κοινωνιών, όπου η αρχιτεκτονική έχει ως υποχρέωσή της να συνδράμει στο κτίσιμο της σχέσης μεταξύ πανεπιστημιακών κοινοτήτων και των κοινωνιών των πόλεων.

A.2) Σκοπός

Σκοπός της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι η ανάλυση της σχέσης πανεπιστημίου με την εκάστοτε πόλη και το τι επιφέρει η σχέση αυτή. Πιο συγκεκριμένα αναλύεται το πώς εντάσσεται η πανεπιστημιακή κοινότητα στον αστικό ιστό της πόλης και με ποιες παραμέτρους μπορεί να αναπτύξει ή και να ενισχύσει τους δεσμούς με την πόλη. Αναλυτικότερα αναφέρονται οι παράμετροι που επηρεάζουν τόσο τον χαρακτήρα του πανεπιστημίου ως κοινωνική δομή όσο και τη σύνδεση του με την πόλη.

A.3) Αντικείμενο

Αντικείμενο της εργασίας αποτελεί η ανάλυση της ιστορικής αναδρομής των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων, η πρώιμη μορφή τους έως και η σύγχρονη εκδοχή τους, σε διεθνή και ελληνικό χώρο. Μέσω της ανάλυσης αυτής επιχειρείται η κατανόηση της μορφής, της χωροθέτησης και της τυπολογίας ως σημαντικές παράμετροι που επηρεάζουν την συσχέτιση του με την πόλη. Επίσης εξετάζεται η περίπτωση του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου στην πόλη της Λεμεσού όπου οι τρεις παράμετροι (χωροθέτηση, μορφή, τυπολογία) αποκτούν καθοριστικό ρόλο στη σχέση που αναπτύσσει το πανεπιστήμιο με την πόλη. Στο πλαίσιο της ανάλυσης αυτής, παρουσιάζονται τα πλεονεκτήματα αλλά και η διαμόρφωση της καθημερινής ζωής των φοιτητών και του κοινωνικού συνόλου μέσα από το πρίσμα της ανάπτυξης του πανεπιστημίου στο κέντρο της πόλης.

A.4) Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Η βιβλιογραφική έρευνα βασίστηκε σε βιβλία, επιστημονικά άρθρα, πρακτικά συνεδρίων σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή καθώς και διαδικτυακές πηγές για το ιστορικό πλαίσιο της διεθνούς και ελληνικής εξέλιξης. Για την περίπτωση της Λεμεσού – Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου διαπιστώσαμε ότι υπήρχε ελλιπής έως και καθόλου βιβλιογραφία, γι' αυτό προέκυψε ένα δικό μας εργαλείο συλλογής πληροφοριών.

Βιβλία Αναφοράς:

- David Watkin, Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007
- Peter Meusbarger, Michael Heffernan, Laura Saurana, Geographies of University, Springer Open, 2018, Switzerland

B) Μέθοδος

B.1) Μέθοδος συλλογής στοιχείων

Η συλλογή του ερευνητικού υλικού έγινε από βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα. Για την περίπτωση του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου διεξάχθηκε έρευνα πεδίου με την χρήση ερωτηματολογίου, επιτόπια έρευνα για χαρτογράφηση και συλλογή εικονογραφικού υλικού, συζητήσεις με την φοιτητική κοινότητα και μέλη της τεχνικής υπηρεσίας του πανεπιστημίου.

B.2) Ερμηνευτική Μέθοδος

Η ερμηνευτική μέθοδος που χρησιμοποιείται στη ιστορική εξέλιξη αφορά την συνανάλυση του πανεπιστημίου μέσω των τριών παραμέτρων (χωροθέτηση, μορφή, τυπολογία) στο πλαίσιο του κοινωνικο – πολιτικού υποβάθρου. Γενικότερα επιχειρείται η αναζήτηση για τους τρόπους σύνδεσης πανεπιστημίου – πόλης και με ποιο τρόπο επηρεάζουν οι παράμετροι που θέσαμε τη σύνδεση αυτή.

Γ) Άρθρωση εργασίας

Γ.1) Συγκρότηση εργασίας – Δομή

Η εργασία συγκροτείται από τα εξής τρία κεφάλαια:

Κεφάλαιο 1 – Ιστορική εξέλιξη στο Διεθνή χώρο

Κεφάλαιο 2 – Ιστορική εξέλιξη στον Ελλαδικό χώρο

Κεφάλαιο 3 – Η περίπτωση της Λεμεσού - Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Γ.2) Περιεχόμενα κεφαλαίων

Η εργασία δομείται από τρία κεφάλαια στα οποία κυριαρχεί ένας κοινός προσανατολισμός ως προς την θεματολογία τους. Επιχειρείται η ανάλυση της σχέσης ανάμεσα σε πανεπιστήμιο και πόλη σύμφωνα με τις παραμέτρους της χωροθέτησης, της μορφής και της τυπολογίας, τις οποίες θεωρούμε βασικά θεμέλια για την ανάπτυξη και ενίσχυση της.

Το πρώτο κεφάλαιο περιέχει δύο ενότητες, όπου στην πρώτη γίνεται μια σύντομη εννοιολογική προσέγγιση. Γίνεται αναφορά και ανάλυση στους όρους πανεπιστήμιο, πανεπιστημιούπολη και του μοντέλου διάχυτης αστικής χωροθέτησης των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων, για την καλύτερη κατανόηση στην έρευνα αλλά και της ίδιας της εργασίας. Η δεύτερη ενότητα του πρώτου κεφαλαίου απευθύνεται στη διεθνή ιστορική εξέλιξη, όπου παρατίθενται παραδείγματα πανεπιστημίων με χρονολογική σειρά σύμφωνα με τη χρονολογία ίδρυσης τους. Επίσης γίνεται σύντομη αναφορά των κοινωνικο – πολιτικών εξελίξεων για κάθε εποχή ως παράγοντας που επηρεάζει κατά πολύ την εξέλιξη της δομής του πανεπιστημίου αλλά και στην σχέση του με την πόλη. Σε κάθε εποχή σχολιάζεται το κίνημα, το ρεύμα, το μανιφέστο αλλά και οι αντιλήψεις που αφορούν το πεδίο της αρχιτεκτονικής και τέχνης καθώς επηρεάζουν τις τρεις βασικές παραμέτρους που παραθέτουμε ότι καθορίζουν τη σχέση του πανεπιστημίου και πόλης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση της ιστορικής εξέλιξης των πανεπιστημίων στον Ελλαδικό χώρο, όπου συμπεριλαμβάνονται δύο ενότητες όπου μοιράζονται χρονολογικά. Η πρώτη ενότητα του κεφαλαίου αφορά την ίδρυση των πρώτων πανεπιστημίων που γίνεται στις αρχές του 19ου αιώνα με αρχές του 20ου αιώνα και η δεύτερη ενότητα αφορά τα Πανεπιστήμια της Περιφέρειας που αναπτύσσονται κατά την δεκαετία του 1960 μέχρι και σήμερα. Το κεφάλαιο αυτό αναφέρει χρονολογικά τα πανεπιστήμια που αναπτύσσονται στον Ελλαδικό χώρο, σύμφωνα με το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο που επηρεάζουν τόσο την μορφή και την τυπολογία των πανεπιστημίων όσο και την χωροθέτηση, που θέτουμε ως βασικές παραμέτρους σύνδεσης με την πόλη.

Στα κεφάλαια ένα και δύο επιχειρείται η ανάλυση των παραμέτρων (χωροθέτηση, μορφή, τυπολογία) μέσω των παραδειγμάτων αλλά και των αντιλήψεων ανά ιστορική περίοδο. Η ανάλυση και η διερεύνηση τις ιστορικής εξέλιξης στο διεθνή και Ελλαδικό χώρο των πανεπιστημίων γίνεται με

σκοπό την κατανόηση και το βαθμό επιρροής που έχουν οι παράμετροι που θέτουμε στην ανάπτυξη και συσχέτισης του πανεπιστημίου με τον αστικό χώρο της πόλης.

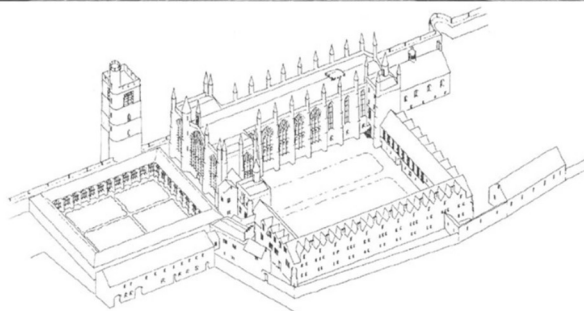
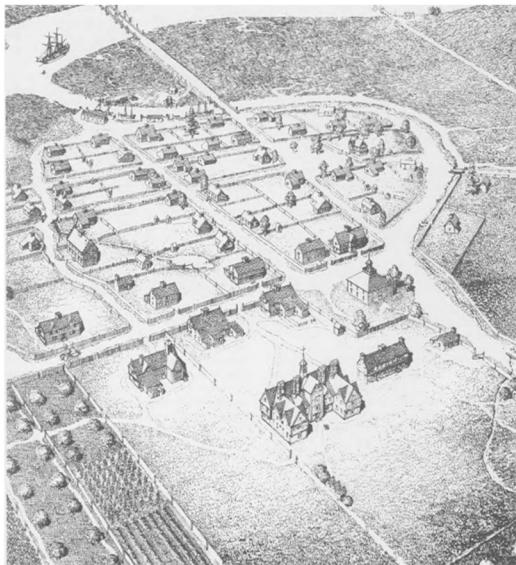
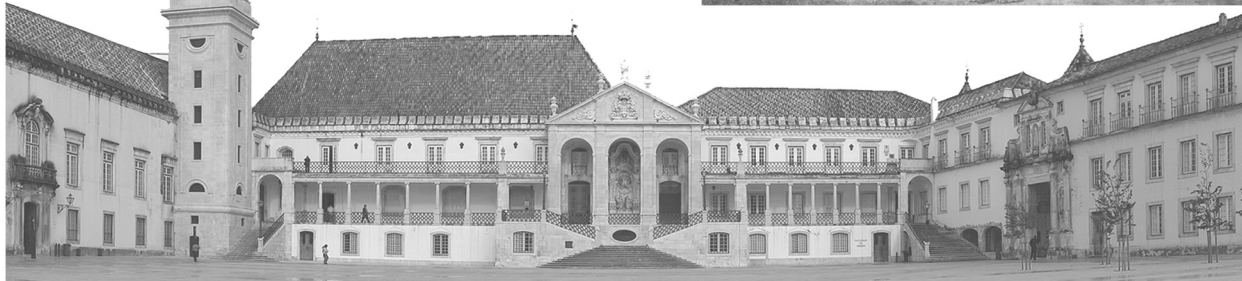
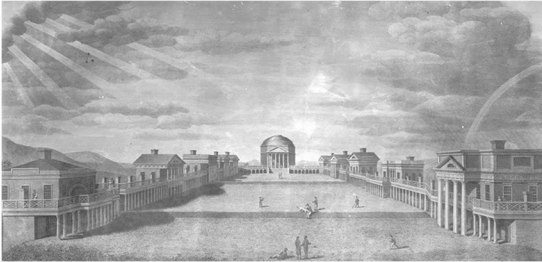
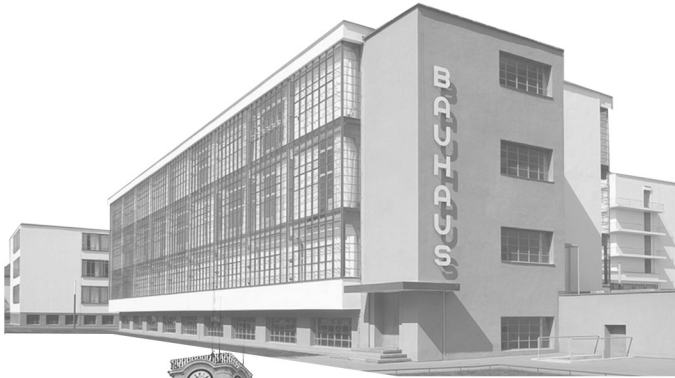
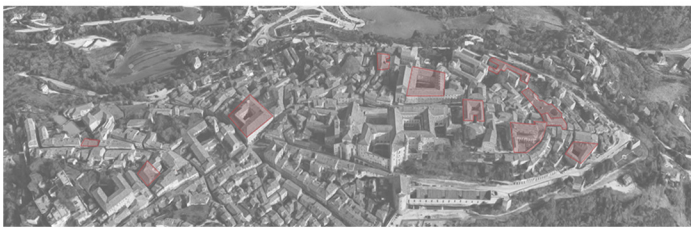
Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η περίπτωση της πόλης της Λεμεσού με την σχετική πρόσφατη ίδρυση (2003) του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου. Αναλύεται η περίπτωση αυτή καθώς θεωρούμε ότι το χωρικό μοντέλο οργάνωσης που εφαρμόζεται με τη διασπορά των πανεπιστημιακών λειτουργιών σε υφιστάμενα κελύφη (ιστορικά και μη) στο κέντρο της πόλης αποτελεί μοντέλο ανάπτυξης ωφέλιμο τόσο για την πανεπιστημιακή κοινότητα όσο και για την πόλη. Μέσο της ανάλυσης του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου εντοπίζονται βασικές προϋποθέσεις για την ώσμωση της πανεπιστημιακής κοινότητας με τον αστικό ιστό αλλά και την ανάπτυξη και αναβάθμιση του κέντρου της πόλης λόγω του πανεπιστημίου. Σημαντικό ρόλο στην ανάλυση και διερεύνηση του πανεπιστημίου στην πόλη της Λεμεσού έπαιξε η εμπειρική μας έρευνα καθώς αποτελεί και τόπο καταγωγής μας, η χρήση ερωτηματολογίου στη φοιτητική κοινότητα αλλά και διάφορες συζητήσεις με το ευρύτερο περιβάλλον του ακαδημαϊκού πληθυσμού.

Κεφάλαιο 1

– Ιστορική εξέλιξη στο Διεθνή χώρο

1.1 Εννοιολογική Προσέγγιση

1.2 Διεθνής εξέλιξη

Κεφάλαιο 1

– Ιστορική εξέλιξη στο Διεθνή χώρο

1.1 Εννοιολογική Προσέγγιση

1.2 Διεθνής εξέλιξη

1.1. Εννοιολογική Προσέγγιση

Προκειμένου να επιτευχθεί η ολοκληρωμένη θεώρηση των ζητημάτων που τίγονται στην παρούσα ερευνητική εργασία, απαιτείται η ανάλυση των εννοιών: πανεπιστήμιο, πανεπιστημιούπολη (campus) και διάχυτη αστική χωροθέτηση των πανεπιστημιακών κτιρίων, που έχει ως σκοπό τόσο τον προσδιορισμό των χωρικών απαιτήσεων που αφορούν στη λειτουργία τους σε σχέση με την πόλη, ούτως ώστε να γίνουν γνωστοί οι παράγοντες και τα κριτήρια χωροθέτησης που επηρεάζουν τον αστικό ιστό, όσο και στην κατανόηση για την εξέλιξη της έρευνας.

Πανεπιστήμιο

Εικόνα 1: Νωπογραφία του Ραφαήλ 1509, η Σχολή των Αθηνών (στο κέντρο της σύνθεσης ο Αριστοτέλης και ο Πλάτωνας).

Τον όρο πανεπιστήμιο έπλασε το 1810 ο Αδαμάντιος Κοραής σε ελληνική απόδοση, ενώ ο αντίστοιχος ξένος όρος αποδίδεται με το λατινικό «universitas», το οποίο θέλει να δηλώσει την ασχολία των πανεπιστημίων με την καθολικότητα της γνώσης με το σύνολο των επιστημών σε θέματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος «universal»¹. Σύμφωνα με την εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λάρουσ Μπριτάνικα, το πανεπιστήμιο αποδίδεται ως το ίδρυμα που διαθέτει ανώτατη εκπαίδευση με σχολές σε πεδία των θεωρητικών και θετικών επιστημών, το οποίο αναγνωρίζεται από την εξουσία απονέμοντας βαθμούς και τίτλους πτυχιικών σπουδών. Σημαντικό να αναφερθεί ότι, η πορεία του σύγχρονου πανεπιστημίου προέρχεται από την Ελληνική αρχαιότητα με τις σχολές διαφόρων φιλοσόφων και σοφιστών όπως η Ακαδημία του Πλάτωνα και το

Λύκειο του Αριστοτέλη. Οι σχολές αυτές δεν πρόσφεραν γνώσεις αποκλειστικά στη φιλοσοφία ή τη ρητορική αλλά ανταποκρίνονταν και σε ένα ευρύ φάσμα γενικών ανθρώπινων γνώσεων. Το σύγχρονο πανεπιστήμιο προέκυψε αμεσότερα από την εποχή του δυτικού Μεσαίωνα τον 12ο αιώνα, όπου δημιουργήθηκαν οι σχολές ανώτερης μόρφωσης για μοναχούς και κληρικούς. Τα πρώτα μεσαιωνικά πανεπιστήμια ιδρύθηκαν στην Μπολόνια (1088) και στο Παρίσι (1150) και αποτέλεσαν πρότυπα για τα υπόλοιπα πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν τους επόμενους αιώνες².

Πανεπιστημιούπολη (Campus)

Τον όρο «πανεπιστημιούπολη – campus» χρησιμοποιούμε όταν θελήσει κανείς να περιγράψει ένα ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα υπό την μορφή οικοδομικού συγκροτήματος που περιλαμβάνει όλες τις λειτουργίες του σε μια συγκεκριμένη χωρική έκταση. Οι λειτουργίες που περιλαμβάνονται σε αυτή την έκταση γης είναι κτίρια διδασκαλίας, βιβλιοθήκες, χώρους διαμονής (εστίες), άθλησης και αναψυχής (καφετέριες, εστιατόρια) και λοιπές λειτουργίες που αποσκοπούν στην εύρυθμη λειτουργία ενός πανεπιστημιακού ιδρύματος. Η ανάπτυξη των πανεπιστημιούπολεων έγινε αναγκαία στην σύγχρονη εποχή (μέσα του 20ου αιώνα) καθώς σημειώθηκε ραγδαία ανάπτυξη σε πολλούς κλάδους των επιστημών και έτσι οι χωρικές ανάγκες αυξήθηκαν³. Ένα ολοκληρωμένο

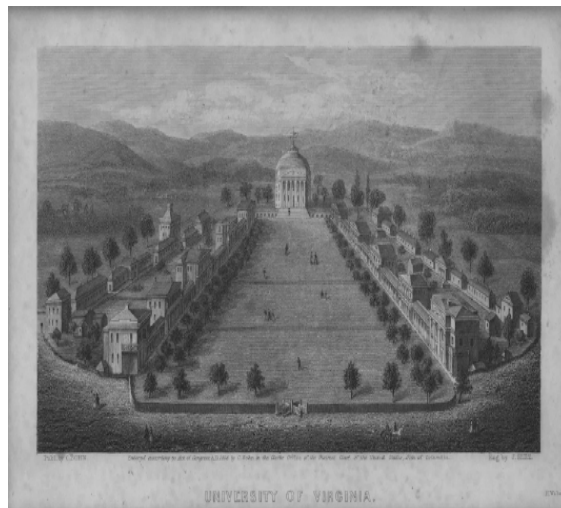
¹ Γεωργίου Δ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Δεύτερη Έκδοση, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 2002, σελ. 1309.

² *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λάρουσ Μπριτάνικα*, Τόμος τεσσαρακοστός όγδοος, Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, σελ. 63 – 64.

³ Όπως πάρα πάνω, σελ. 64

campus/πανεπιστημιούπολη θεωρείται εκείνο που διαθέτει όλες τις λειτουργίες που προϋποθέτει ένα πανεπιστημιακό ίδρυμα για να λειτουργεί ως αυτόνομη κοινότητα. Για την σχεδίαση πανεπιστημιούπολης απαραίτητη προϋπόθεση είναι να συμπεριληφθεί πολεοδομικός σχεδιασμός ώστε να ενσωματώσει τις απαραίτητες υποδομές και ποιότητες, σε χώρους που χαρακτηρίζονται ως ελεύθεροι δημόσιοι – κοινόχρηστοι χώροι (πλατείες, δρόμοι, πλατώματα, πεζόδρομοι, οργανωμένοι χώροι πρασίνου, φίλτρα πρασίνου, ενδιάμεσοι χώροι).

Σημαντικό πρόσωπο στην ιστορική εξέλιξη των πανεπιστημιούπολεων αποτελεί η προσωπικότητα του Αμερικανού Thomas Jefferson ο οποίος μπορεί να θεωρηθεί και πρόδρομος των πανεπιστημιούπολεων (campus) καθώς σχεδίασε το Πανεπιστήμιο της Virginia το 1819. Ο σχεδιασμός του βασίζεται στην ιδέα ενός «ακαδημαϊκού χωριού» με αυτόνομα κτίρια ενωμένα μεταξύ τους με στοές. Για τα δεδομένα της εποχής θεωρήθηκε ανατρεπτικός καθώς τα εκάστοτε πανεπιστημιακά ιδρύματα αφορούσαν ένα κυρίαρχο μνημειώδες μεμονωμένο κτίριο, το οποίο απορρίπτει στον σχεδιασμό του ο Thomas Jefferson σχεδιάζοντας μια ολοκληρωμένη πανεπιστημιούπολη συμπεριλαμβανομένου του δομημένου αλλά και αδόμητου χώρου⁴.

Εικόνα 2: Thomas Jefferson , University of Virginia 1817-1828

Η λειτουργική και μορφολογική κατηγοριοποίηση συστημάτων των πανεπιστημιούπολεων, αναλύονται σε τέσσερα μοντέλα:

Α) Τον τύπο της οργάνωσης των επί μέρους σχολών/τμημάτων, με δικές τους εγκαταστάσεις σε ανεξάρτητες «νησίδες», με βάση ένα γενικό σχέδιο χρήσεων γης όπου η συνολική έκταση μοιράζεται σε «οικόπεδα», ένα για κάθε σχολή και για κάθε λειτουργία. Αυτός ο τύπος οργάνωσης εστιάζει στη λειτουργική κατανομή της έκτασης και τη βελτίωση ζητημάτων κυκλοφορίας.

Β) Η εξέλιξη του τύπου που προαναφέρθηκε, η οποία αποτελεί τον τύπο της ελεύθερης συνεχούς διάταξης, κρατώντας την ανεξαρτησία των σχολών, περιορίζοντας την απόσταση μεταξύ τους και προσεγγίζοντας τη λογική του ενιαίου συνόλου. Επιπλέον, δημιουργείται ένας κεντρικός χώρος που λειτουργεί ως πόλος έλξης για τους φοιτητές, συγκεντρώνοντας τις κοινωνικές και ψυχαγωγικές λειτουργίες σε υποτυπώδη μορφή.

Γ) Το σύστημα γραμμικής διάταξης που επιλύει το πρόβλημα περί οργάνωσης των λειτουργιών. Στον συγκεκριμένο τύπο υπάρχει ένα γραμμικό κέντρο που χαρακτηρίζεται ως σπονδυλική στήλη και συγκεντρώνονται οι κοινωνικές, ψυχαγωγικές και διοικητικές λειτουργίες. Με βάση το κεντρικό γραμμικό κέντρο, οι σχολές διαμορφώνονται χωρικά με βάση αυτού, σε δευτερεύοντες κάθετους άξονες.

Δ) Ο τύπος του πλέγματος ο οποίος αναιρεί την ανεξαρτησία των τμημάτων/σχολών όπως επικρατεί στις πάρα πάνω κατηγορίες και τη θέση τους παίρνει η έδρα ή το εργαστήριο. Το κτιριακό ακαδημαϊκό συγκρότημα λειτουργικά και κατασκευαστικά αποτελεί ένα ενιαίο σύνολο, στο οποίο η κάθε λειτουργία τοποθετείται και οργανώνεται στην κατάλληλη θέση. Στο πλέγμα των λειτουργιών αποκτά ζωή με ένα κατάλληλα οργανωμένο δίκτυο ελεύθερων χώρων και κυκλοφορίας⁵.

⁴ Στέφανος Σίνος, *θεωρία και πράξη στην προ-μοντέρνα αρχιτεκτονική*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Μάρτιος 2012, σελ. 77

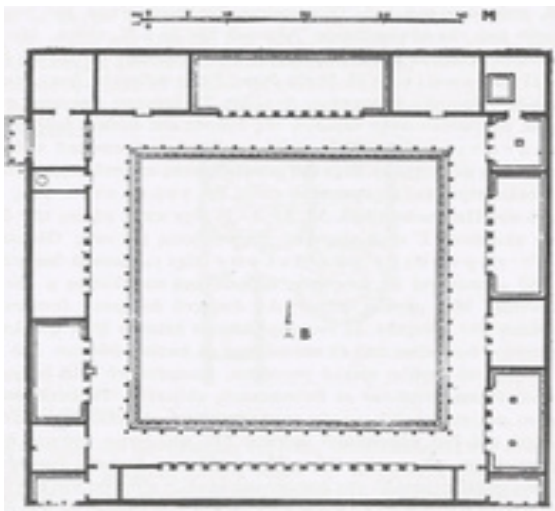
⁵ Λαλένης Κ., Θεοδωρίδου Λ., Αειχώρος, *Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης*, Επιστημονικό περιοδικό, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Τεύχος 17, 2012, σελ. 141 – 142

Μοντέλο διάχυτης αστικής χωροθέτησης (ελεγχόμενης διασποράς)

Αξίζει να σημειωθεί πως τα τελευταία χρόνια και κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του '80, στον Ελλαδικό χώρο παρατηρείται ότι όλο και πιο συχνά το μοντέλο της αυτόνομης πανεπιστημιούπολης (campus) εγκαταλείπεται, για ένα πιο ευέλικτο και ενταγμένο σύστημα εντός της πόλης, υιοθετώντας το μοντέλο της διάχυτης αστικής χωροθέτησης. Στον διεθνή χώρο, παρατηρείται ότι, το μοντέλο αυτό ξεκίνησε από πιο νωρίς, κατά την δεκαετία του '60. Στις περισσότερες περιπτώσεις που εφαρμόζεται το μοντέλο διάχυτης αστικής χωροθέτησης, γίνεται στο ιστορικό κέντρο της πόλης ώστε να συνδυάζεται με τη μορφή επανάχρησης ιστορικών κτιρίων και συνόλων. Η εκμετάλλευση των ανενεργών κτιρίων μετατρέπει τα κτίρια αυτά σε ενεργούς φορείς της πόλης αναπτύσσοντας μια σχέση παρελθόντος και παρόντος ζωτικής σημασίας, διατηρώντας έτσι την μνήμη. Σε άλλες περιπτώσεις που εφαρμόζεται το μοντέλο αυτό είναι σε περιοχές που έχουν χάσει την αρχική τους λειτουργία (π.χ. εγκαταλειμμένες βιομηχανικές ζώνες) ή σε περιοχές υποβαθμισμένες χωρίς χαρακτήρα⁶.

Με το μοντέλο της διάχυτης αστικής χωροθέτησης των πανεπιστημιακών υποδομών που συνθέτονται μέσω της διασποράς των κτιρίων μέσα στο αστικό ιστό της πόλης, αναπτύσσεται μια σημαντική σχέση ανάμεσα σε πανεπιστήμιο και πόλη η οποία είναι ωφέλιμη αλλά και απαραίτητη. Τόσο με τη μορφή της επανάχρησης όπου το πανεπιστήμιο αποκτά έναν ρόλο στη μεταφορά ιστορική μνήμης και αξιών του παρελθόντος, όσο και με την κατανομή και χωροθέτηση των λειτουργιών της πανεπιστημιακής κοινότητας όπως χώροι εισόδου, κίνησης, ελεύθεροι κοινόχρηστοι χώροι, χώροι αναψυχής και εστίασης, προβλέπονται ότι θα έχουν άμεση σχέση με τις λειτουργίες της πόλης. Το μοντέλο αυτό συμβάλει στην ενσωμάτωση του πανεπιστημίου με τον αστικό ιστό αλλά και ταυτόχρονα λειτουργεί ως παράγοντας ενίσχυσης στην ώσμωση της σχέσης μεταξύ τοπικής κοινωνίας με πανεπιστημιακής κοινωνίας.

1.2 Διεθνής Εξέλιξη

Εικόνα 3: Αναπαράσταση κάτοψης της Παλαίστρας στην Ολυμπία.

Η διαδικασία ανάπτυξης της γνώσης είχε αρχίσει από τα αρχαία χρόνια στην Ελλάδα, από τον 5ον αιώνα και αποτελεί ορόσημο στην ανάπτυξη του πολιτισμού και της εκπαίδευσης του σύγχρονου κόσμου, καθώς δίνονται από εκεί τα θεμέλια για την μετέπειτα πορεία των πανεπιστημίων. Στις αρχαίες ελληνικές πόλεις υπήρχε διαφορετική ιστορική εξέλιξη και κοινωνική διάρθρωση, όμως είχαν κοινή αντίληψη περί παιδείας ότι η μόρφωση αποτελούσε αγαθό και δικαίωμα όλων των ελεύθερων πολιτών. Οι σχολές που είχαν την περισσότερη επίδραση στην εξέλιξη και διαμόρφωση της αρχαιοελληνικής παιδείας αλλά και στην μετέπειτα πορεία της ίδρυσης των πρώτων πανεπιστημίων ήταν: η Ακαδημία του Πλάτωνα, το Λύκειο του Αριστοτέλη και η Σχολή της Αλεξάνδρειας⁷. Οι χώροι εκπαίδευσης στην αρχαία

⁶ Εργαστήριο αστικού περιβάλλοντος Ε.Μ.Π., *πρώτη έκθεση αξιολόγησης, χωροθέτησης και ανάπτυξης του τεχνολογικού πανεπιστημίου Κύπρου στην πόλη της Λεμεσού*, Μάρτιος 2006, σελ.2

⁷ Γέμπος Π. (2015), *Πανεπιστήμια, επιστήμη και ελεύθερη θεσμοί. Επιστήμη και Κοινωνία*. Επιθεώρηση και Ηθική θεωρίας, τεύχος 17, σελ. 290

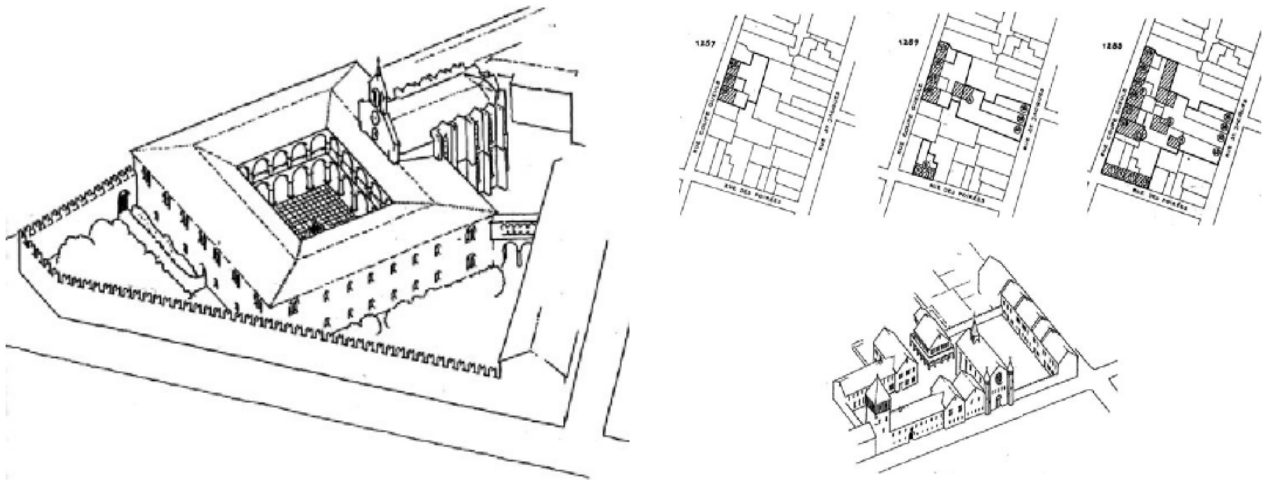
Ελλάδα που αποκαλούνταν «παλαίστρες» αποτελούσαν σχολεία φυσικής αγωγής και είχαν ως κύριο χαρακτηριστικό μια μεγάλη τετράγωνη υπαίθρια αυλή η οποία καθόριζε την οργάνωση και διάταξη του χώρου. Περιμετρικά από την αυλή αυτή υπήρχε στοά όπου πίσω σε παράλληλη τοποθέτηση στο βάθος χωροθετούνται διαμερίσματα – χώροι διαφόρων χρήσεων όπως χώροι διδασκαλίας μαθημάτων (ρητορικής, φιλοσοφίας κ.α.) αλλά και λουτρών. Η διάταξη των χώρων της παλαίστρας σε μια απλουστευμένη μορφή κάτοψης γίνονται έμπνευση για την αρχιτεκτονική σύνθεση των πρώτων πανεπιστημίων. Τα στοιχεία που εφαρμόζονται στην αρχιτεκτονική των πρώτων πανεπιστημίων είναι η μεγάλη υπαίθρια αυλή που περιβάλλεται από τις στοές τα οποία αποτελούν κύρια χαρακτηριστικά που βλέπουμε ότι συμπεριλήφθηκαν στον σχεδιασμό τους⁸. Οι παλαίστρες γίνονται σύμβολο για την μετέπειτα πορεία της εκπαίδευσης, καθώς γίνονται φορέας ιδεών της εκάστοτε εποχής αφού συμβαδίζει απόλυτα με τη φράση «νους υγιής εν σώματι υγιεί» που εκδηλώνει ότι τόσο η ανάπτυξη του σώματος όσο και του πνεύματος που είναι ισάξιοι παράγοντες που πρέπει να συνδυάζονται στην διαδικασία της εκπαίδευσης με απώτερο σκοπό την καλλιεργημένη προσωπικότητα του ατόμου ώστε να διαμορφωθεί ως καλός πολίτης. Αυτή η φράση εκφράζεται αρχιτεκτονικά στις παλαίστρες με την έμφαση που δίνεται στην μεγάλη υπαίθρια αυλή αλλά και τα διαμερίσματα – χώροι διδασκαλίας που την περιβάλλουν.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι οι κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα τον 11ο αιώνα στην Ευρώπη υπήρξε αφορμή για την δημιουργία πανεπιστημίων. Καθοριστικό ρόλο είχε το γεγονός της δημιουργίας νέων πόλεων καθώς μεγάλο μέρος του πληθυσμού εγκαταλείπει την αγροτική ζωή από την ύπαιθρο καταλήγοντας στις πόλεις. Η κινητοποίηση του πληθυσμού είχε ως απόρροια την συνολική άνθηση των πόλεων στην στάσιμη και απομονωμένη κοινωνία του Δυτικού Μεσαίωνα. Την ίδια εποχή πραγματοποιείται ο εξ ορθολογισμός της επιστημονικής σκέψης και της διοικητικής πρακτικής καθώς γίνεται η επανακάλυψη του Ρωμαϊκού Δικαίου, με την παιδία να γίνεται απαραίτητη προϋπόθεση για την εξυπηρέτηση και κάλυψη των αναγκών που δημιουργήθηκαν. Η ανώτατη εκπαίδευση δεν κάνει ξαφνικά την εμφάνισή της, αλλά σταδιακά στον ευρωπαϊκό χώρο. Στην Δύση επικρατούσε κάποιου είδους εκπαίδευση από λόγιους της εποχής με την δημιουργία σχολών υπό την αιγίδα της εκκλησίας – κράτους. Η ανάγκη της εκκλησίας αποτέλεσε η αιτία για την ίδρυση των πρώτων πανεπιστημιακών ιδρυμάτων καθώς ήθελε να παρέχει επιπλέον μόρφωση, ανώτατου επιπέδου σε μοναχούς και κληρικούς σε σχέση με αυτό που τους προσέφεραν οι επισκοπικές και μοναστηριακές σχολές.

Το πρώτο πανεπιστήμιο που κάνει την εμφάνισή του ήταν στην Μπολόνια το 1088 το οποίο αποτελούσε πανεπιστημιακό κέντρο κατά τον Μεσαίωνα με έμφαση στο Ρωμαϊκό Δίκαιο. Αμέσως μετά ακολουθεί το Παρίσι το οποίο αποτελούσε το δεύτερο πανεπιστημιακό κέντρο, το οποίο αναπτύσσει την σχολή Notre Dame (1150) με έμφαση στις θεολογικές σπουδές. Ο κύκλος σπουδών ήταν από την εποπτεία των εκκλησιαστικών αρχών – κράτους και περιέχει τις «επτά ελευθέρια τέχνες». Ο κύκλος σπουδών αφορούσε μαθήματα γραμματικής, ρητορικής, διαλεκτικής – λογικής, αριθμητικής, γεωμετρίας, αστρονομίας και μουσικής. Κοινό χαρακτηριστικό αυτών των πανεπιστημίων ήταν ο διεθνισμός που επιτυγχάνεται με την κοινή γλώσσα διδασκαλίας που ήταν τα λατινικά και έτσι οι διδάσκοντες και σπουδαστές (ήταν οργανωμένοι ως ένα είδος συντεχνίας) μπορούσαν να μετακινηθούν από την μια χώρα στην άλλη. Αφορμή για το αμέσως επόμενο πανεπιστήμιο που ιδρύεται από διδάσκοντες και σπουδαστές που φεύγουν από το Παρίσι για να ιδρύσουν το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και αργότερα το Cambridge στα τέλη του 12ου και αρχές του 13ου αιώνα⁹.

⁸ Χαράλαμπος Θ. Μπούρας, *Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής*, Τόμος 1, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1999, σελ. 319 – 320

⁹ *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λάρος Μπριτάνικα*, Τόμος τεσσαρακοστός όγδοος, Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, σελ. 64.

Εικόνα 4: Σχέδιο από το Κολέγιο της Μπολόνια, Ιταλία 1088

Εικόνα 5 : Επέκταση του Κολεγίου Σορβόννης στο Παρίσι, 1257

Σε συνδυασμό με την σταδιακή εξέλιξη των πόλεων που επικρατεί τον Μεσαίωνα, δημιουργήθηκε η ανάγκη αναζήτησης ενός συστήματος περισσότερο «επιστημονικοποιημένου» ως είδος γνώσεως. Η ανάγκη αυτή υπήρξε αφορμή για την ανάπτυξη πιο εξειδικευμένων σπουδών με σχολές σε διάφορα πεδία όπως για παράδειγμα τη Φιλοσοφία στο Παρίσι, το δίκαιο στην Μπολόνια και την ιατρική στο Μονπελιέ¹⁰. Με την εξειδίκευση αυτών των σχολών, ελκύεται το ευρύ κοινό έχοντας μια ραγδαία αύξηση στους σπουδαστές, φαινόμενο που επηρέασε στην άνθηση της πορείας των πανεπιστημίων. Η εκκλησία και το κράτος δε σταμάτησε να έχει την εποπτεία για τον κύκλο σπουδών στα πανεπιστήμια, θέτοντας φραγμούς και όρια στη νόηση και στην έρευνα. Τα όρια στη νόηση και στις επιστήμες σε συνδυασμό με την ανελευθερία στη σκέψη αλλά και την τάση προς την κοινωνική απομόνωση της εκπαίδευσης, εκφράζεται μέσω της αρχιτεκτονικής που επικράτησε στα πρώτα πανεπιστήμια. Τα μεσαιωνικά πανεπιστήμια διαφέρουν σε γενικές γραμμές με κάποια κοινά χαρακτηριστικά στην αρχιτεκτονική τους σύνθεση. Χωροθετούνται στο κέντρο του αστικού ιστού και είχαν να κάνουν με ένα μεμονωμένο κτίριο, συνεκτικής οντότητας με μνημειώδη χαρακτήρα μεγάλης κλίμακας που ταυτίζεται με «ναό» της γνώσης. Στις όψεις διαγράφεται η εσωστρέφεια που επικρατεί, με την περίφραξη μεγάλων τειχών που παραπέμπει σε οργάνωση φρουρίου ή φυλακής, με την περισσότερη πηγή φωτός να εισέρχεται από την υπαίθρια κεντρική τετράπλευρη αυλή. Εσωτερικά, τοποθετείται στο κέντρο η μεγάλη υπαίθρια αυλή, όπου με βάση αυτή οργανώνονται και οι υπόλοιποι χώροι όπως η βιβλιοθήκη, η κατοικία του πρύτανη, τα καταλύματα για τους καθηγητές και τους σπουδαστές, το παρεκκλήσιο και μια μεγάλη αίθουσα όπου συμπίπτει με την οργάνωση των εκπαιδευτικών χώρων στην αρχαιότητα, με τις «παλαιστρες».

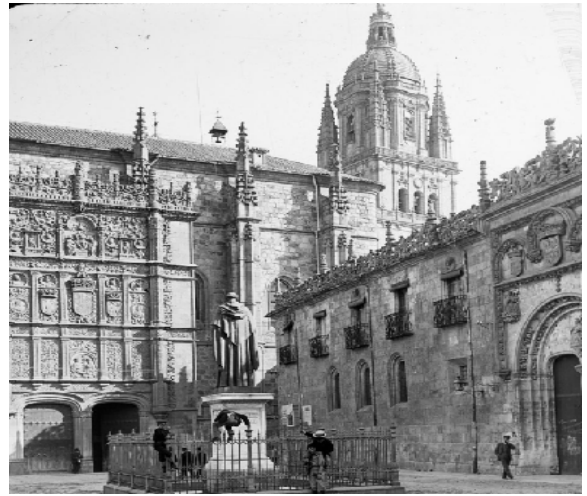
Εικόνα 6: Πανεπιστήμιο Σορβόννης στο Παρίσι

Τα πανεπιστήμια με τα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν πάρα πάνω, ήθελαν να προσφέρουν στους σπουδαστές τους υψηλή θέση στην κοινωνία σε τομείς της ιατρικής, της νομικής και κυρίως της θεολογίας. Η δομή του πανεπιστημίου αλλά και η χωροθέτηση του είχε στρατηγικό ρόλο, καθώς μια μεγαλοπρεπής δομή υπό την εποπτεία της εκκλησίας – κράτους χωροθετείται στον αστικό ιστό ως ένδειξη δύναμης του κράτους, όμοια εικόνα που φαίνεται και

¹⁰ Peter Meusburger, Michael Heffernan, Laura Saurana, *Geographies of University*, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 24

από άλλες περιπτώσεις δημόσιων κτιρίων που μέσω αυτών προβάλλεται η δύναμη της εξουσίας στην πόλη όπως για παράδειγμα οι ναοί – εκκλησίες. Τα πρώτα πανεπιστήμια, της Μπολόνια και του Παρισιού υιοθετούν αυτή την προσέγγιση ξεκάθαρα και εφαρμόζεται επίσης στα μετέπειτα πανεπιστημιακά ιδρύματα που δημιουργούνται μέχρι και τα τέλη του 18ου αιώνα, καθώς αυτά τα δύο αποτελούσαν πρότυπο.

Κατά την διάρκεια του 13ου αιώνα ιδρύονται κάποια σημαντικά πανεπιστήμια που έχουν στην δομή τους ενδείξεις που αναγράφονται ως στοιχεία που εφαρμόζονται στα μετέπειτα χρόνια σε πανεπιστημιούπολεις αλλά παράλληλα διατηρούν τον εσωστρεφή τους χαρακτήρα. Αποτελούν συγκροτήματα συνεκτικής οντότητας με κύρια εσωτερική υπαίθρια αυλή. Την περίοδο αυτή ιδρύεται το πανεπιστήμιο της Σαλαμάνκα στην Ισπανία (1218), στην πόλη Λεόν όπου η κτιριακή του δομή είναι ανακτορικών διαστάσεων η οποία ολοκληρώνεται μέχρι και την εποχή της Αναγέννησης. Το πανεπιστήμιο αυτό διαθέτει πλούσια διακοσμημένη πρόσοψη με διάφορα μοτίβα γοθικών μορφών με λομβαρδικά αναγεννησιακά στοιχεία που ακολουθούν την τεχνοτροπία πλατερέσα (plateresque)¹¹. Ιδρύεται επίσης το Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης στην Γερμανία και το πανεπιστήμιο της Κόϊμπρα στην Πορτογαλία που και αυτά δεν αποτελούσαν αποκλειστικά ένα μεμονωμένο μνημειακό κτίριο. Συγκεκριμένα το πανεπιστήμιο της Κόϊμπρα στην Πορτογαλία ιδρύθηκε το 1290 και τοποθετείται στα μεγαλοπρεπή ανάκτορα της πόλης (μέχρι και σήμερα) αποδίδοντας στο πανεπιστήμιο ένα χαρακτήρα αστικού μνημείου μεγαλοπρεπούς αρχιτεκτονικής. Τα πανεπιστημιακά αυτά σύνολα σε συνδυασμό με τα προγενέστερα της Οξφόρδης και του Κέϊμπριτζ, οργανώνονται από μια σειρά κτιρίων που πλαισιώνουν μια υπαίθρια κεντρική αυλή, όπου τα κτίρια αυτά στην επέκταση τους αναπτύσσουν κλειστές αυλές (μικρότερες) που πηγάζουν από τον τύπο του περίκλειστου μοναστηριακού cloister υπαίθριου. Αυτός ο τύπος οργάνωσης θεωρήθηκε σχήμα αυτοσυγκέντρωσης με συμβολική αξία καθώς ενθάρρυνε τους σπουδαστές στην παραγωγή γνώσης, την υποταγή στους κανόνες, το διαλογισμό και τη συζήτηση. Στην περίπτωση της Οξφόρδης, η γενική υιοθέτηση του εσωτερικού τετράγωνου σχήματος ακολουθεί συμπαγή μορφή, ενώ στην περίπτωση του Κέϊμπριτζ ακολουθεί την μορφή του ποταμού που το διαπερνά¹².

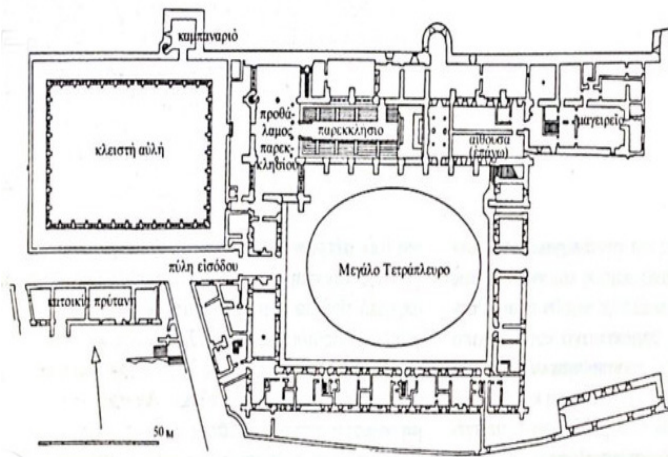
Εικόνα 7: Πρόσοψη του Πανεπιστημίου Σαλαμάνκα στην πόλη Λεόν της Ισπανίας, 1218

Εικόνα 8: Κεντρική αυλή του παλαιού βασιλικού παλατιού που έγινε πανεπιστήμιο

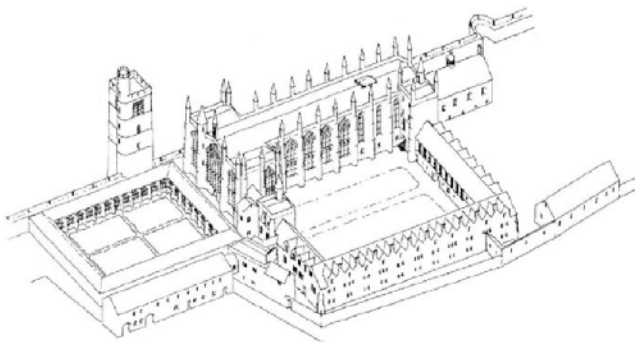
¹¹ Nicolaus Pevsner, *An outline of European Architecture*, published by benguin books, 1948, σελ. 152 - 153

¹² Μ. Ανανιαδού – Τζημοπούλου, *Αρχιτεκτονική Τοπίου. Σχεδιασμό Αστικού Χώρων, Κριτική και θεωρία, Σύγχρονες Τάσεις Σχεδιασμού Τοπίου*, Εκδόσεις Ζήτη, Τόμος Α, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 30

Εικόνα 9: Κάτοψη του Νέου Κολεγίου Οξφόρδης από τον Ουίλλιαμ Ονίνφορντ το 1380.

αυτούς τους χώρους ως μια μικρή κοινωνία – κοινότητα, με όμοια ενδιαφέροντα, αποκλείοντας τι συμβαίνει στον έξω κόσμο. Επίσης, θεωρητικά το τείχος προστασίας που υψώνουν στην κοινωνία και δια μέσου της δομής του πανεπιστημίου (σαν φυλακή) γίνεται λόγω της προσπάθειας τους για την καλλιέργεια γνώσεως, την απόκτηση καινούργιων ιδεών ανενόχλητοι αλλά και αποφεύγοντας την κατακραυγή από τις αντιδράσεις της κοινωνίας¹⁴.

Εικόνα 10: Απεικόνιση του Νέου Κολεγίου Οξφόρδης το 1379.

Εικόνα 11: Σημερινή κατάσταση των παλαιών κτιρίων του Πανεπιστημίου Κέϊμπριτζ.

Εικόνα 12: Θέατρο Ανατομίας του Πανεπιστημίου Πάδοβα

Μέχρι τον 14ο αιώνα και πρώτο μισό του 15ου αιώνα, δηλαδή την περίοδο του Ύστερου Μεσαίωνα είχαν ιδρυθεί τουλάχιστον 80 πανεπιστήμια σε διάφορες πόλεις της Ευρώπης. Οι πανεπιστημιακές κοινότητες συνέχιζαν να θέτουν ως επίκεντρο τη θεοκρατική και μεταφυσική αντίληψη. Εξαίρεση εκείνη την περίοδο αποτελούσαν αρκετές πόλεις της Ιταλίας που προσέφεραν την ελεύθερη ακαδημαϊκή σκέψη όπως για παράδειγμα το πανεπιστήμιο

¹³ Peter Meusburger, Michael Heffernan, Laura Saurana, *Geographies of University*, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 376 - 378

¹⁴ David Watkin, *Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ. 187

της Πάδοβα στην Βενετία που ιδρύθηκε το 1222, που κατά την περίοδο της Αναγέννησης (15ος – 16ος αιώνας) λειτουργούσε ως κέντρο ελληνικών σπουδών, προσελκύοντας πλήθος φοιτητών και επιστημόνων συμπεριλαμβανομένου κάποιων που εγκατέλειψαν το πανεπιστήμιο της Μπολόνιας με σκοπό την αναζήτηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Χαρακτηριστικό χώρο του πανεπιστημίου αυτού αποτελούσε το γνωστό εργαστήριο ανατομίας όπου το κοινό παρακολουθούσε από το αμφιθεατρικό θεωρείο. Ένα σημαντικό πανεπιστήμιο που αποτελούσε ο παλαιότερος ακαδημαϊκός φορέας του κράτους στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και έρευνας είναι αυτό της Νάπολης (Univesita degli di Napoli «Federico II») που ιδρύθηκε από τον αυτοκράτορα Φρειδερίκο Β΄. Ήταν το πρώτο πανεπιστήμιο της Ευρώπης που εξ αρχής λειτούργησε ως κρατικός φορέας παραγωγής και μετάδοσης της γνώσης χωρίς να βασίζεται στην θεοκρατική αντίληψη, τα εκκλησιαστικά σεμινάρια ή ως εκπαιδευτήριο για καθολικούς ιερείς. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο η Ιταλία υπήρξε η ισχυρότερη οικονομικά σε σχέση με άλλες περιοχές της Μεσαιωνικής Ευρώπης έχοντας ποικιλία σε κοσμικά κτίρια μέσα στις πόλεις (Σιένα, Φλωρεντία, Βενετία, Μιλάνο κ.α.) συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη και στην δημιουργία περισσότερων πανεπιστημίων εκείνη την περίοδο. Η έντονη διάθεση που υπήρξε στην Ιταλία για προβολή και ανάδειξη της πολιτιστικής τους ταυτότητας οφειλόταν στην ευημερία της οικονομίας, ως τραπεζικό κέντρο της Ευρώπης ώστε να πετύχει την εσωτερική και την εξωτερική κυριαρχία¹⁵.

Εικόνα 13: Πανεπιστήμιο Νάπολης - Univesita degli di Napoli.

Η κρίση του Μεσαίωνα φέρνει σταδιακά την άνθηση της Αναγέννησης με την μεγάλη στροφή προς τον άνθρωπο και τη φύση, ως επίκεντρο ενδιαφέροντος, εγκαταλείποντας τις μεσαιωνικές αντιλήψεις που προσδιορίζουν τον άνθρωπο ως κινούμενο όν από τη Θεία Χάρη και βούληση. Μέσω της Αναγέννησης αναπτύσσεται ο ανθρωπισμός και η ιδέα της ατομικής ελευθερίας, που αποτελούν σημαντικοί παράγοντες στην εξέλιξη της ακαδημαϊκής κοινότητας. Ο άνθρωπος της Αναγέννησης στοχεύει στην αναζήτηση ενός πρότυπου ανθρώπου που κάνει προσπάθειες για την βέλτιστη εξύψωση του πνεύματος του μέσω του ρωμαϊκού πολιτισμού και κυρίως της ελληνικής κλασικής αρχαιότητας. Η εξύψωση του πνεύματος θα επιτευχθεί κυρίως μέσω της τέχνης και της αρχιτεκτονικής. Η νέα προσέγγιση που προκύπτει από την εποχή της Αναγέννησης, φέρνει καινούργια δεδομένα στην ακαδημαϊκή σκέψη και το ευρύτερο ερευνητικό πεδίο καθώς πλέον απαλλάσσονται από τα μεσαιωνικά πρότυπα και ενσωματώνεται η ακαδημαϊκή ελευθερία. Η στροφή στον ανθρωπισμό από φιλόσοφους, ποιητές και φιλόλογους έφεραν στο φως την ανακάλυψη των αρχαίων ελληνικών και ρωμαϊκών κειμένων που συνέλαβαν στην αναβίωση των τεχνών και των γραμμάτων της ελληνικής κλασικής αρχαιότητας συμπεριλαμβανομένου των πλατωνικών σπουδών, των μαθηματικών και της γεωμετρίας. Σημαντική ανακάλυψη την εποχή αυτή αποτελεί η έκδοση του βιβλίου De Architectura του Βιτρούβιου το 1414 που συνέλαβε καταλυτικά στην συστηματοποίηση των γνώσεων για την αρχαία αρχιτεκτονική, φωτίζοντας τους προοδευτικούς αρχιτέκτονες της εποχής στην αρχιτεκτονική σύνθεση με βάση τις αρχαίες μορφές¹⁶.

Οι πανεπιστημιακές δομές όλο και αυξάνονται και αρχίζουν να στρέφουν το ενδιαφέρον τους στην οικονομία και στην κοινωνία ακολουθώντας τα πνευματικά δρώμενα της εποχής, δίνοντας

¹⁵ David Watkin, *Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ. 199, 202.

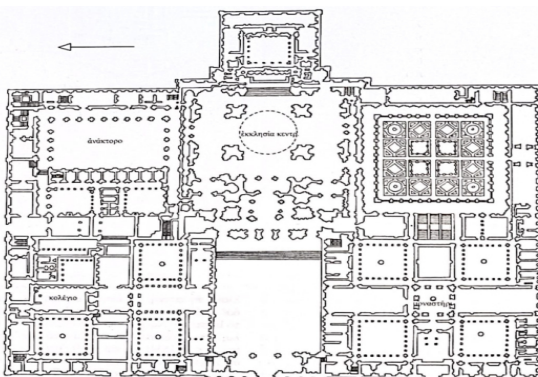
¹⁶ Γιώργος Καραδέδος, *Ιστορία και Θεωρία της Αποκατάστασης*, Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 45.

Εικόνα 14: Το κτίριο Palazzo dell'Università του Πανεπιστημίου της Κατάνιας στην Σικελία στην πλατεία Piazza del Duomo.

Εικόνα 15: Το Collège de France στο Παρίσι.

Εικόνα 16: Κάτοψη El Escorial στην Μαδρίτη από τον αρχιτέκτονα Χουάν Μπλουτίστα δε Τολέδο το 1563-82.

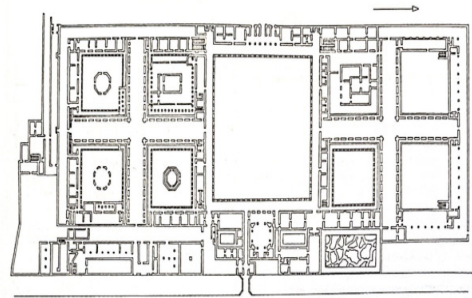

Εικόνα 17: Αεροφωτογραφία του El Escorial από βόρεια άποψη.

έμφαση στην διδασκαλία των επιστημών και όχι τόσο στην κτιριακή τους δομή. Οπότε η δομή των πανεπιστημιακών κτιρίων δεν διαφέρει και πολύ από την προγενέστερη (μοναστηριακού συγκροτήματος, με μνημειακές διαστάσεις). Κάποια από τα πανεπιστήμια που ιδρύονται τον 14ο αιώνα σύμφωνα με της προγενέστερες δομές είναι το Πανεπιστήμιο της Βιέννης στην Αυστρία το 1365. Με την εφεύρεση της τυπογραφίας τον 15ο αιώνα η μάθηση απελευθερώνεται σε ένα ευρύ κοινό, δημιουργώντας εκδοτικά κέντρα και έδρες πανεπιστημίων όπως το Παρίσι, τα Μιλάνο, τη Βενετία και άλλες. Κάποια από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα που δημιουργούνται είναι της Κατάνιας (1434) στην Σικελία όπου αρχικά στεγάζονταν σε ένα κτίριο στην Piazza del Duomo δίπλα στη μητρόπολη της πόλεως στο ναό της Αγίας Αγαθής και αργότερα το 1690 στεγάστηκε σε δικό της κτίριο Palazzo dell'Università δίπλα από τον Ναό του Αγίου Νικολάου υπό την εποπτεία του μητροπολίτη και της βασιλικής εξουσίας. Αποτελεί μέχρι και σήμερα σημαντικό κτίριο της πόλης, δημοσίου χαρακτήρα καθώς πλαισιώνει μια πλατεία μαζί με άλλα κοσμικά κτήρια της πόλης. Λίγο αργότερα το 1530 ιδρύεται το Κολέγιο της Γαλλίας (College de France) στο Παρίσι απέναντι από το ιστορικό συγκρότημα της Σορβόνης όπου αρχικά ονομαζόταν Βασιλικό Κολλέγιο, όπου το πανεπιστημιακό κτίριο ολοκληρώθηκε τον 18ο αιώνα. Το Collage de France τοποθετείται σε πυκνό αστικό ιστό, κλασικού ύφους, με χαρακτηριστική την είσοδο που περιλαμβάνει μια μεγάλη πύλη όπου ακολουθεί μια τετράγωνη υπαίθρια αυλή που την πλαισιώνουν αίθουσες διδασκαλίας. Κατά την περίοδο αυτή είναι εμφανής η επιρροή από την ανάπτυξη του έθνους – κράτους και έτσι τα πανεπιστήμια ελέγχονται αποκλειστικά από το κράτος ή το βασίλειο. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα της εποχής αποτελεί στην Μαδρίτη της Ιταλίας το Εσκοριάλ το 1563, που αποτελούσε μοναστήρι – βασιλικό ανάκτορο που συμπεριλάμβανε και κολέγιο. Η κάτοψη του Εσκοριάλ είναι σταυρική και είναι εμφανής η επιρροή από το περίφημο έργο του Φιλαρέτε στο Μιλάνο για το νοσοκομείο αλλά και από την ύστερη αρχαιότητα με το ανάκτορο του Διοκλητιανού στο Σπάλατο αλλά και οι θέρμες του στη Ρώμη. Το αυστηρό ύφος που διατηρεί στις όψεις του οφείλεται τόσο στο σκληρό υλικό (ντόπιος γκρίζος γρανίτης) όσο στην αντιμεταρρυθμιστική πνευματικότητα που εκπροσωπούσε ο Φίλιππος Β'. Το συγκρότημα διαθέτει δεκαεπτά αυλές που

περιλαμβάνουν ένα μοναστήρι, κολλέγιο ιερατικής σχολής, ένα νοσοκομείο, ένα βασιλικό ανάκτορο και ένα μασωλείο¹⁷.

Το πανεπιστήμιο γίνεται φορέας της κοινωνίας, της παραγωγής και μετάδοσης της γνώσης ανεξάρτητα από την κτιριολογική του μορφή. Η κλίμακα των πανεπιστημιακών κτιρίων αυξάνεται με διαδοχικές προσθήκες και επεκτάσεις, σε τετράγωνες αυλές που πλαισιώνονται από θαλάμους, σχηματίζοντας σταυρούς με αυλή κεντρική όπου αναπτύσσεται μια περίκεντρη εκκλησία στη μια της πλευρά. Αυτό το μοντέλο σύνθεσης που υιοθετείται έχει προέλευση από τον γνωστό αρχιτέκτονα Antonio Filarete, στο έργο του L'Osedale Maggiore, το νοσοκομείο του Μιλάνου (αργότερα Πανεπιστήμιο του Μιλάνου). Η σύνθεση του με τις οχτώ τετράγωνες αυλές, που ορίζονταν από στενόμακρους θαλάμους σχηματίζοντας σταυρούς με μία κεντρική ορθογώνια αυλή, η οποία περιλάμβανε στη μια της πλευρά μια περίκεντρη εκκλησία, είχε γίνει πρότυπο κάτοψης για πολλά δημόσια κτίρια της εποχής καθώς αποτελούσε και το πρώιμο δείγμα εγγεγραμμένης σταυροειδούς κάτοψης με αυλές¹⁸.

Εικόνα 18: Κάτοψη του Οσπεντάλε Ματζόρε στο Μιλάνο του Φιλαρέτε το 1460-66.

Εικόνα 19: Σημερινή εικόνα του Univesita degli Studi di Milano (Statale), της βορειοδυτικής εισόδου

Εικόνα 20: Σημερινή εικόνα της κεντρικής αυλής του Univesita degli Studi di Milano (Statale).

Εικόνα 21: Σημερινή εικόνα από την περιμετρική στοά στην κεντρική πλατεία του Univesita degli Studi di Milano (Statale).

Εικόνα 22: Σημερινή εικόνα του Univesita degli Studi di Milano (Statale), της βορειοανατολικής εισόδου στην οδό Francesco Sforza.

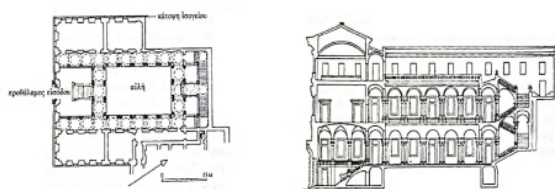
Κατά τη περίοδο του 17ου αιώνα αρχίζει να αναπτύσσεται στην τέχνη το Μπαρόκ που διαρκεί μέχρι και τα μέσα του 18ου αιώνα. Χαρακτηρίζεται από τον άφθονο διάκοσμο, τις ανήσυχες και ελεύθερες καμπύλες στις επιφάνειες στον χώρο των όψεων, και μορφές σε πολύπλοκες συνθέσεις. Κατά την περίοδο αυτή στην Ιταλία ολοκληρώνεται το Πανεπιστήμιο της Γένοβας το 1630 σχεδιασμένο από τον πρώιμο μπαρόκ αρχιτέκτονα Μπαρτολομμέο Μπιάνκο. Χαρακτηριστικά στοιχεία στην σύνθεση του πανεπιστημίου αποτελεί ο προθάλαμος της εισόδου που περιέχει μια σκάλα η οποία

Εικόνα 23: Απεικόνιση της περιμετρικής στοάς στον εσωτερικό χώρο και της κεντρικής αυλής του Πανεπιστημίου Γένοβας.

¹⁷ David Watkin, *Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής*, Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ. 266 - 269

¹⁸ Όπως πάρα πάνω σελ. 224

Εικόνα 24: Κάτοψη και Τομή του Πανεπιστημίου Γένοβας, 1634-36.

οδηγεί σε υψηλότερο επίπεδο στο κιονοπερίβλητο «κορτίλε» όπου η θέαση προς τα κάτω έχει την αίθρια αυλή. Ανάμεσα από τα ανοιχτά τόξα στο βάθος βρίσκεται μια μεγάλη σκάλα που οδηγεί στο ανώτερο ύψος όλου του κτιρίου¹⁹. Ιδρύεται επίσης το Collegio di Propaganda Fide στη Ρώμη το 1662. Εκτός από τις πλούσιες διακοσμημένες όψεις του κολλεγίου είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί η σχέση που αναπτύσσει με τον περιβάλλοντα χώρο. Πλαισιώνει την piazza di spanga όπου στην επέκταση της καταλήγει σε μεγαλύτερη πλατεία piazza Mignanelli που στην ευθεία της χωροθετείται η βασιλική του Sant'Andrea delle Fratte. Έτσι δίνει στο κτίριο ένα χαρακτήρα δημόσιο που συνδιαλέγεται με την διαμόρφωση του δημόσιου χώρου που το περιβάλλει.

Εικόνα 25: Σχέδιο Γενικής Διάταξης με το Collegio di Propaganda Fide στη Ρώμη.

Εικόνα 26: Πρόσφατη Κατάσταση του Collegio di Propaganda Fide της Βόρειας Πρόσοψης στην piazza di spanga.

Εικόνα 27: Αεροφωτογραφία του Πανεπιστημίου Κόϊμπρα σε σχέση με την πόλη.

Ένα σημαντικό γεγονός που αφορά στην εξέλιξη των πανεπιστημιακών δομών αποτελεί ότι ανεξάρτητα από την χρονολογία ίδρυσης των πανεπιστημίων η έναρξη για την δημιουργία των δομών γίνεται πολύ αργότερα, χρονολογικά. Μέχρι την ολοκλήρωση των πανεπιστημιακών κτιρίων οι ακαδημαϊκές λειτουργίες στεγάζονται σε προσωρινά κτίρια που ανήκουν στην εκκλησία ή στο κράτος – βασίλειο. Κάποια παραδείγματα από πανεπιστημιακά ιδρύματα όπου οι δομές τους ολοκληρώθηκαν αργότερα, αποτελεί της Coïbra στην Πορτογαλία, το Harvard στην Αμερική και της Βιέννης στην Αυστρία. Το Πανεπιστήμιο της Κόϊμπρα κατασκευάστηκε και ολοκληρώθηκε κατά τον 17ο και 18ο αιώνα. Παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο για τα αναγεννησιακά και μπαρόκ κτίρια που κατασκευάζονται όσο και η χωροθέτηση του συγκροτήματος. Χωροθετείται στην κορυφή ενός βουνού έξω από το κέντρο πόλης, με την μορφή ακρόπολης²⁰ (παραπέμπει σε ναό της γνώσης), όπου οργανώνεται σε διάφορα επίπεδα δημιουργώντας μια πλούσια ποικιλία διαμορφώσεων εξωτερικού χώρου με

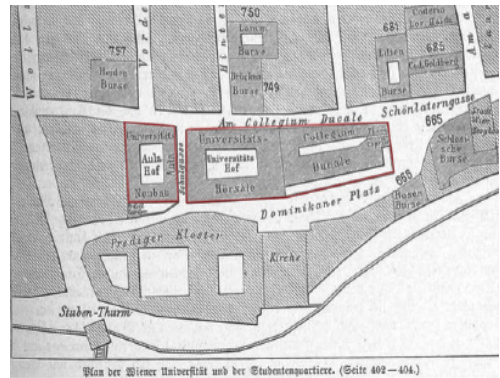
¹⁹ David Watkin, *Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής*, Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ. 306 – 307

²⁰ Peter Meusburger, Michael Heffernan, Laura Saurana, *Geographies of University*, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 393.

πλατείες – αυλές, σκαλιά, ράμπες, ώστε να επιτευχθεί η σύνδεση των κτιρίων που τοποθετούνται σε διαφορετικά επίπεδα.

Στην Αυστρία το Πανεπιστήμιο της Βιέννης είχε ιδρυθεί από τον 14ον αιώνα και αρχικά είχε χωροθετηθεί σε μια περιοχή συνοικίας εντός των τειχών της πόλης. Απόκτησε δικό του κτίριο σύντομα το «Collegium ducale» το οποίο στέγαζε το γραφείο του Πρύτανη, την διοίκηση και κάποιες αίθουσες διαλέξεων. Εκτός από το κτίριο αυτό, οι υπόλοιπες λειτουργίες του πανεπιστημίου στεγάζονταν σε νέα κτίρια ή και σπίτια διάσπαρτα σε αυτή την περιοχή. Κατά τον 17ο αιώνα κτίζεται ένα μεγάλο συγκρότημα για να στεγάσει τις λειτουργίες του Ακαδημαϊκού Κολλεγίου όπως είχε ονομαστεί τότε, όπου σήμερα έχει την ονομασία του «Παλαιού Πανεπιστημίου». Κατεδαφίζονται αρκετά από τα μεσαιωνικά κτίρια και σπίτια της περιοχής για τις χωρικές ανάγκες του συγκροτήματος. Η δομή του συγκροτήματος ακολούθησε τα μεσαιωνικά πρότυπα πανεπιστημίων που πηγάζουν από τα μοναστηριακά συγκροτήματα και βρίσκονταν στην οδό Ταχυδρομείου όπου μέχρι και σήμερα στεγάζονται κάποια από τα τμήματα του πανεπιστημίου. Κατά το 19ο αιώνα σύμφωνα με τις μεταρρυθμίσεις της εκπαίδευσης μεταστεγάζεται οριστικά στην οδό Ringstrasse στο κέντρο της πόλης μαζί με άλλα σημαντικά κτίρια δημόσιου χαρακτήρα (κτίριο της Βουλής, Δημαρχείο, Κρατική Όπερα)²¹. Η τριλογία των κτιρίων στην οδό Ringstrasse του Δημαρχείου, του Κοινοβουλίου και του Πανεπιστημίου δίνουν στο πανεπιστήμιο ισάξια τη σημασία που πρέπει να έχει ένας κρατικός φορέας της γνώσης. Το κτίριο του Πανεπιστημίου σχεδιάστηκε από τον Heinrich von Ferstel, το οποίο αποτελούσε κτίριο αναγεννησιακό δανειζόμενο κάποια στοιχεία από το μπαρόκ όπως η θολωτή του στέψη. Τα πανεπιστήμια κατά τον 19ο αιώνα είχαν την τάση να ακολουθούν μια ρυθμολογία άμεσα εξαρτημένη από την πιο σημαντική περίοδο της ιστορίας του κάθε τόπου²². Η τριλογία των κτιρίων αυτόν καθόρισε την εικόνα της πόλης δημιουργώντας μέτωπα που ανοίγονται σε διαμορφωμένους ελεύθερους χώρους (πλατείες, πάρκα) δίνοντας εξίσου έμφαση στο κενό χώρο ώστε να αναδεικνύεται μέσω αυτού τα κτιριακά σύνολα που τον συνοδεύουν.

Στην Αμερική τα πρώτα πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν ήταν κατά τον 17ο αιώνα κάνοντας την αρχή με το Harvard. Ιδρύθηκε το 1636 ως κολλέγιο θεολογίας στην περιοχή Κέιμπριτζ της Μασαχουσέτης, προάστιο της Βοστώνης. Τα πρώτα κτίρια του κολλεγίου δεν χωροθετούνται σε πυκνό αστικό ιστό, ούτε συνδέονται άμεσα με το κέντρο πόλης. σε αυτή την περίπτωση, δεν ακολουθείται το σύνηθες παραδοσιακό Ευρωπαϊκού τύπου Πανεπιστημίου. Αφορά ένα τύπο οργάνωσης με ένα σύνολο κτιρίων σε ελεύθερη διάταξη στο χώρο, τα οποία είναι τοποθετημένα σε μια πεδιάδα – λιβάδι.

Εικόνα 28: Σχέδιο Γενικής Διάταξης από την αρχική χωροθέτηση του Πανεπιστημίου της Βιέννης σε περιοχή συνοικίας, με το κτίριο «Collegium ducale».

Εικόνα 29: Η μεταστέγαση του Πανεπιστημίου της Βιέννης τον 19ο αιώνα σε κτίριο σχεδιασμένο από τον Heinrich von Ferstel.

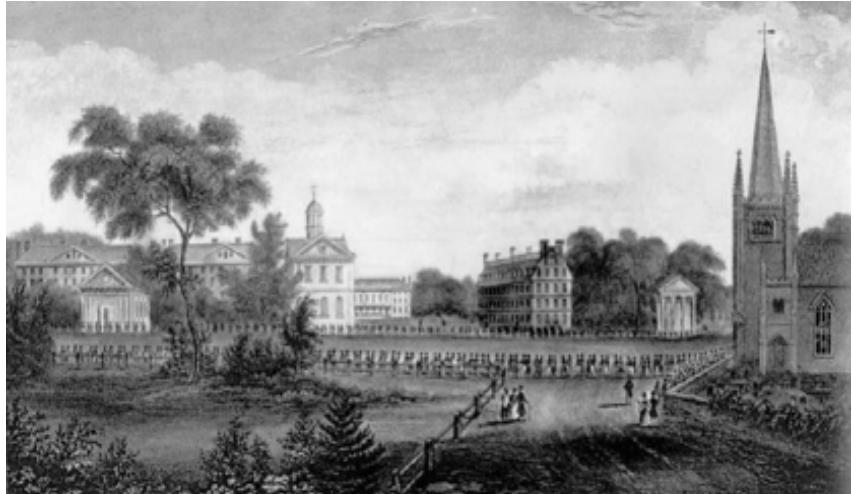

Εικόνα 30: Αεροφωτογραφία της Βιέννης με την τριλογία Πανεπιστημίου, Δημαρχείου, Κοινοβουλίου.

²¹ <https://geschichte.univie.ac.at/de/thematiken/universitaere-orte>

²² Στέφανος Σίνος, *θεωρία και πράξη στην προ-μοντέρνα αρχιτεκτονική*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Μάρτιος 2012, σελ. 148.

Μοιάζει περισσότερο με χωριό καθώς όλα τα κτίρια είναι ξύλινα τα οποία παραπέμπουν σε σπίτια αγροτών, με κυρίαρχα τρία μεγαλύτερα κτίρια που πλαισιώνουν μια μεγάλη αυλή που παραπέμπουν σε αργοντικά κτίρια. Αργότερα τα κεντρικά κτίρια του πανεπιστημίου είχαν αντικατασταθεί στις όψεις και από ξύλινες είχαν τοποθετήσει τούβλα κόκκινα, χαρακτηριστικό που διατηρούν μέχρι και σήμερα²³. Κατά τον 19ο και 20ο αιώνα, το σύνολο των κτιρίων επεκτάθηκε σε πανεπιστημιούπολη, διατηρώντας το στοιχείο του πρασίνου έχοντας αναπτύξει μια μορφή πανεπιστημιούπολης – κηπούπολης. Το μοντέλο αυτό, θεωρητικά μπορεί να πηγάζει από την Αγγλική προσέγγιση του 18ου και 19ου αιώνα, όπου συνδυάζει τις αντιλήψεις του ρομαντικού κλασικισμού αλλά με ιδιαίτερη έμφαση στην φύση. Ενσαρκώνεται η ιδέα της κηπούπολης, όπου οι προσόψεις των κτιρίων «βλέπουν» προς το πάρκο (νέος τύπος πάρκων – landscape garden). Οπότε το πανεπιστήμιο του Harvard άνοιξε το δρόμο για μια καινούργια προσέγγιση στον τύπο οργάνωσης των πανεπιστημιακών κτιρίων.

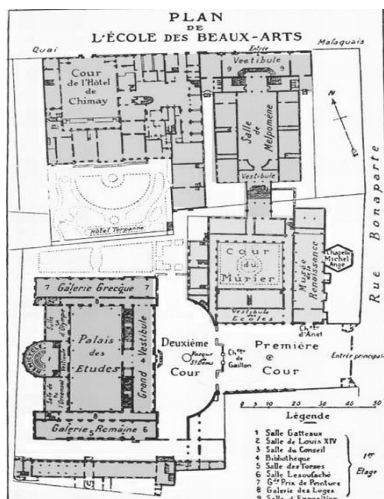
Εικόνα 31: Χάρτης του 1935 των πρώτων κτιρίων του Κολεγίου Harvard από το 1668.

Εικόνα 32: Σχέδιο της Eliza Susan Quincy το 1836 που απεικονίζει την επέκταση του Πανεπιστημίου Harvard.

Προς τα μέσα του 17ου και αρχές του 18ου αιώνα αρχίζει να εφαρμόζεται το κίνημα του Διαφωτισμού μέχρι και την αποκορύφωση του με την Γαλλική Επανάσταση το 1789. Η έννοια της νεωτερικότητας στον Γαλλικό κλασικισμό με την εφαρμογή της επαναστατικής αρχιτεκτονικής έχει ως έντονο στοιχείο την ορθολογική σκέψη, γεγονός που κατέστησε την Γαλλία πνευματικό κέντρο της Ευρώπης και κυρίως των τεχνών και της αρχιτεκτονικής κατά τον 18ο και 19ο αιώνα. Το 1648 ιδρύεται η Γαλλική σχολή του Παρισιού που αρχικά ονομάστηκε Βασιλική Ακαδημία Ζωγραφικής και Γλυπτικής. Αρχικά στεγάζονται σε ένα μοναστήρι στο Petits Augustins με χαρακτηριστικό το περικλειστο υπαίθριο cloister. Το 1671 δημιουργείται η Ακαδημία Αρχιτεκτονικής με στόχο την αποφυγή του μπαρόκ δίνοντας έμφαση στη μελέτη των αρχών της κλασικής αρχαιότητας. Το 1795 η Σχολή Καλών Τεχνών απαρτίζεται από δύο Ακαδημίες, της Αρχιτεκτονικής και της Ζωγραφικής – Γλυπτικής. Σημαντικό να αναφερθεί ότι η στροφή προς την μελέτη και κωδικοποίηση της κλασικής αρχαιότητας οφειλόταν στα κλασικά ιδεώδη (ισότητα, ελευθερία, αδελφότητα) που εκφράζονται μέσω του κινήματος του Διαφωτισμού με τον ορθολογισμό. Το συγκρότημα με τα πανεπιστημιακά κτίρια χρονολογείται από τον 17ο μέχρι και τον 20ο αιώνα. Χωροθετείται στην αριστερή όχθη του Σηκουάνα σε μια περιοχή από σημαντικά κτίρια της πόλης όπως το Μουσείο του Λούβρου. Στεγάζεται σε διάφορα κτίρια που κοσμούν και διαμορφώνουν τον αστικό δημόσιο χώρο της πόλης. Η εξωτερική είσοδος της σχολής συνοδεύεται από ένα προαύλιο το οποίο οδηγεί σε μια ημικυκλική πλατεία. Η πύλη εισόδου κοσμείται από προτομές και η μεγάλη αυλή από ένα γλυπτό, από σημαντικές προσωπικότητες (ζωγράφους, γλύπτες της εποχής). Στο κέντρο του συγκροτήματος, χωροθετείται το γνωστό ημικυκλικό αμφιθεατρικό (Hemicycle d'Honneur). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελεί και

²³ Peter Meusburger, Michael Heffernan, Laura Saurana, *Geographies of University*, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 402 – 404.

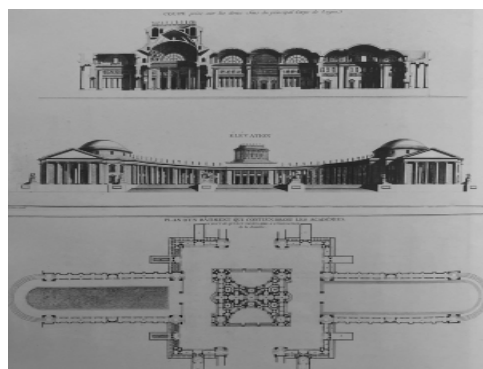
η «Αυλή με τις Μουριές» η οποία είναι υπαίθρια και περιβάλλεται από στοά που την κοσμούν διάφορα γλυπτά²⁴. Επιπρόσθετα είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η Αρχιτεκτονική της Ecole des Beaux – Arts είχε αποκτήσει ηγετικό ρόλο διεθνώς στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση καθώς παρείχε πολύ υψηλού επιπέδου αρχιτεκτονικές σπουδές. Η σχολή κηδεμονεύεται από το Γαλλικό κράτος και οι απόφοιτοι της προορίζονταν να υπηρετήσουν σε αυτό, για τη μελέτη δημόσιων έργων της Γαλλίας. Ο χώρος στον οποίον σπούδαζαν έπρεπε να φέρει το ύφος και το κύρος των μελλοντικών αρχιτεκτόνων που θα είχαν ηγετικές θέσεις διεθνώς στο πεδίο της Αρχιτεκτονικής.

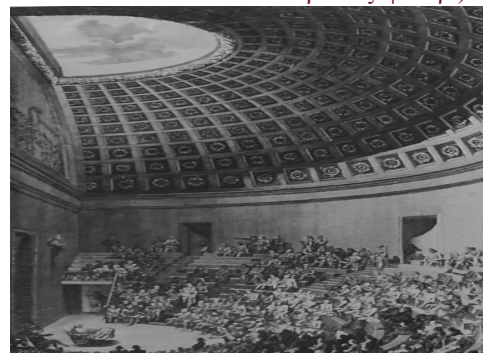
Εικόνα 33: Σχέδιο κατόψεων της L'Ecole des Beaux-Arts στο Παρίσι.

Εικόνα 34: Απεικόνιση πρόσφατη της κεντρικής αυλής με πρόσοψη το κεντρικό κτίριο της L'Ecole des Beaux-Arts.

Τον 18ο αιώνα η μεγάλη στροφή της ανώτατης εκπαίδευσης στο πνεύμα της κλασσικής παιδείας αρχίζει να εφαρμόζεται και να εκφράζεται και στο κτίριο. Ο Μάρι Ζόζεφ Πέρ είναι μια από τις προσωπικότητες που άσκησαν μεγάλη επιρροή στην πορεία του Κλασικισμού. Μέσω του συγγράμματος του «Quevres d'architecture» (έργα αρχιτεκτονικής) το 1765 προωθεί μια νέα μνημειώδη αρχιτεκτονική διατυπωμένη και εμπνευσμένη από τα αρχαία πρότυπα για κτίρια εκπαίδευσης (Ακαδημίες). Τα σχέδια αυτά είχαν ως κύρια στοιχεία μεγάλης κλίμακας συμμετρικές κιονοστοιχίες και θόλους. Ακολουθεί η ολοκλήρωση της περίφημης Σχολής της Χειρουργικής στο Παρίσι το 1769 – 75, έργο του Ζακ Γκοντουέν. Στην πρόσοψη, κατά μήκος τοποθετείται μια ιωνική κιονοστοιχία η οποία με το οριζόντιο θριγκό της παραλείπει τα συμβατικά κυματία της ζωφόρου δίνοντας ένα ύφος αυστηρό και επιβλητικό χαρακτήρα στο κτίριο. Η ύπαρξη του θεάτρου ανατομίας που τοποθετείται πίσω από την κεντρική πρόσταση έχει κάτοψη ημικυκλική και είναι εμπνευσμένη από την κάτοψη των αρχαίων θεάτρων με τα στοιχεία των φατνωματικών επιφανειών αλλά και από το Πάνθεον, στο οποίο φωτίζεται από τον θόλο στην οροφή. Το κτίριο αυτό είχε παρομοιαστεί πολλές φορές ως αρχαίος Ναός²⁵.

Εικόνα 35: Σχέδια τομής, όψης και κάτοψης ακαδημιών του συγγράμματος του «Quevres d'architecture» από τον Μάρι Ζόζεφ Πέρ.)

Εικόνα 36: Παρίσι, Σχολή Χειρουργικής, χαρακτηριστικό από το θέατρο ανατομίας 1769-75.

²⁴ <https://www.beauxartsparis.fr/en/ecole/presentation-ecole/presentation>

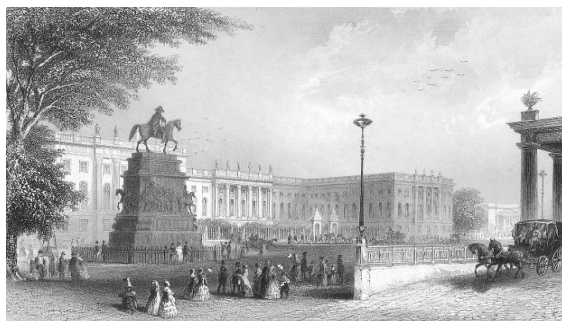
²⁵ David Watkin, *Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής*, Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ. 402 – 403.

Τον 19ο αιώνα η εκπαίδευση και η έρευνα έχουν αποκτήσει την αρχιτεκτονική τους έκφραση μέσω των μεγαλοπρεπών διαστάσεων που εφαρμόζονται στα κτίρια καθώς πλέον η εκπαίδευση αποτελούσε ιδανικό που ευαισθητοποιούσε και θαύμαζε η κοινωνία. Αιτία θαυμασμού για την αντιμετώπιση της κοινωνίας προς τα πανεπιστημιακά ιδρύματα είναι η σταδιακή εξέλιξη με διάφορα επιτεύγματα της επιστήμης και της τεχνικής δίνοντας καλύτερες οικονομικές δυνατότητες στον κόσμο. Η εξιδανίκευση της σπουδής με νέα τμήματα που αφορούν την επιστήμη και την τεχνική αλλά και η εκμάθηση νέων επαγγελμάτων κέρδισε τον σεβασμό και θαυμασμό από το σύνολο της κοινωνίας. Εκτός από την ανέγερση μεγάλης κλίμακας κτιρίων για την πανεπιστημιακή κοινότητα παρατηρείται ότι χωροθετούνται μέσα στα νέα κέντρα των πόλεων με πλούσια και μεγαλοπρεπή διαμόρφωση τόσο στο κτιριολογικό όσο και στον περιβάλλοντα τους χώρο όπως για παράδειγμα το Πανεπιστήμιο της Βιέννης που προαναφέρθηκε²⁶. Παράλληλα παρατηρείται η ανάπτυξη των πολυτεχνειακών σχολών, που πρότυπο αποτελούσε του Παρισιού η «Ecole Polytechnique». Με την Βιομηχανική Επανάσταση που κορυφώνεται τον 20ο αιώνα γίνεται ακόμη πιο εμφανής η έμφαση του πανεπιστημίου στις επιστήμες που βελτίωναν την τεχνολογία.

Εικόνα 37: Χάρτης του Βερολίνου σχεδιασμένος από τον Böhm, Lieut το 1848.

του κτιρίου βλέπει προς ένα σημαντικό σύνολο κτιρίων με μια μεγάλη αυλή στην προέκταση του προαυλίου όπου συμπεριλαμβάνει το σπίτι της Operas, της βασιλικής Βιβλιοθήκης, τον Καθεδρικό του St. Hedwig και την Ακαδημία των Επιστημών. Η διαμόρφωση του κενού χώρου σε σχέση με τα κτίρια, δίνουν μια σημαντική αστική υφή όπου δίνεται προσοχή στον κεντρικό άξονα που οδηγεί στην Πύλη του Βρανδεμβούργου στο Βασιλικό Παλάτι²⁷. Στην ίδια πλευρά από το κεντρικό κτίριο του Πανεπιστημίου επί της οδού Unter den Linden, χωροθετείται επίσης το Altes Museum κτίριο ύψιστης αρχιτεκτονικής αξίας που συνοδεύεται από μια αυλή που πλαισιώνεται και από τον Καθεδρικό του Βερολίνου. Το κτίριο του πανεπιστημίου (παλάτι) στην πίσω του όψη αναπτύσσει ένα μεγάλο κήπο. Οι πανεπιστημιακές λειτουργίες απόκτησαν μεγαλύτερες χωρικές απαιτήσεις κατά την διάρκεια των χρόνων και έτσι χωροθετήθηκαν τμήματα και σχολές στην γύρο περιοχή από το κεντρικό κτίριο,

Εικόνα 38: Απεικόνιση του Πανεπιστημίου Χούμπολτ του Βερολίνου το 1850.

Στη Γερμανία, στο ιστορικό κέντρο του Βερολίνου επί της λεωφόρου Unter den Linden, κατασκευάστηκε το 1748 το πριγκηπικό παλάτι «Prinz – Heinrich – Palais» που αποτελούσε το αρχικό κτίριο και κεντρικό μέχρι και σήμερα του πανεπιστημίου (Χούμπολτ). Το παλάτι δόθηκε ως δωρεά για το πανεπιστήμιο με την ίδρυση του το 1810. Το κτίριο έχει μαπαρόκ στοιχεία και χωροθετείται σε κεντρική θέση μέσα στον αστικό ιστό, περιβαλλόμενο από διάφορα κτιριακά σύνολα προβάλλοντας έτσι την σημαντική αξία και θέση των πανεπιστημίων εκείνη την εποχή. Η πρόσοψη

του κτιρίου βλέπει προς ένα σημαντικό σύνολο κτιρίων με μια μεγάλη αυλή στην προέκταση του προαυλίου όπου συμπεριλαμβάνει το σπίτι της Operas, της βασιλικής Βιβλιοθήκης, τον Καθεδρικό του St. Hedwig και την Ακαδημία των Επιστημών. Η διαμόρφωση του κενού χώρου σε σχέση με τα κτίρια, δίνουν μια σημαντική αστική υφή όπου δίνεται προσοχή στον κεντρικό άξονα που οδηγεί στην Πύλη του Βρανδεμβούργου στο Βασιλικό Παλάτι²⁷. Στην ίδια πλευρά από το κεντρικό κτίριο του Πανεπιστημίου επί της οδού Unter den Linden, χωροθετείται επίσης το Altes Museum κτίριο ύψιστης αρχιτεκτονικής αξίας που συνοδεύεται από μια αυλή που πλαισιώνεται και από τον Καθεδρικό του Βερολίνου. Το κτίριο του πανεπιστημίου (παλάτι) στην πίσω του όψη αναπτύσσει ένα μεγάλο κήπο. Οι πανεπιστημιακές λειτουργίες απόκτησαν μεγαλύτερες χωρικές απαιτήσεις κατά την διάρκεια των χρόνων και έτσι χωροθετήθηκαν τμήματα και σχολές στην γύρο περιοχή από το κεντρικό κτίριο, διάσπαρτα στον αστικό ιστό, επενδύοντας στην σχέση μεταξύ πανεπιστημίου και πόλης. Το Πανεπιστήμιο (Χούμπολτ) του Βερολίνου είχε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της ανώτατης εκπαίδευσης αποτελώντας πρότυπο για πολλά πανεπιστήμια στην Ευρώπη και στην Δύση. Ο πολιτικός συγγραφέας Χούμπολτ που ίδρυσε και το πανεπιστήμιο είχε αναδιαμορφώσει όλο το εκπαιδευτικό σύστημα της Πρωσίας με έμφαση στα νεοανθρωπιστικά ιδεώδη από τον 18ο αιώνα που επικρατούσε ο Διαφωτισμός. Αποκλειστικός φορέας

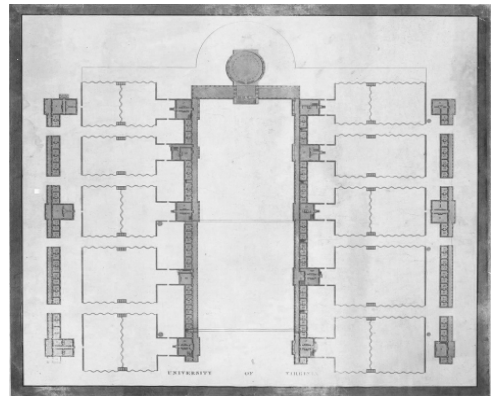
²⁶ Στέφανος Σίνος, *θεωρία και πράξη στην προ-μοντέρνα αρχιτεκτονική*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Μάρτιος 2012, σελ. 148 – 149

²⁷ Peter Meusburger, Michael Heffernan, Laura Saurana, *Geographies of University*, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 406.

της παιδείας και της έρευνας είχε γίνει το κράτος, προσφέροντας την δυνατότητα της γνώσης σε όλες τις τάξεις²⁸.

Στην Αμερική τον 19ο αιώνα αναπτύσσεται για πρώτη φορά το μοντέλο της πανεπιστημιούπολης – campus με μια ολοκληρωμένη προσέγγιση ως μορφή χωρικής ανάπτυξης των πανεπιστημιακών κτιρίων. Οι πανεπιστημιούπολεις αυτές αναπτύσσονται έξω από το κέντρο μικρών πόλεων όπως για παράδειγμα το Harvard University, όπου σε μια ενιαία χωρική έκταση υπό την μορφή κτιριακών συμπλεγμάτων, συγκεντρώνει όλες τις απαραίτητες ακαδημαϊκές λειτουργίες που χρειάζεται μια αυτόνομη πανεπιστημιακή κοινότητα. Ο όρος campus προέκυψε αρχικά από το Πανεπιστήμιο του Princeton των 18ο αιώνα όπου είχε όμοιες αντιλήψεις με τον σχεδιασμό του Jefferson στο Πανεπιστήμιο της Virginia. Δεν απαιτούνται μόνο οι αίθουσες διδασκαλίας και οι συναφή ακαδημαϊκές λειτουργίες σε μια πανεπιστημιούπολη αλλά και χώρους στέγασης των φοιτητών, χώρους αναψυχής, εστιατόρια, αθλητικές εγκαταστάσεις ώστε να αποκτήσουν ένα συνδυασμό βίου και εκπαίδευσης. Ο σχεδιασμός δεν απευθύνεται μόνο στα κτιριακά σύνολα αλλά και σε ένα ευρύτερο πλαίσιο σε μια κλίμακα αστικού σχεδιασμού καθώς το πανεπιστήμιο μετατρέπεται σε μια μικρή πόλη αυτοδύναμη ώστε να μπορεί να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της πανεπιστημιακής κοινότητας. Η χωροθέτηση των campus στην εξοχή – αγροτικές περιοχές ή και απομονωμένες περιοχές έξω από τη πόλη έπρεπε να ανταπεξέλθουν σε ένα συνολικό σχεδιασμό ώστε να αποτελούν πόλεις των γνώσεων – αυτόνομες «ακρόπολη γνώσης».

Όταν αναφερόμαστε στην ανάπτυξη του μοντέλου της πανεπιστημιούπολης δεν μπορούμε να παραλείψουμε τη σημαντική προσωπικότητα του Thomas Jefferson ο οποίος έκφρασε για πρώτη φορά την ιδέα του για την πανεπιστημιούπολη της Virginia το 1804 – 1810 κοντά σε μια αγροτική πόλη της Charlottesville. Η ιδέα του Jefferson για την μορφή του Πανεπιστημίου έχει πιο πολύ την εικόνα ενός «ακαδημαϊκού χωριού» όπου δεν θα κυριαρχεί ένα συγκεκριμένο κτίριο αλλά επενδύει στην ανάπτυξη πολλών αυτόνομων κτιρίων όπου συνδέονται όλα μεταξύ τους μέσω της στοάς. Επηρεαζόμενος από ταξίδια του στη Γαλλία ενστερνίζεται τον γαλλικό νεοκλασικισμό αλλά και από την Αγγλία την τέχνη της αρχιτεκτονημένης κηποτεχνίας. Όλες οι επιρροές του διαγράφονται σε αυτό το έργο καθώς ως αρχιτέκτων αλλά και ως πρόεδρος της Αμερικής θα προωθήσει την ανάπτυξη μεγαλοπρεπών κτισμάτων (νεοκλασικά κτίρια) επηρεαζόμενος από τον γαλλικό κλασικισμό. Η διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου με τους μεγάλους κήπους από τα αγγλικά πρότυπα εκφράζουν τον δυναμισμό της κρατικής εξουσίας στον τομέα της εκπαίδευσης, που βασίζεται στα πρότυπα της ακαδημαϊκής σχολής²⁹. Το Πανεπιστήμιο χτίστηκε το 1817 – 26 και η χωροθέτηση του ήταν σε αγροτική περιοχή σε μια πεδιάδα που υπήρχε και ένα μεγάλο λιβάδι. Η αρχιτεκτονική σύνθεση και οργάνωση των κτιρίων περιλάμβανε ένα μεγάλο κεντρικό πάρκο στην μέση όπου στις δύο πλευρές του αναπτύσσονται από πέντε περίπτερα με έμπνευση από τις παλλαντιακές πηγές συνδέοντας τα με κιονοστοιχίες όπου πέρα από την χρήση τους ως συνδετικοί διάδρομοι πίσω τους διαθέταν χώρους στέγασης των σπουδαστών. Στον πίσω χώρο από τα περίπτερα και τις στοές υπάρχουν κήποι που οργανώνονται από οργανικές καμπυλόμορφες τοιχοποιίες οι οποίες προσφέρονταν ως χώροι καλλιέργειας λαχανικών. Στην απόληξη των δύο παράλληλων «σειρών» από τα περίπτερα τοποθετείται ένα κτίριο που ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα,

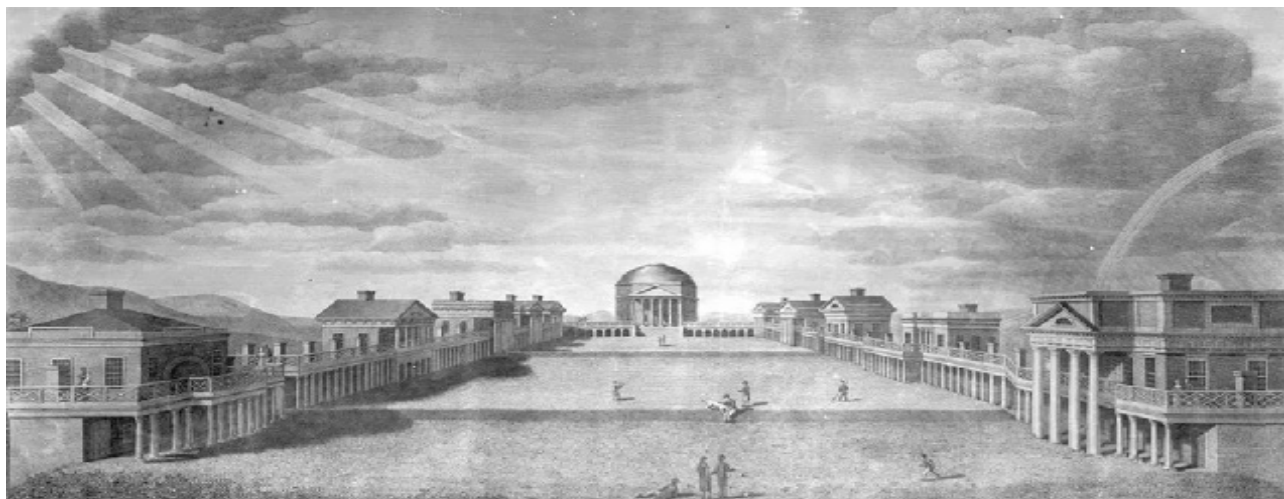

Εικόνα 39: Κάτοψη του Πανεπιστημίου της Βιργινίας, Thomas Jefferson, 1825.

²⁸ David Watkin, *Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής*, Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ.480 – 481.

²⁹ Στέφανος Σίνος, *θεωρία και πράξη στην προ-μοντέρνα αρχιτεκτονική*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Μάρτιος 2012, σελ. 77

η βιβλιοθήκη. Η Βιβλιοθήκη αυτή σχεδιάστηκε αργότερα σε σχέση με τα υπόλοιπα κτίρια και αποδίδεται ο μνημειώδης χαρακτήρας του κτιρίου μέσω του σχήματος καθώς είναι κυκλική με μεγάλες διαστάσεις και σχεδιάστηκε με πρότυπα του Πάνθεου της Ρώμης³⁰. Μέσω του σχεδιασμού που κάνει ο Jefferson για αυτό το Πανεπιστήμιο αντιλαμβάνεται κανείς ότι θέλει να συνδυάσει το θεωρητικό και πρακτικό βίο αλλά και αυτό το μοντέλο να αποτελεί υποδειγματικό πρότυπο μιας ακαδημαϊκής κοινότητας. Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία της σύνθεσης είναι η αρμονική σχέση του κενού – κτισμένου, όπου όση έμφαση δίνει στον σχεδιασμό των κτιρίων τόση δίνει και στην σχεδίαση των κήπων, δημιουργώντας έτσι τον κενό χώρο ως απαραίτητο στοιχείο για την συνολική εικόνα του έργου του.

Εικόνα 40: Σχέδιο απεικόνισης του Πανεπιστημίου της Βιργινίας το 1826.

Η ραγδαία ανάπτυξη των πανεπιστημίων και η συνεχής αύξηση των νέων τεχνικών και επιστημονικών πεδίων δημιούργησε περισσότερες ανάγκες και απαιτήσεις, στο λειτουργικό αλλά και στο χωρικό επίπεδο των πανεπιστημίων. Μέχρι το τέλος του 19ου και αρχές του 20ου αιώνα, οι κατηγορίες των Ευρωπαϊκών μοντέλων που εξελίχθηκαν κατά την διάρκεια των αιώνων παρατηρείται ότι αποκτούν διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς την σχέση τους με την πόλη. Η κατηγορία του μοντέλου με τα μεμονωμένα κελύφη – μνημειακού χαρακτήρα ως δομή των πανεπιστημίων όπως της Μπολόνια και του Παρισιού, σταματούν να διατηρούν το αυστηρό ύφος της κοινωνικής απομόνωσης και της εσωστρέφειας που επικρατούσε κατά την μεσαιωνική αντίληψη. Διατηρούν ένα κεντρικό πυρήνα με οικοδομικά τετράγωνα που συμπεριλαμβάνουν τις λειτουργίες της διοίκησης ή τους χώρους τελετών όπου δημιουργούνται επιπλέον σχολές οι οποίες διασπώνται στον ευρύτερο αστικό ιστό της πόλης. Οι μεσαιωνικές τους συνοικίες περιβάλλονται και εντάσσονται από αστικές λειτουργίες της πόλης εγκαταλείποντας την χωρική τους ομοιογένεια και την εξέλιξη τους ως δομή αυτοτελής – αυτόνομη. Η άλλη κατηγορία που αφορά ένα σύνολο κτιρίων – συγκροτήματος (μοναστηριακού τύπου συγκροτήματος) το οποίο λειτουργεί ως αυτόνομο, χαρακτηρίζει το Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ και της Οξφόρδης. Αυτή η κατηγορία του πρώιμου σταδίου του μοντέλου των πανεπιστημιούπολεων, οι δομές τους διατηρούνται, εμπλουτίζονται, επεκτείνονται και μετασχηματίζονται, εκδηλώνοντας ένα χαρακτήρα εξωστρεφή ως προς την πόλη³¹. Σε αυτή τη περίπτωση, η πόλη επηρεάστηκε καθοριστικά από την ύπαρξη και τη συνεχή ανάπτυξη του Πανεπιστημίου. Μέχρι και σήμερα διατηρούν ένα κολεγιακό σύστημα όπου διάφορα τμήματα, σχολές και κολλέγια είναι διάσπαρτα στην πόλη. Το οδικό σύστημα και οι ελεύθεροι δημόσιοι χώροι οργανώνονται με γνώμονα την καλύτερη εξυπηρέτηση στις ανάγκες του Πανεπιστημίου. Η πανεπιστημιούπολη διαχέεται στον αστικό ιστό ολόκληρης της

³⁰ David Watkin, *Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής*, Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ.432.

³¹ Κ. Λαλένης – Λ. Θεοδορίδου, *Χωροθέτηση, σχεδιασμός και πολεοδομική ένταξη των πανεπιστημίων στις νεοελληνικές πόλεις. Οι περιπτώσεις του πανεπιστημίου Θεσσαλίας και ΤΕΙ Καβάλας, 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο, τοπικές κοινωνικές και εκπαιδευτικά ιδρύματα: Συνύπαρξη για Αειφορική Ανάπτυξη*, Ρόδος 2009

πόλης με αποτέλεσμα όλες οι υποδομές της πόλης να ανταποκρίνονται στην ενίσχυση της σύνδεσης μεταξύ των διάσπαρτων τμημάτων, είτε με την δημιουργία περιπατητικών διαδρομών, είτε με τους δημόσιους ελεύθερους χώρους πρασίνου (πλατείες, χώροι στάσης, πάρκα) συνοδευόμενοι με δραστηριότητες για περαιτέρω ενίσχυση της σύνδεσης αυτής³². Η εξωστρέφεια διαγράφεται τόσο με την ένταξη των πανεπιστημιακών κτιρίων με τον αστικό ιστό όσο και με τη έμφαση που δίνεται στο φυσικό τοπίο ως μέρος αναπόσπαστο για την ενδυνάμωση της σχέσης πανεπιστημίου – πόλης. Αργότερα φαίνεται να επηρεάζει την Αμερική αναπτύσσοντας για πρώτη φορά το μοντέλο της πανεπιστημιούπολης, σύμφωνα με την Αγγλική προσέγγιση. Σε κάποιες άλλες περιπτώσεις κατά την περίοδο αυτή, πανεπιστήμια σε μεγάλες ιστορικές πόλεις όπως είναι η Ιταλία, παρατηρείται ότι τα πανεπιστήμια στεγάζονται σε μεγάλα ιστορικά κτίρια (π.χ. παλάτια) ακολουθώντας μια μέθοδο αποκατάστασης ή και διατήρησης ώστε να μπορούν να φιλοξενούν τις ακαδημαϊκές λειτουργίες. Η προσέγγιση αυτή θα μπορούσε να ερμηνευτεί ότι πηγάζει από μια νεωτερική αντίληψη καθώς ως ιδέα ενσωμάτωνε το παρελθόν ώστε να εξασφαλίσει το μέλλον. Οπότε κρατώντας το πανεπιστήμιο σε ένα σημαντικό ιστορικό περιβάλλον της πόλης, αποκτά μεγάλη σημασία ως φορέας παραγωγής της γνώσης αλλά ταυτόχρονα και διατήρησης της ιστορικής κληρονομιάς με απόρροια την διασφάλιση της πολιτιστικής ταυτότητας της πόλης.

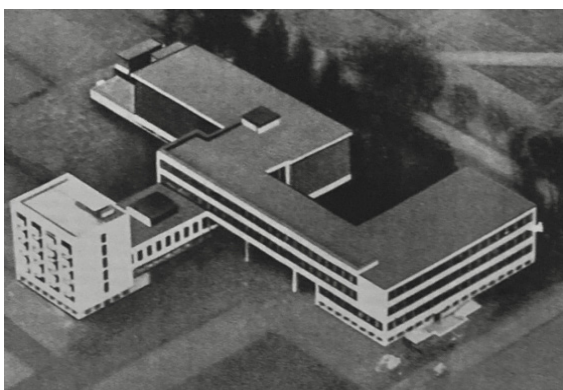
Γενικότερα στον Ευρωπαϊκό χώρο, κατά τη διάρκεια των χρόνων του 20ου αιώνα το πανεπιστήμιο εγκαταλείπει σταδιακά την χωρική του συνοχή και δομή του ως μια μεμονωμένη οντότητα που το χαρακτήριζε. Με τον πολεοδομικό σχεδιασμό να προσπαθεί να ανταπεξέλθει στις διάφορες ανάγκες της πόλης, το πανεπιστήμιο είχε αντιμετωπιστεί ανάλογα. Μια από τις κύριες αιτίες που ώθησαν την απομάκρυνση του πανεπιστημίου καθιστούσε η έλλειψη χώρου στο αστικό κέντρο της πόλης για τις ανάγκες στέγασης των ακαδημαϊκών λειτουργιών που συνεχώς αυξάνονταν. Οι πολεοδομική οργάνωση της πόλης δίνει έμφαση στον έλεγχο του πληθυσμού με διάφορες επεμβάσεις όπως οι δημιουργία δρόμων και διανοίξεις πλατειών, αδιαφορώντας κατά κάποιο τρόπο σε ζητήματα αντιμετώπισης κοινωνικών υποδομών όπως η εκπαίδευση. Έτσι αρχίζει να υιοθετείται και στη Ευρώπη το μοντέλο της πανεπιστημιούπολης σε απόσταση από το κέντρο πόλης ή εκτός ή και στις παρυφές της, σε περιοχές αγροτικές και όχι τόσο ανεπτυγμένες με σκοπό την αποφόρτιση του κέντρου. Η σχέση του πανεπιστημίου ξαφνικά χάνει την άμεση επικοινωνία που είχε με τη πόλη (σχέση αλληλεξάρτησης) όπου στις περισσότερες περιπτώσεις συνδέονται αποκλειστικά με το οδικό δίκτυο. Η χωροθέτηση και η ανάπτυξη του πανεπιστημίου ως μια μορφή συμπλέγματος μακριά από το κέντρο πόλης, σε μικρές περιοχές έδωσε στο πανεπιστήμιο την αυτονομία και αυτοδύναμη ως μια μορφή μικρόπολης αλλά παράλληλα δίνοντας τη δυνατότητα για τοπική ανάπτυξη κυρίως στην οικονομία όπου συνδυάζεται με άλλους τομείς.

Το μοντέρνο κίνημα που αρχίζει να ανθίζει κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, φέρνει νέες αντιλήψεις οι οποίες περιλαμβάνουν τον μετασχηματισμό της οικονομίας και της κοινωνίας σε συνάρτηση με τον πολεοδομικό χώρο αλλά και της αρχιτεκτονικής, της τέχνης και της αισθητικής. Ως συνέπεια της Βιομηχανικής Επανάστασης είναι η εκβιομηχάνιση, όπου θα ληφθεί υπόψη στην λειτουργικότητα των χώρων, τις καινούργιες κατασκευαστικές μεθόδους, την αισθητική και τους συμβολισμούς μιας αρχιτεκτονικής ώστε να χαρακτηρίζεται μοντέρνα. Η βιαιότητα του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου δημιούργησε καινούργιες προτεραιότητες που θα πρέπει να φέρουν εις πέρας οι χώρες κυρίως της Ευρώπης με τον ερχομό του Μοντέρνου Κινήματος. Η αρχιτεκτονική και πολεοδομία καλείται να αντιμετωπίσει το ζήτημα τις μαζικής στέγασης του πληθυσμού με πρωτότυπες λύσεις στην συλλογή κατοίκηση αλλά και σε πολεοδομικό επίπεδο τους κοινόχρηστους χώρους σε ένα πλαίσιο μοντέρνο που αφορά προτάσεις για ένα οικουμενικό χώρο ζωής³³. Προκειμένου το μοντέρνο κίνημα να επιλύσει τα καίρια ζητήματα της εποχής, απορρίπτει το παρελθόν εγκαταλείποντας την ιστορική κληρονομιά δίνοντας έμφαση στην λειτουργικότητα ώστε η αρχιτεκτονική να προσαρμοστεί με τις ανάγκες της εποχής.

³² Peter Meusbarger, Michael Heffernan, Laura Saurana, *Geographies of University*, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 376 – 383.

³³ Νικόλαος – Ίων Τερζόγλου, *Ιδέες του χώρου στον εικοστό αιώνα*, Εκδόσεις νήσος, Αθήνα 2009, σελ. 178

Στην Γερμανία, η σχολή του Bauhaus είχε καθοριστικό ρόλο στον τομέα της εκπαίδευσης καθώς προσαρμόζεται αυστηρά στο «form follow function». Επηρέασε το ευρύτερο πλαίσιο της εκπαίδευσης στην αρχιτεκτονική και στις τέχνες καθώς το πρόγραμμα σπουδών αποκτά νέες μεθόδους και αντιλήψεις. Η σχολή ιδρύεται από τον Walter Gropius το 1919 και στεγάστηκε αρχικά στην πόλη της Βαϊμάρης όπου υπήρχε είδη μια Ακαδημία Καλών Τεχνών όπου συγχωνεύτηκε με τη σχολή του Bauhaus. Η διδασκαλία της αρχιτεκτονικής και της τέχνης γινόταν με βάση την χειροτεχνία που στην περίπτωση αυτή αποτελούσε πυρήνας της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης. Η ιεραρχία του Μπάουχαους προς τους μαθητές ήταν: μαθητευόμενος – τεχνίτης – πρωτομάστορας. Γίνονταν από κοινού η κατασκευή των κτιρίων, στην οποία όλοι θα συνέεισφεραν με την τέχνη τους καθώς κυριαρχούσε ο συμβολισμός με την δημιουργία. Το γεγονός αυτό αποτελούσε κοινωνική, πνευματική και συμβολική δραστηριότητα αλλά ταυτόχρονα μπορεί να θεωρηθεί ότι θα εξαφανίζει τις ταξικές διαφορές καθώς η ποιότητα στα έπιπλα, κτίρια και προϊόντα που κατασκεύαζαν αποτελούσαν υψηλής αισθητικής και λειτουργικότητας που θα έφερνε τον απλό άνθρωπο πιο κοντά στον καλλιτέχνη³⁴. Οι θεωρίες του Μπάουχαους περιστρέφονται από τον όρο λειτουργικότητα και είχε την αρχή πως αν κάτι σχεδιάζεται για να εξυπηρετεί το σκοπό για τον οποίο σχεδιάζεται, η αισθητική έρχεται από μόνη της³⁵.

Εικόνα 41: Κτίριο του Μπάουχαους στο Ντεσάου σε σχέδιο του Βάλτερ Γκρόπιους, 1925-26.)

Εικόνα 42: Κτίριο της Σχολής Μπάουχαους, πτέρυγα εργαστηρίων.

Οι πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες επηρέαζαν την Σχολή όπου γίνονταν και αιτία μεταφοράς της σχολής σε άλλη πόλη. Το πανεπιστήμιο αλλάζει δομή και ταυτότητα με τα δεδομένα της εποχής. Το πανεπιστήμιο που παραπέμπει σε εργοστάσιο εμφανίζεται για πρώτη φορά με το καινούργιο Μπάουχαους στην πόλη του Ντεσάου το 1925, η οποία τότε αποτελούσε κέντρο μηχανολογικών σπουδών και αποτελούσε η πόλη της βιομηχανίας. Γίνεται η κατασκευή ενός συμπλέγματος για να φιλοξενήσει τη σχολή όπου θα πραγματοποιηθεί και ο στόχος της σχολής που ήταν να δημιουργούν οι ίδιοι τα πάντα. Σύμφωνα με το Γκρόπιους η δύναμη της λειτουργίας καθορίζει τόσο την μορφή όσο και την τυπολογία του κτιρίου. Το νέο σύμπλεγμα ταυτίζεται με εργοστάσιο και πιο συγκεκριμένα έχει ως πηγή έμπνευσης την ανάλυση της μηχανικής του μοχλού και του διωστήρα. Ο συναρθρωτικός δυναμισμός που επικρατεί στην σύνθεση του κτιρίου θα μπορούσε να ερμηνευτεί ότι πηγάζει και από τη θεωρία του χώρου – χρόνου. Το σύνολο της σύνθεσης των κτιριακών όγκων βασίζεται στην σύλληψη της ιδέας ότι οι όγκοι περιστρέφονται μαζί με τα επίπεδα³⁶. Απορρίπτεται η προοπτική του μεμονωμένου σημείου οράσεως καθώς μελετά την αλληλοδιείσδυση μεταξύ του εξωτερικού

και εσωτερικού χώρου. Έτσι με την επεξεργασία και την πολυπλοκότητα που κυριαρχεί στο σχεδιασμό των όγκων και επιπέδων αποκτούν πλαστικές ιδιότητες αλλά και κινητικές³⁷. Η σύνθεση του συμπλέγματος χαρακτηρίζεται από μια μελετημένη ασυμμετρία που προσαρμόστηκε στην κάτοψη και στις όψεις απορρίπτοντας το τυπικό αναγεννησιακό ή μπαρόκ τύπο της συμμετρικής κάτοψης με ένα σημείο πρόσβασης σε κεντρικό άξονα. Το σύμπλεγμα αφορά τρία κύρια τμήματα

³⁴ Αρχείο Μπάουχαους, Magdalena Droste, *Bauhaus 1919 – 1933*, Tashen, 2006, Hohlentzollerning, Ελληνική Μετάφραση: Λεωνίδα Καρατζής, σελ. 18 – 19.

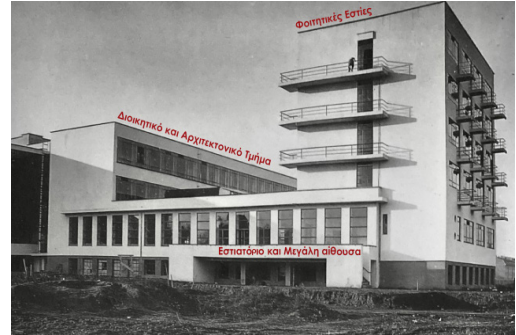
³⁵ E.H.Gombrich, *Το χρονικό της τέχνης*, Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1994, σελ. 560.

³⁶ Νικόλαος – Ίων Τερζόγλου, *Ιδέες του χώρου στον εικοστό αιώνα*, Εκδόσεις νήσος, Αθήνα 2009, σελ. 57

³⁷ Ciolio Carlo Argan, *Η μοντέρνα τέχνη 1770 – 1970*, Achille Bonito Oliva, η τέχνη στην καμπή του 21ου αιώνα, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2019, Μεταφράσεις: Λίνα Παπαδημήτρη, Μαρία Σπυριδοπούλου, σελ. 183, 264 – 265

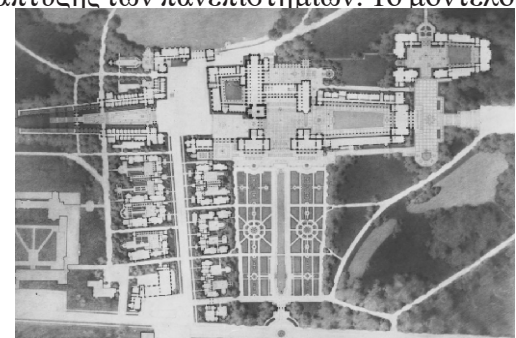
που ξεχωρίζουν ογκοπλαστικά και αποδίδονται σε τετραώροφη πτέρυγα για τα εργαστήρια με γυάλινη όψη, την Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Χειροτεχνίας και την πτέρυγα με τη κοινή Διοίκηση η οποία είναι υπερυψωμένη με πιλοτή.

Υπάρχει επίσης και μια πενταώροφη φοιτητική εστία η οποία συνένωνε την γενικότερη ιδέα του συμπλέγματος η οποία αποτελεί τον συνδυασμό της στέγης, της δουλείας, της ζωής, το φαγητό, την άθληση, τις γιορτές και το θέατρο από κοινού σε ένα κόσμο σε μικρογραφία. Στην σύνθεση κυριαρχεί η λογική του συνολικού σχεδίου, η αυστηρή καθαρότητα που διαγράφεται από τα καθαρά σχήματα στους όγκους αλλά και διαχωρισμό των λειτουργιών που τόνισε το περιβάλλον τους μέσω των υλικών και το σχεδιασμό. Το κτιριακό σύμπλεγμα του Μπάουχαους αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα κτίρια του 20ου αιώνα καθώς ενσωματώνει τις «νέες» ακαδημαϊκές λειτουργίες σε μια καινούργια πανεπιστημιακή μορφή κτιρίου που ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις τις εποχής αλλά και στις αρχές της σχολής³⁸.

Εικόνα 43: Βορειοανατολική όψη του συγκροτήματος της Σχολής Μπάουχαους στην Ντεσάου.

Το πανεπιστήμιο αντιμετωπίζεται ως «ζώνη» σε ένα γενικότερο πλαίσιο ζωνοποίησης του πολεοδομικού σχεδίου που κυριαρχεί με την άνθηση του Μοντέρνου Κινήματος. Ο πολεοδομικός σχεδιασμός κατά το Μοντέρνο Κίνημα καλείται να βάλει μια τάξη, μέσω της ορθολογικής και λειτουργικής οργάνωσης στις πόλεις, καθώς τα ζητήματα που πρέπει να επιλυθούν είναι πολλά. Το προκαταρκτικό στάδιο στην πολεοδομική μελέτη η ζωνοποίηση αφορά τον διαχωρισμό των ζωνών μαζί με τις λειτουργίες τους. Η μέθοδος αυτή προφανώς καθορίζει και διαμορφώνει το πλαίσιο επικοινωνίας του χώρου – περιβάλλον συνεπώς και της κοινωνικής ζωής που μπορούμε να συμπεριλάβουμε και το ζήτημα της εκπαίδευσης³⁹. Ο διαχωρισμός των λειτουργιών της πόλης σε ζώνη ως αποτελεσματικό εργαλείο της πόλης εξαπλώθηκε ραγδαία σε όλο τον κόσμο όπου άνοιξε τις πύλες η Γερμανία μέσω της επίδρασης από τον φαξιοναλισμό. Το 1930, οι δηλώσεις του περίφημου αρχιτέκτονα και πολεοδόμου, εκπρόσωπο του μοντερνισμού Le Corbusier, προσδιορίζει το πανεπιστήμιο ως μια αστική μονάδα ταυτίζοντας την με πόλη είτε μεγάλη είτε μικρή, αυτόνομη που οφείλει να χωροθετηθεί εκτός αστικού ιστού ώστε να διατηρείται μια τάξη στην οργάνωση των ζωνών της πόλης. Επηρεαζόμενος από το ταξίδι του στην Αμερική συμφωνεί απόλυτα με την λογική των πανεπιστημιούπολεων – κηπουπόλεων εκτός πόλης, ενθαρρύνοντας το μοντέλο αυτόνομου αστικού πανεπιστημιακού συμπλέγματος ως ορθή μορφή ανάπτυξης των πανεπιστημίων. Το μοντέλο αυτό διατηρεί τις μοντέρνες αρχές και κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου δημιουργούνται αρκετά campus. Ένα παράδειγμα αποτελεί το συγκρότημα του Cranbrook Campus στο Μίσιγκαν, το 1925 από τον Φιλανδό αρχιτέκτονα και πολεοδόμο Eliel Saarinen όπου η οικοδόμηση του συγκροτήματος διαρκεί μέχρι τα μεταπολεμικά χρόνια⁴⁰. Το συγκρότημα σχεδιάστηκε για την Εκπαιδευτική Κοινότητα Cranbrook η οποία συμπεριλάμβανε σχολεία, Ακαδημία Τέχνης, Μουσείο Τέχνης, Ινστιτούτο Επιστημών και το Σπίτι με τους Κήπους. Η χωροθέτηση της Εκπαιδευτικής Κοινότητας είναι σε μια μικρή πόλη το

Εικόνα 44: Συγκρότημα του Cranbrook, Ακαδημία Τέχνης από τον αρχιτέκτονα Eliel Saarinen το 1925.

³⁸ Αρχείο Μπάουχαους, Magdalena Droste, *Bauhaus 1919 – 1933*, Tashen, 2006, Hohlentzollerning, Ελληνική Μετάφραση: Λεωνίδας Καρατζής, σελ. 120 – 123.

³⁹ Ciolio Carlo Argan, *Η μοντέρνα τέχνη 1770 – 1970*, Achille Bonito Oliva, η τέχνη στην καμπή του 21ου αιώνα, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2019, Μεταφράσεις: Λίνα Παπαδημήτρη, Μαρία Στυριδοπούλου, σελ. 334

⁴⁰ Κ. Λαλένης – Λ. Θεοδορίδου, *Χωροθέτηση, σχεδιασμός και πολεοδομική ένταξη των πανεπιστημίων στις νεοελληνικές πόλεις*. Οι περιπτώσεις του πανεπιστημίου Θεσσαλίας και ΤΕΙ Καβάλας, 1ο Πανελλήνιο, σελ. 140

Εικόνα 45: Από το συγκρότημα του Cranbrook Campus στο Μίσιγκαν, απεικόνιση του Μουσείου Τέχνης.

Εικόνα 46: Σχέδιο γενικής διάταξης του Aarhus University της Δανίας του 1965 από τους αρχιτέκτονες Kay Fisker, C.F. Moller, P.Steegmann, C.TH. Sorensen.

Bloomfield Hills στην κομητεία Όκλαντ στην πολιτεία του Μίσιγκαν της Αμερικής. Η πανεπιστημιούπολη συνδυάζει στοιχεία του Arts and Crafts και Art Deco που πηγάζουν από το μοντερνισμό. Το συγκρότημα αποτελείται από πλινθόκτιστα κτίρια με λαξευμένες πέτρινες λεπτομέρειες, τα οποία περιβάλλουν μια κεντρική τετράγωνη αυλή, συνδέοντας τα κτίρια με μικρότερες αυλές και χώρους στάσεις⁴¹.

Κατά αυτήν την περίοδο παρατηρείται ότι οι επιστήμες της πολεοδομίας και της χωροταξίας συγκλίνουν προς την ιδέα μια οικολογικής πόλης, εκφράζεται μέσω των κινήματων που αφορούν κηπουπόλεις οι οποίες αναπτύχθηκαν και εφαρμόστηκαν σε αρκετές περιπτώσεις με τα πανεπιστημιακά συγκροτήματα. Το παράδειγμα του Cranbrook ανήκει σε αυτή την κατηγορία όπως και το πανεπιστήμιο του Aarhus της Δανίας το 1935 που μέσω του σχεδιασμού τονίζεται η έμφαση που δίνεται στην οικολογία και ενσωμάτωσης της ως μέρος του πανεπιστημιακού συνόλου. Σε αυτή την περίπτωση ενδιαφέρον έχει η γενικότερη σύλληψη του χώρου ως μια ρομαντική οικολογική οντότητα σε συνδυασμό με την χωροθέτηση και την κατοικησιμότητα της λαμβάνεται υπόψη με τις ίδιες αρχές, η δυνατότητα αύξησης αλλά και επέκτασης της πανεπιστημιούπολης⁴².

Η μεταπολεμική περίοδος που ακολουθεί με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1945, ήταν μια περίοδος αναθεώρησης των αρχών του μοντέρνου κινήματος κυρίως στην αρχιτεκτονική και την πολεοδομία. Γίνονται διάφοροι προβληματισμοί κυρίως γύρω από το θέμα της αποκοπής από το παρελθόν και την υποβάθμιση που έχει υποστεί η ιστορική κληρονομιά από το μοντέρνο κίνημα. Οι προβληματισμοί σε πολεοδομικά ζητήματα αφορούν τους χώρους της πόλης όπου διερευνώνται υπό μια πιο οργανική ή και άναρχη προσέγγιση του αστικού σχεδιασμού καθώς αναζητούν συσχετίσεις με τον υφιστάμενο χώρο εμβαθύνοντας στις σχέσεις που μπορούν να αναπτυχθούν με τον τόπο και το τοπίο. Συνεπώς και τα πανεπιστήμια προσαρμόζουν τις δομές τους στις καινούργιες αντιλήψεις στα πλαίσια του πολεοδομικού σχεδιασμού εγκαταλείποντας σταδιακά τις μοντέρνες αντιλήψεις, δεδομένου πλέον ότι η σχεδίαση των πανεπιστημίων απευθύνεται στον τύπο του συγκροτήματος ως γεγονός αναπόφευκτο⁴³. Η συνεχής αύξηση του ακαδημαϊκού πληθυσμού και οι αυξανόμενες λειτουργίες λόγω της ανάπτυξης νέων τμημάτων δεν αφήνει τα χωρικά περιθώρια στην επιστροφή του τύπου με τα μεμονωμένα κελύφη. Η επαναφορά του αστικού σχεδιασμού με έμφαση στην ανθρώπινη κλίμακα ήταν μια γενικότερη στροφή που επικρατεί εκείνη την περίοδο. Η στροφή αυτή φέρνει στο προσκήνιο την επανασύνδεση με την ιστορία, την παράδοση και τοπίο στο πλαίσιο μιας σημειολογικής σκέψης όπου το παρελθόν ενσωματώνεται ως νέος κανόνας επικοινωνίας και επιχειρεί την διάδοση μηνυμάτων και συμβολισμών⁴⁴.

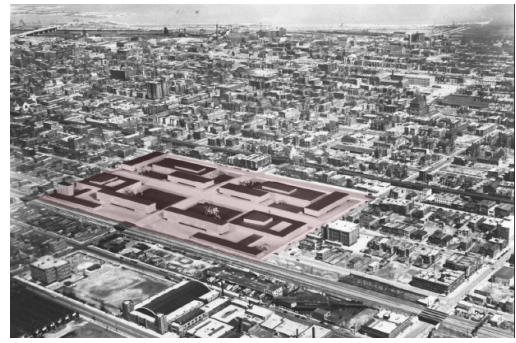
⁴¹ <https://center.cranbrook.edu/discover/places-cranbrook/cranbrook-school-boys?fbclid=IwAR19B6gRWodAAID-4DAf4q0b3fhH5OsoerwRaMbgwBuMUjxp1wDdxB6oObBE>

⁴² Μαίρη Ανανιάδου – Τζημοπούλου, Αρχιτεκτονική Τοπίου, *Σχεδιασμός Αστικών Χώρων*, Τόμος Α΄, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη, 1992, σελ. 62, 70 – 72.

⁴³ Αντρέας Γιακουμάτος (2002), *Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός*, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36, σελ.58

⁴⁴ Νικόλαος – Ίων Τερζόγλου, *Ιδέες του χώρου στον εικοστό αιώνα*, Εκδόσεις νήσος, Αθήνα 2009, σελ. 323

Οι αλλαγές που προαναφέρθηκαν ως προς την αντίληψη του χώρου εκφράζονται και μέσω των πανεπιστημιακών συγκροτημάτων που γνώρισαν διάφορες φάσεις ως προς χαρακτήρα της κτιριακής δομής. Ο βασικός παράγοντας για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του πανεπιστημίου αποτελεί μορφή που ακολουθεί η δομή του σε συνάρτηση με τη χωροθέτηση του. Ένα παράδειγμα που χαρακτηρίζεται από την έμφαση του στον αστικό σχεδιασμό σε ένα ευρύτερο πλαίσιο συσχέτισης με την πόλη, αποτελεί το πανεπιστημιακό συγκρότημα του Ινστιτούτου Τεχνολογίας του Ιλνινόις στο Σικάγο. Το σχεδιασμό του πανεπιστημιακού συγκροτήματος έχει αναλάβει ο αρχιτέκτονας Mies van der Rohe και οικοδομήθηκε το 1942 -1956. Η σύνθεση του συγκροτήματος χαρακτηρίζεται από τη συμμετρική και αξονική διάταξη των κτιρίων που ενσωματώνουν από μια κεντρική αυλή που παραπέμπει στα κολεγιακά σχέδια της Beaux Art εκτός από το στοιχείο ενός κυρίαρχου κτιρίου⁴⁵. Στον σχεδιασμό του συγκροτήματος συμπεριλαμβάνεται μια λογική εσωτερικών και εξωτερικών αίθριων χώρων που αποδίδουν μια καθαρή και λυτή λύση ώστε να συμπεριλάβει την αστική ζωή στην πανεπιστημιούπολη. Επιχειρείται η συσχέτιση και επικοινωνία με τον αστικό χώρο της πόλης μέσω της δημιουργίας διαμορφωμένων αστικών χώρων (πλατείες) ενώ παράλληλα ενσωματώνονται αστικές λειτουργίες στο εσωτερικό του πανεπιστημιακού συγκροτήματος. Ο εξωστρεφής χαρακτήρας που αποδίδεται στο πανεπιστήμιο μέσω της μορφής που διαμορφώνουν οι κτιριακές δομές στο σύνολο τους ενισχύουν τη σχέση μεταξύ πανεπιστημίου και πόλης. Θα μπορούσε να ερμηνευτεί ότι το πανεπιστημιακό συγκρότημα αποτελείται ουσιαστικά από «αστικές μονάδες» επηρεάζοντας την αναπτυξιακή εξέλιξη της πόλης σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο.

Εικόνα 47: Αεροφωτογραφία από το συγκρότημα – campus του Illinois Institute of Technology με την ευρύτερη περιοχή στο Σικάγο το 1941 από τον Ludwig Mies van der Rohe.

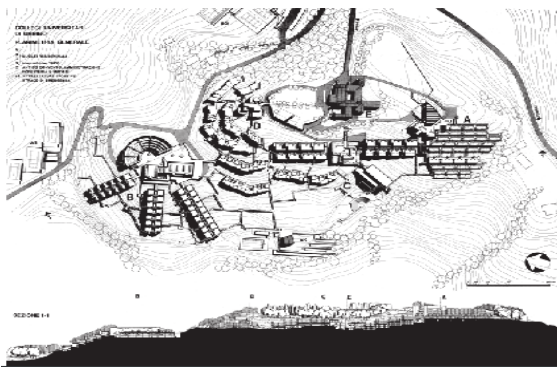
Εικόνα 48: Αεροφωτογραφία από το κτίριο της Αρχιτεκτονικής Σχολής με θέαση την βόρεια πλευρά του συγκροτήματος του Illinois Institute of Technology.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 άρχισε να ανθίζει ως ιδέα ο μεταμοντερνισμός και να κυριαρχεί ως κίνημα την δεκαετία του 1970. Η άλλη φάση που ακολουθεί ως αντίληψη για τον χαρακτήρα του πανεπιστημίου είναι η μορφή της επανάχρησης υφιστάμενων κτιρίων ή της γενικότερης ένταξης του πανεπιστημίου με την πόλη στη βάση ενός οργανικού σχεδιασμού που θα επιχειρεί να συσχετιστεί με την πόλη. Η προσέγγιση αυτή εφαρμόζεται κυρίως σε ευρωπαϊκές χώρες που διαθέτουν πλούσιο ιστορικό υπόβαθρο. Τίθεται το ζήτημα της επαναφοράς της ιστορίας ως βιωμένος χώρος που διασφαλίζει τη συλλογική μνήμη αλλά και την επικοινωνία μαζί του ως σημείο αναφοράς για τη συσχέτιση του κτιρίου με το περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται. Ένα παράδειγμα που ενστερνίζεται τέτοιου είδους προσέγγιση ως προς το χαρακτήρα του πανεπιστημίου αποτελεί το Πανεπιστήμιο του Ουρμπίνο της Ιταλίας. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζεται η μορφή της επανάχρησης ιστορικών κτηρίων τοποθετώντας της ακαδημαϊκές

Εικόνα 49: Αεροφωτογραφία με το ιστορικό κέντρο του Ουρμπίνο με τα κτίρια του Università degli Studi di Urbino Carlo Bo.

⁴⁵ Paul Venable Turner, *Campus – an American planning tradition*, the mit press, USA, 1987, σελ. 251

Εικόνα 50: Συνολικό Σχέδιο και τομή του πανεπιστημιακού συγκροτήματος από τον Giancarlo de Carlo στην περιοχή Carruccini στο Ουρμπίνο, το 1962.

Εικόνα 51: Απεικόνιση του συγκροτήματος του Giancarlo de Carlo.

περιβάλλον προκύπτει από την εναρμόνιση του δομημένου και αδόμητου χώρου λόγω και της ιδιαίτερης τοπογραφίας του τόπου και παράλληλα μέσω του σχεδιασμού συνολικά ενθαρρύνεται η συλλογικότητα και η συμμετοχή των χρηστών μέσω του χώρου. Η περίπτωση του Ουρμπίνο θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως παράδειγμα «Κριτικού Τοπικισμού» καθώς εφαρμόζονται κάποιες από τις αντιλήψεις του. Σύμφωνα με τον Kenneth Frampton, ο οποίος εισήγαγε από τους πρώτους τον ορό, ο «Κριτικός Τοπικισμός» επιστρέφει στην ιδέα του τόπου, ως χώρος μιας βιωμένης μνήμης η οποία αποτελεί μια διαρκούς μορφή εποπτείας αλλά και αναπαράστασης που καθιστά δυνατή την ανάδυση του κοινωνικού νοήματος⁴⁷.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής μετά το 1945 επικρατεί μια τάση προβολής της ως παγκόσμια δύναμη χρησιμοποιώντας την αρχιτεκτονική ως μέσο για την ανάγκη της αυτή. Η Αμερική σε σχέση με τις Ευρωπαϊκές χώρες έχει λιγότερο βαθιές ιστορικές ρίζες οπότε, η αρχιτεκτονική δεν αποδίδεται μέσω της ιστορικής κληρονομιάς ως σημείο αναφοράς. Η αμερικάνικη αρχιτεκτονική απευθύνεται κυρίως στην μνημειακότητα της μορφής του κτιρίου όπου επιχειρείται να προβάλει και να εξασφαλίσει τις Η.Π.Α. ως παγκόσμια δύναμη. Έτσι σε σύντομο χρονικό διάστημα εξοπλίζει τις κοινωνίες των πόλεων με πολλά δημόσια κτίρια όπου συμπεριλαμβάνεται και η ανάπτυξη των πανεπιστημίων⁴⁸. Σε αυτή την περίπτωση το πανεπιστήμιο λαμβάνει ένα χαρακτήρα μνημειακό μέσω της δομής του όπου προσαρμόζεται με τα δρώμενα και τις απαιτήσεις της χώρας. Ένα παράδειγμα που θεωρείται ότι χαρακτηρίζεται από αυτά τα στοιχεία στον χαρακτήρα του αποτελεί το Salk Intitute – Ινστιτούτο Βιολογικών Ερευνών, La Jolla στο Σαν Ντιέγκο της Καλιφόρνιας στις Η.Π.Α. από τον Louis I.Kahn. Το έργο αυτό οικοδομήθηκε το 1964 και κατέχει σημαντική θέση στην

λειτουργίες στον ιστορικό πυρήνα της πόλης. Η ενσωμάτωση του πανεπιστημίου στα ιστορικά κτίρια της πόλης έδωσε ζωντάνια στα κελύφη αυτά δίνοντας αξία τόσο στην ανάδειξη της κτιριακής δομής τους που αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορικής κληρονομιάς όσο και στην επαναλειτουργήση τους μέσω της εκπαίδευσης ως φορέας για την παραγωγή και διάδοση της γνώσης. Η συμβολή των κτιρίων αυτό (μεσαιωνικά, αναγεννησιακά) που αποτελούν σημείο αναφοράς στην ιστορία αλλά και στον δημόσιο χώρο προσφέρουν στην προβολή του πανεπιστημίου ως σημαντικός θεσμός κατάλληλος να υποστηρίξει και να συνεισφέρει στην ανάπτυξη της πόλης. Επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζεται και στη σχεδίαση των φοιτητικών εστιών από τον Giancarlo de Carlo 1962 λίγο πιο έξω από τον ιστορικό πυρήνα της πόλης σε κοντινή απόσταση, στις αμφιθεατρικές βουνοπλαγιές του λόφου Carruccini. Η χωροθέτηση των εστιών εκτός του ιστορικού κέντρου προκύπτει από το ζήτημα της διατήρησης της υπάρχουσας κατάστασης (με τις ακαδημαϊκές λειτουργίες στο κέντρο) και η αποφυγή για τυχόν υπερφόρτωση ή μετάλλαξη της ιστορικής εικόνας του τόπου⁴⁶. Η σύνθεση βασίζεται στην αρμονία με το φυσικό περιβάλλον ως μέρος του τοπίου. Η ισορροπία που επιτυγχάνεται με το

⁴⁶ <https://architectuul.com/architecture/free-university-of-urbino>

⁴⁷ Kenneth Frampton, *Παραγωγή, Τόπος και Πραγματικότητα*, Αρχιτεκτονικά θέματα II, 1977, σελ. 102 – 110

⁴⁸ Giulio Carlo Argan, *Η μοντέρνα τέχνη 1770 – 1970*, Achille Bonito Oliva, *η τέχνη στην καμπή του 21ου αιώνα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2019, Μεταφράσεις: Λίνα Παπαδημήτρη, Μαρία Σπυριδοπούλου, σελ. 136 – 137

αρχιτεκτονική του 20ου αιώνα καθώς τηρεί τις αρχές του μοντέρνου κινήματος αλλά παράλληλα εξελίσσει το International Style προάγοντας την έννοια του μνημείου με τρόπο σύγχρονο. Στην σύνθεση κυριαρχεί συμμετρία όπου σε συνδυασμό με το υλικό του μπετόν στις ενιαίες επιφάνειες αποδίδουν την μνημειακότητα στον χώρο. Ο Louis Kahn εισάγει την εμβληματική έκφραση του καθημερινού βιωμένου χώρου μέσω της αναφοράς του στον αρχέτυπο χωρικό σχεδιασμό⁴⁹. Η συμμετρία και η τοποθέτηση του κτηριακού συνόλου πλαισιώνουν την κεντρική πλατεία όπου καδράρετε το τοπίο ως στοιχείο της αρχιτεκτονικής σύνθεσης. Η μελέτη για τον εδαφικό χώρο και οι κλιματικές συνθήκες λαμβάνονται υπόψιν στην μορφή του κτιριακού όγκου αποδίδοντας ένα είδος σεβασμού προς το τοπίο. Ο Louis Kahn σε αντίθεση με τις μοντέρνες αρχές που διακόπτουν την επικοινωνία με το παρελθόν αποδεικνύει ότι μπορεί να οικοδομεί το μέλλον σεβόμενος το παρελθόν μέσω της αντίληψης ότι οι μορφές αναπτύσσουν μια σχέση συνέχειας με το τοπίο⁵⁰.

Εικόνα 52: Απεικόνιση του Salk Institute από τον Louis I. Kahn.

Εικόνα 53: Απεικόνιση του συγκροτήματος του Salk Institute από τον Louis I. Kahn.

Στα μετέπειτα χρόνια μέχρι και σήμερα στην σύγχρονη εποχή, οι διάφορες προσεγγίσεις στα πανεπιστημιακά συγκροτήματα όσον αφορά στον χαρακτήρα που θέλουν να δώσουν, ακολουθούν σε γενικά πλαίσια τις προσεγγίσεις που εφαρμόστηκαν μετά το 1945. Παρατηρείται ότι οι σύγχρονες τάσεις στα πανεπιστημιακά συγκροτήματα – campus δημιουργούν νέες κατηγορίες πιο εξειδικευμένες ως προς τη θεματολογία τους. Γίνεται μια ενσωμάτωση των campus όπου συνδυάζονται πόλοι καινοτομίας, τεχνοπόλεις, επιχειρηματικά συμπλέγματα και επιστημονικά πάρκα. Συνεπώς δημιουργούνται κάποιες κατηγορίες πανεπιστημιακών συγκροτημάτων που χαρακτηρίζονται ως «πράσινες», ως «τεχνοπόλεις», ως «αστικές» και ως «συνεταιρικές»⁵¹.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να καταλήξουμε ότι το πανεπιστήμιο ανέκαθεν αποτελούσε σημαντικό θεσμό του κοινωνικού συνόλου. Κατά την ανάλυση της ιστορικής εξέλιξης στον διεθνή χώρο μέσω παραδειγμάτων από πανεπιστημιακές δομές παρατηρείται ότι το πανεπιστήμιο αλλάζει μορφή, χωροθέτηση και τυπολογία, ανάλογα με τα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα που συνοδεύουν κάθε εποχή αλλά και τον τόπο στον οποίο χωροθετούνται. Κάτι που θα μπορούσαμε να πούμε ότι παραμένει αναλλοίωτο με την πάροδο των χρόνων, είναι η σημασία που δίνεται στην ύπαρξη της ανώτατης εκπαίδευσης, αναγνωρίζοντας τον ωφέλιμο και δυναμικό ρόλο που έχει το πανεπιστήμιο στις κοινωνίες των πόλεων. Συνεπώς, σταδιακά δημιουργείται η ιδέα ότι το πανεπιστήμιο ταυτίζεται

⁴⁹ Νικόλαος – Ίων Τερζόγλου, *Ιδέες του χώρου στον εικοστό αιώνα*, Εκδόσεις νήσος, Αθήνα 2009, σελ. 294

⁵⁰ Giulio Carlo Argan, *Η μοντέρνα τέχνη 1770 – 1970*, Achille Bonito Oliva, η τέχνη στην καμπή του 21ου αιώνα, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2019, Μεταφράσεις: Λίνα Παπαδημήτρη, Μαρία Στυριδοπούλου, σελ. 136 – 137

⁵¹ Peter Meusburger, Michael Heffernan, Laura Saurana, *Geographies of University*, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 444

με φορέα ανάπτυξης και εξέλιξης των πόλεων, καθώς η συνεισφορά ενός πεδίου αναπαραγωγής γνώσης και ερευνών συμβάλλουν κατά πολύ σε ότι αφορά τη λειτουργία των πόλεων αλλά και τη διευκόλυνση του τρόπου ζωής του κοινωνικού συνόλου. Η ταύτιση του πανεπιστημίου ως πυρήνας ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού των πόλεων δεν είναι τυχαίο, καθώς το πανεπιστήμιο ασχολείται με ποικίλους τομείς που αφορούν την κοινωνία όπως την τεχνολογία, τις επιστήμες, την πολιτική, τον πολιτισμό κ.α. Οπότε η διατήρηση των στενών δεσμών του πανεπιστημίου με την πόλη θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι απαραίτητη προϋπόθεση τόσο για την πόλη όσο και για το πανεπιστήμιο, ώστε να διασφαλίζεται ο ρόλος του που έχει στο ευρύτερο κοινό.

Η κτιριακή δομή του πανεπιστημίου έχει τη δυνατότητα να αποτυπώσει τη σημαντική θέση που έχει το πανεπιστήμιο προς το κοινό και ταυτόχρονα να εκφράσει τη αξία του ως δημόσιος φορέας της πόλης, αντάξιος με άλλους φορείς του δημοσίου όπως Δικαστήρια, Δημαρχεία, Βιβλιοθήκες κ.α. που εκφράζονται με μεγαλειώδη μορφές στις δομές τους ώστε να αναδειχθεί η δυναμική τους μέσα στις πόλεις. Συνακόλουθο της ανάδειξης του πανεπιστημίου μέσω της κτιριακής του δομής αποτελούν οι παράμετροι στις οποίες δίνεται έμφαση κατά τη διερεύνηση των πανεπιστημιακών παραδειγμάτων, της χωροθέτησης, της μορφής και της τυπολογίας.

Στη σύγχρονη εποχή, όπως και σε κάθε εποχή άλλωστε, το πανεπιστήμιο ως θεσμός δεν παραμένει ανεπηρέαστος από τα κοινωνικά δρώμενα τα οποία επηρεάζουν την αξία του ως κτιριακή δομή αλλά και τη σημαντικότητα του ώστε να αναπτύσσει μια ουσιαστική σχέση στο περιβάλλον όπου χωροθετείται. Η τοποθέτηση των πανεπιστημιακών συνόλων εκτός του κέντρου πόλης που εφαρμόζεται σε πολλές περιπτώσεις από τον 19ο αιώνα μέχρι και σήμερα, ως αυτόνομη οντότητα, υποβαθμίζει και αποδυναμώνει την αξία του ως απαραίτητος δημόσιος φορέας της πόλης. Το πανεπιστήμιο καλείται να προσαρμοστεί στις ανάγκες της εποχής αλλά δεν οφείλει να προσαρμοστεί σε στρατηγικές και τακτικές που επηρεάζουν ή και αλλοιώνουν τον θεσμό και την ταυτότητα του. Οφείλεται να αναδεικνύεται και να διασφαλίζεται η αξία του πανεπιστημίου εφαρμόζοντας διευρυμένες μεθόδους που να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της πανεπιστημιακής κοινότητας και παράλληλα λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές ανάγκες της εποχής. Σύμφωνα με την ανάλυση των πανεπιστημιακών παραδειγμάτων, δυο περιπτώσεις προσεγγίσεων που θα μπορούσαν να επισημανθούν ως ωφέλιμες για τη διασφάλιση της ταυτότητας και του θεσμού του πανεπιστημίου που λαμβάνουν υπόψη και της διαφορετικές ανάγκες της εποχής είναι οι ακόλουθες. Η μια προσέγγιση είναι η μορφή της επανάχρησης υφιστάμενων κτιριακών υποδομών της πόλης που μπορούν να αποτελούν και ιστορικά κτίρια, καθώς υποβαθμίζεται η κατάσταση τους με το πέρασμα των χρόνων, με τη νέα τους χρήση ως χώροι εκπαίδευσης διασφαλίζεται η αξία τους ως ιστορικά τμήματα της πόλης με τρόπο ζωντανό και ωφέλιμο. Η δεύτερη προσέγγιση αφορά ένα οργανικό σχεδιασμό μέσα στην πόλη ο οποίος θα λαμβάνει υπόψη την εξωστρέφεια και τον συσχετισμό του πανεπιστημίου με το αστικό περιβάλλον της πόλης, καθώς θα μπορεί να απευθύνεται στον τύπο του συγκροτήματος είτε στη διασπορά κτιριακών συνόλων (υπό την μορφή πλέγματος) είτε και με μεμονωμένα κτίρια. Οι δυο αυτές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη των πανεπιστημιακών δομών δημιουργούν τα κατάλληλα θεμέλια για την ουσιαστική σχέση και συσχέτιση του πανεπιστημίου με την πόλη παρά η επιλογή της δημιουργίας νέων αυτόνομων συγκροτημάτων εκτός των ορίων της πόλης. Εν κατακλείδι, με τις παραπάνω προσεγγίσεις, οι πανεπιστημιακές δομές λειτουργούν ως πόλοι ενίσχυσης και ενδυνάμωσης της ποιοτικής αστικής ζωής και παράλληλα επαναπροσδιορίζουν τμήματα της πόλης που έχουν υποστεί υποβάθμιση, δίνοντας τους έτσι ταυτότητα και ζωή.

Κεφάλαιο 2

– Ιστορική εξέλιξη στον Ελλαδικό χώρο

2.1 Η ίδρυση των πρώτων πανεπιστημίων
[αρχές 19ου αιώνα (1824) με αρχές 20ου αιώνα (1925)]

2.1 Πανεπιστήμια Περιφέρειας
[από τα μέσα της δεκαετίας του '60 μέχρι σήμερα]

Χάρτης Ελληνικών Πανεπιστημίων.

Κεφάλαιο 2

– Ιστορική εξέλιξη στον Ελλαδικό χώρο

2.1 Η ίδρυση των πρώτων πανεπιστημίων
[αρχές 19ου αιώνα (1824) με αρχές 20ου αιώνα (1925)]

2.1 Πανεπιστήμια Περιφέρειας
[από τα μέσα της δεκαετίας του '60 μέχρι σήμερα]

2.1 Η ίδρυση των πρώτων πανεπιστημίων [αρχές 19ου αιώνα (1824) με αρχές 20ου αιώνα (1925)]

Η ιστορία της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην Ελλάδα ξεκινά τον 19ον αιώνα, καθυστερημένα σε σχέση με τις χώρες της Ευρώπης. Το νεοσύστατο ελληνικό κράτος δίνει μάχη για να ξεπεράσει τις επιπτώσεις από την οθωμανική κυριαρχία, σε τομείς όπως η οικονομία, η πολιτική και η κοινωνία. Η δημιουργία ενός πανεπιστημίου προβλέπεται δύσκολη υπόθεση, καθώς οι παράγοντες που επηρεάζουν την ίδρυση του είναι αρκετοί. Η μη ύπαρξη υποδομών, η έλλειψη χρηματοδότησης και κονδυλίων αλλά και η έλλειψη διδακτικού προσωπικού είναι μερικοί από τους παράγοντες στους οποίους η ανάπτυξη της ελληνικής πανεπιστημιακής κοινότητας δεν αποτελεί ανάλογη με αυτές των Ευρωπαϊκών χωρών.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η δημιουργία εγκαταστάσεων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην Ελλάδα μπορεί να διαχωριστεί σε πέντε χρονικές περιόδους. Η πρώτη περίοδο εμπίπτει με την Αγγλοκρατούμενη Κέρκυρα όπου ιδρύεται η Ιόνιος Ακαδημία, η δεύτερη περίοδο όπου με το νεοσύστατο Ελληνικό κράτος ιδρύονται δύο πανεπιστημιακά κτίρια με μνημειώδη χαρακτήρα, το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (Ε.Μ.Π.). Η τρίτη περίοδο, επί Βενιζέλου, κατά την οποία ιδρύεται η πανεπιστημιούπολη του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.) και ανασυγκροτείται το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Η τέταρτη περίοδος ταυτίζεται με την μεταρρύθμιση Παπανδρέου της δεκαετίας του 60' και ιδρύονται δυο ισχυρές περιφερειακές πανεπιστημιούπολεις στην Πάτρα και στα Γιάννενα, όπου σύμφωνα με τις τότε αντιλήψεις περί πανεπιστημιούπολεων – συγκροτημάτων χωροθετούνταν στα όρια της πόλης ή και εκτός. Τέλος στην πέμπτη περίοδο που αφορά και τη σημερινή κατάσταση πραγμάτων, είναι τα περισσότερα ή λιγότερα σχεδιασμένα συγκροτήματα / campus των πολυάριθμων περιφερειακών πανεπιστημίων και ΤΕΙ ανά την επικράτεια των τελευταίων δεκαετιών⁵².

Κέρκυρα

Η Ιόνιος Ακαδημία υπήρξε το πρώτο νεότερο ελληνικό πανεπιστήμιο και ιδρύθηκε το 1824 επι καιρό Αγγλοκρατίας από τον φιλέλληνα Φρειδερίκο Νορθ, και λειτούργησε μέχρι το 1864, δηλαδή μέχρι την Ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα. Οι διαφορετικές πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα και η γεωγραφική θέση του νησιού υπήρξαν παράγοντες που συνέλαβαν στην ίδρυση της Ακαδημίας με λειτουργία σαράντα χρόνων⁵³. Η Ακαδημία φιλοξενείται σε στρατιωτικό Βενετσιάνικο κτίριο, στον στρατώνα Grima-ni, χρονολογείται ότι κατασκευάστηκε από το 1600 έως το 1747 και χωροθετείται στο κέντρο της πόλης, στο νοτιοδυτικό τμήμα της Πλατείας Σπιανάδας. Το κτίριο είναι επιβλητικό καθώς, η χρήση του ήταν στρατώνας, είναι τριώροφο με κάτοψη σε σχήμα γάμα και έχει μια κεντρική είσοδο που συνοδεύεται από μια διπλή πέτρινη σκάλα⁵⁴. Αρχικά η Ιόνιος Ακαδημία απαρτιζόταν από τέσσερις σχολές, τη Νομική, τη Θεολογική, την Ιατρική και τη Φιλοσοφική. Η Ιόνιος Ακαδημία διέκοψε τη λειτουργία της λόγω οικονομικών προβλημάτων μετά

Εικόνα 54: Διάγραμμα ευρύτερης περιοχής της Κέρκυρας όπου σημειώνεται η Ιόνιος Ακαδημία.

⁵² Λαλένης Κ., Θεοδωρίδου Λ., *Αειχώρος, Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Επιστημονικό περιοδικό, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας*, Τεύχος 17, 2012, σελ. 144

⁵³ <https://ionio.gr/gr/prospective/university-history/?fbclid=IwAR1nUYMhQUY9HJke8biRP9eAMD9vLtBAxT8Q3ms-SDH9rUSYOmapakqe18Wg>

⁵⁴ <https://www.corfuhistory.eu/?p=974>

Εικόνα 55: Απεικόνιση του 1930, Στρατώνας Γκριμάνι κτίριο του 17ου αιώνα το οποίο στεγάσε την Ιόνιο Ακαδημία.

την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, καθώς αδυνατούσε να συντηρήσει δύο πανεπιστήμια. Την υποστήριξη του νέου Πανεπιστημίου Αθηνών έδωσε η Κερκυραϊκή ακαδημαϊκή κοινότητα καθώς μερικοί από τους καθηγητές της Ιόνιου Ακαδημίας εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα, όπου μεταφέρθηκε και η βιβλιοθήκη. Το κτίριο στέγαζε τη Δημοτική Βιβλιοθήκη και το γυμνάσιο μέχρι που βομβαρδιστικό το 1941 από τους Γερμανούς, κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Μισό αιώνα περίπου μετά, το κτίριο αποκαταστάθηκε για να στεγάσει το Ιόνιο Πανεπιστήμιο όπου μέχρι σήμερα εξυπηρετεί τις διοικητικές υπηρεσίες, τα αμφιθέατρα και τις αίθουσες διαλέξεων⁵⁵.

Πανεπιστήμιο Αθηνών

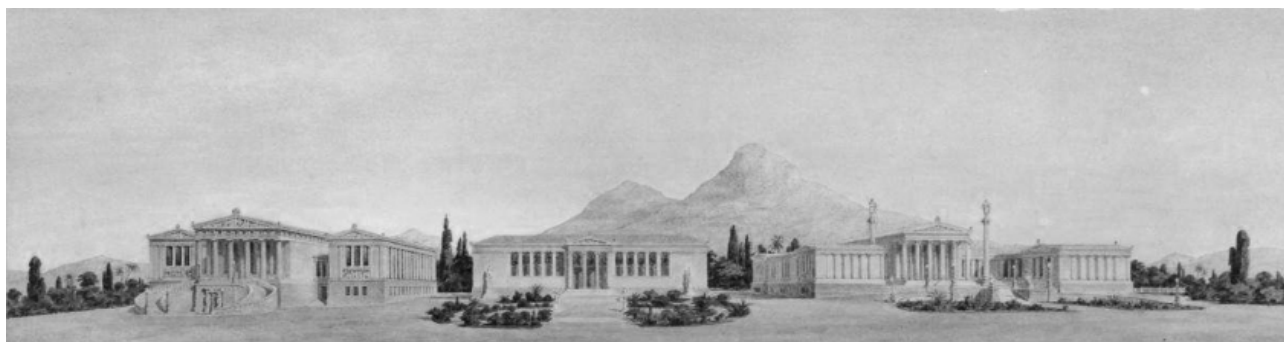
Εικόνα 56: Το Πανεπιστήμιο Αθηνών με αρχική ονομασία Οθωνικό Πανεπιστήμιο, αρχικά στεγάστηκε στην οικία του αρχιτέκτονα Σταμάτη Κλεάνθη στην Πλάκα το 1837.

Μετά την έναρξη λειτουργίας της Ιόνιου Ακαδημίας το 1824 για την ανάπτυξη της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στον Ελλαδικό χώρο, ακολουθεί η ακαδημαϊκή κοινότητα της Αθήνας. Κατά την περίοδο της απελευθέρωσης του έθνους από την Οθωμανική κυριαρχία και τη δημιουργία του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, ιδρύεται το 1837 το Πανεπιστήμιο Αθηνών με αρχική ονομασία «Οθωνικό Πανεπιστήμιο», που πήρε την ονομασία του από τον πρώτο βασιλιά της Ελλάδας Όθωνα.

Αρχικά στεγάστηκε στην οικία του αρχιτέκτονα Σταμάτη Κλεάνθη στην Πλάκα, μέχρι το 1841. Το πανεπιστήμιο αποτελείτο από τέσσερα ακαδημαϊκά τμήματα, της Θεολογίας, της Νομικής, της Ιατρικής και της Φιλοσοφικής. Το Πανεπιστήμιο Αθηνών θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως ένα μέσω επικοινωνίας μεταξύ επιστήμης και πολιτικής καθώς έφερε σε επαφή το νεοσύστατο κράτος με τις επιστημονικές και πολιτιστικές κατακτήσεις της Δύσης, μεταφέροντας μοντέλα οργάνωσης θεσμών και εκπαιδεύοντας στελέχη για την καλύτερη οργάνωση του σύγχρονου κράτους⁵⁶. Το 1911 το Πανεπιστήμιο Αθηνών είχε διαχωριστεί σε δύο ανεξάρτητες νομικά οντότητες, το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο στο οποίο περιλάμβανε τις θεωρητικές σπουδές και το Εθνικό Πανεπιστήμιο στο οποίο περιλάμβανε τις θετικές σχολές. Το 1932 συγχωνεύθηκε ως ένα πανεπιστήμιο με την ονομασία του σε Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ονομασία που διατηρεί μέχρι και σήμερα προς τιμή του Ιωάννη Καποδίστρια, του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας, μετά την απελευθέρωση του Έθνους. Η εικόνα του πανεπιστημίου ήταν σημαντική καθώς έπρεπε να φέρει το κύρος του πρώτου Πανεπιστημίου του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και να αποτελεί ένα κτίριο – σύμβολο ικανό να προάγει τη γνώση και να συνεισφέρει στην πραγμάτωση των οραμάτων του Ελληνισμού της εποχής. Έτσι τα σχέδια ανατέθηκαν στον γνωστό Δανό αρχιτέκτονα Κριστιάν Χάνσεν όπου σχεδίασε κτίρια νεοκλασικού ύφους και μνημειακής κλίμακας, λαμβάνοντας υπόψη και τα Ευρωπαϊκά πρότυπα του προηγούμενου αιώνα. Δημιουργεί την Αθηναϊκή τριλογία, ένα

⁵⁵ <http://www.corfuin.com/gr/academy.html>

⁵⁶ Διατριβή, Μπαλή Χαρίκλεια, *Το Πανεπιστήμιο Αθηνών κατά το διάστημα 1938 – 1945, Η περίπτωση της Νομικής Σχολής*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2014, σελ. 16 – 17.

Εικόνα 57: Υδατογραφία του του Δανού αρχιτέκτονα Θεόφилου Χάνσεν με την Αθηναϊκή Τριλογία: Βιβλιοθήκη (αριστερά), Ακαδημία Αθηνών (δεξιά) και στο κέντρο το Πανεπιστήμιο Αθηνών.

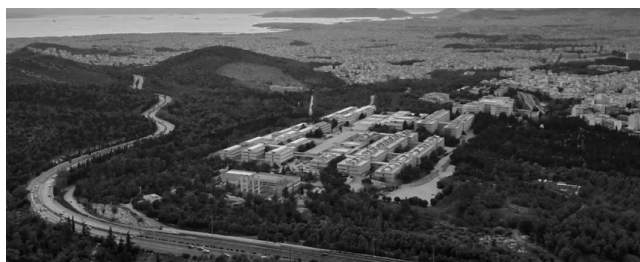
νεοκλασικό σύνολο που αποτελείται από την Βιβλιοθήκη, το Πανεπιστήμιο και την Ακαδημία. Έτσι τον Νοέμβριο του 1841 το ίδρυμα μεταστεγάζεται στο κεντρικό κτίριο του Πανεπιστημίου Αθηνών⁵⁷. Το νέο κτίριο στο οποίο στεγάζεται το πανεπιστήμιο γίνεται σημείο αναφοράς, σύμβολο της παιδείας και της γνώσης, αντιπροσωπεύοντας το υψηλό πνεύμα, ικανό να προάγει τη γνώση. Αυτόν τον συμβολισμό μεταφέρει αρχιτεκτονικά ο Χάνσεν στο κτίριο του Πανεπιστημίου. Στην πρόσοψη υπάρχει στοά με ιωνικό πρόπυλο με αέτωμα στην οροφή, παραπέμποντας στην αρχαία αγορά όπου ταυτίζεται με την ελεύθερη διακίνηση ιδεών, απαραίτητο στοιχείο για την εύρυθμη λειτουργία του πανεπιστημίου. Το ιωνικό πρόπυλο δίνει την αίσθηση της εισόδου / πύλης προς την πορεία της γνώσης και το ότι είναι ιωνικό αναφέρεται στην Ιωνία όπου εκεί είχε αναπτυχθεί η Φιλοσοφία. Η επιλογή του χρώματος μέσα στη στοά είναι το κόκκινο και εξωτερικά το μπλε, όπου δεν είναι καθόλου τυχαία επιλογή καθώς το κόκκινο συμβολίζει το εσωτερικό του ανθρώπου που έχει αίμα και εξωτερικά την επιδερμίδα που είναι το μπλε. Όσον αφορά την κάτοψη είναι ένα σύστημα σε σχήμα T, με πτέρυγες που αγκαλιάζει δύο αυλές. Με αυτόν τον τρόπο αναιρεί τον Ευρωπαϊκό νεοκλασικισμό και συγκροτεί τον Αθηναϊκό νεοκλασικισμό. Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν δεν ήταν ακριβά καθώς το κράτος πιεζόταν αρκετά οικονομικά. Σε καμία περίπτωση όμως δεν επηρέασε το τελικό αποτέλεσμα του κτιριακού συνόλου καθώς η σύνθεση σε συνδυασμό με τη μνημειακή του κλίμακα κατάφεραν να ολοκληρώσουν την ιδέα του κτιρίου ως σύμβολο.

Εικόνα 58: Απεικόνιση της Εθνικής Βιβλιοθήκης (1885-1921), το Πανεπιστήμιο (1839-50) και η Ακαδημία (1859-87) στην Αθήνα.

Εικόνα 59: Διάγραμμα με απεικόνιση της Αθήνας με την χωροθέτηση της Αθηναϊκής Τριλογίας και την επέκταση του Πανεπιστημίου σε Πανεπιστημιούπολη στην περιοχή Ζωγράφου.

Εικόνα 60: Αεροφωτογραφία της Πανεπιστημιούπολης Αθηνών.

Εικόνα 61: Απεικόνιση του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

⁵⁷ <https://athensculturenet.com>

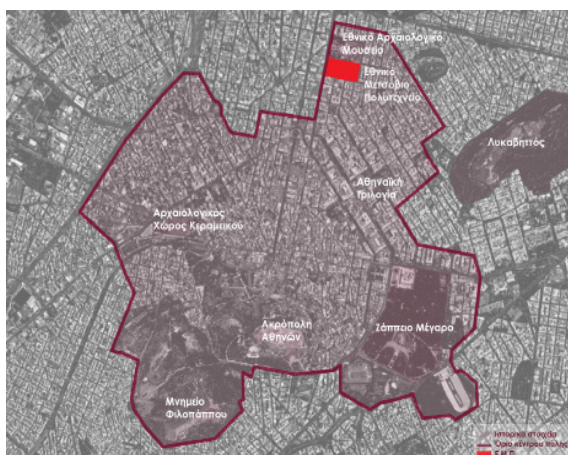
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)

Εικόνα 62: Οικία Βλαχούτση στην οδό Πειραιώς, που αρχικά στέγασε το Ε.Μ.Π.

κτήριο στην οδό Πειραιώς. Σύντομα έγινε γνωστό ως «Πολυτεχνείο» και μετά την παραχώρηση του συντάγματος από τον Όθωνα το 1844, το σχολείο διαμορφώθηκε ως ίδρυμα, όπου είχε διαχωριστεί σε δύο τμήματα, των Βιομηχανικών Τεχνών και των Καλών Τεχνών. Το 1863 γίνεται μια ριζική αναδιοργάνωση κτιρίων του Ε.Μ.Π. επί της οδού Πατησίων⁵⁸.

Παράλληλα με την περίοδο ιδρύσεως του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1837, το 1836 ιδρύεται η «Σχολή των Τεχνών», η πρώτη μορφή του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου με το βασιλικό διάταγμα «περί εκπαιδεύσεως εις την αρχιτεκτονική». Η σχολή αυτή είχε ως σκοπό να προσελκύσει όσους επιθυμούσαν να μορφωθούν ως αρχιτεχνίτες στην αρχιτεκτονική. Αρχικά το τεχνικό σχολείο στεγάστηκε στην οικία Γ. Βλαχούτση, στην οδό Πειραιώς, όπου αργότερα λόγω των αυξημένων μαθητών, η χωρητικότητα της οικίας δεν επαρκούσε για τις ανάγκες της σχολής. Οπότε το 1840 η σχολή μεταστεγάζεται σε δικό της

Εικόνα 63: Διάγραμμα με απεικόνιση της Αθήνας με την χωροθέτηση του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

Τα σχέδια για το Ε.Μ.Π. είχε αναλάβει ο ουμανιστής αρχιτέκτονας Λύσανδρος Καυταντζόγλου όπου κατατάσσονται στα σπουδαιότερα έργα του. Το νεοκλασικό συγκρότημα έπρεπε να μεταφέρει μέσω της αρχιτεκτονικής σύνθεσης του το κύρος του πρώτου τεχνικού πανεπιστημίου. Χωροθετείται στις παρυφές της τότε πόλης, όπου σε συνδυασμό με το αρχαιολογικό μουσείο, επηρέασαν τη χωρική εξέλιξη του κέντρου της Αθήνας. Η θέση του συγκροτήματος έγινε σημείο αναφοράς διαμορφώνοντας την εικόνα της ευρύτερης περιοχής. Το 1871 η σχολή εγκαταστάθηκε στο υπό ανέγερση κτίριο του συγκροτήματος, με επίσημη ονομασία «Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο», προς τιμή των ευεργετών με καταγωγή το Μέτσοβο που συνέσφεραν στην ολοκλήρωση του έργου⁵⁹.

Το κτίριο του Ε.Μ.Π. ανήκει στα αρχέτυπα της αστικής αρχιτεκτονικής παράδοσης της Αθήνας και θεωρείται η δεύτερη πιο μεγάλης κλίμακας σύνθεση σε ευρύχωρο οικόπεδο, μετά την «Αθηναϊκή Τριλογία». Η αρχιτεκτονική λύση που έδωσε ο Καυταντζόγλου στο σχεδιασμό για το συγκρότημα του Πολυτεχνείου συμπεριλάμβανε ένα κεντρικό κτίριο και δύο πτέρυγες σε σχήμα Τ επί της οδού Πατησίων. Η κάτοψη του κεντρικού κτιρίου οργανώνεται συμμετρικά γύρω από ένα τετράγωνο αίθριο. Φαίνεται η επιρροή που υπάρχει από την Villa Giulia στην Ρώμη, καθώς υπάρχει η επανειλημμένη μετατόπιση της πορείας του περιηγητή από τον άξονα συμμετρίας του κτιρίου εκτός αυτού και πάλι πίσω. Το κτίριο έχει ύψος δύο ορόφων και το ισόγειο λειτουργεί αισθητικά ως βάθρο. Οι δύο πλάγιες σκάλες καταλήγουν στο τετρακίονιο πρόπυλο του ορόφου ιωνικού ρυθμού. Το πρόπυλο αυτό μπορεί να θεωρηθεί και αντίγραφο της βορεινής αίθουσας του Ερέχθειου και αντίστοιχα, γίνεται το ίδιο, στην παράλληλη προς την πρόσοψη, εσωτερική πλευρά του αίθριου. Η στοά στο ισόγειο

⁵⁸ <https://www.ntua.gr/el/ntua/history-of-ntua>

⁵⁹ <https://de-facto.gr/history-of-ntua/>

έχει ημικυλινδρική απόληξη, η οποία αντιστοιχεί στην αίθουσα τελετών. Οι μπροστινές πτέρυγες είναι μονώροφες με ανοικτές στοές δωρικού ρυθμού. Η μνημειακή αυτή σύνθεση χαρακτηρίζεται από τη συμμετρία, την αξονικότητα και την ιεραρχημένη διάταξη των όγκων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην αρχιτεκτονική σύνθεση του συγκροτήματος αποτελεί η διαχείριση των μεταβατικών χώρων, οι εναλλαγές στους ημιυπαίθριους χώρους και στους κλειστούς χώρους⁶⁰.

Εικόνα 64: Σχέδια με απεικόνιση το συγκρότημα του Ε.Μ.Π. από τον Καντανζόγλου.

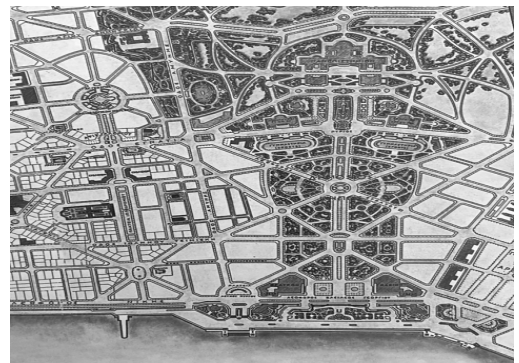

Εικόνα 65: Απεικόνιση πρόσφατη του συγκροτήματος του Ε.Μ.Π. στην Πατησίων.

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.)

Η απελευθέρωση της Βόρειας Ελλάδας (Θεσσαλονίκης και Μακεδονίας) το 1912, οδήγησε τον διπλασιασμό της χώρας σε χωρικό επίπεδο αλλά και πληθυσμιακό. Η ανάγκη ίδρυσης ενός πανεπιστημίου ήταν επιτακτική καθώς θα είχε ρόλο πολιτικό, εθνικό και επιστημονικό. Η ίδρυση ενός δεύτερου πανεπιστημίου στον ελλαδικό χώρο θα συνένωνε τον νέο πληθυσμό σε εθνικό επίπεδο με το πλαίσιο της πανεπιστημιακής εκπαιδευτικής ανανέωσης που προωθούσαν οι βενιζελικές αρχές. Μετά το ξέσπασμα της μεγάλης πυρκαγιάς το 1917, δημιουργούνται πολεοδομικά σχέδια που προβλέπουν και την δημιουργία της πανεπιστημιούπολης. Πριν αναφερθεί η πιο αναλυτική περιγραφή για την πανεπιστημιούπολη είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι μέχρι και την ολοκλήρωση της αποτελεί ένα πεδίο καταγραφής διάφορων ιστορικών φάσεων της πόλης αλλά και της διαδικασίας αρχιτεκτονικού εκσυγχρονισμού της Ελλάδας σύμφωνα με τον Ν. Καλογήρου⁶¹. Η πανεπιστημιούπολη χωροθετείται κατά την ίδρυση της στην περιφέρεια του παλαιού ιστορικού κέντρου της πόλης και στο κέντρο της «νέας» πόλης όπου σταδιακά αναπτύχθηκε και περικύκλωσε την περιοχή. Η τοποθεσία στην οποία χωροθετείται η πανεπιστημιούπολη είναι ιδεολογικά και ιστορικά ιδιαίτερα φορτισμένη λόγω των Εβραϊκών νεκροταφείων και των εκτεταμένων εγκαταστάσεων των προσφύγων.

Ενδιαφέρων παρουσιάζει το γεγονός της εξέλιξης στην τυπολογική μορφή της πανεπιστημιούπολης από την ίδρυση του πανεπιστημίου το 1925 μέχρι και σήμερα. Αρχικά ακολουθείται η μορφή της πανεπιστημιούπολης με πρότυπο τα αμερικάνικα campus το 19ου αιώνα όπου στην συνέχεια εφαρμόζεται το χωρικό μοντέλο της οργάνωσης «νησίδων», οι οποίες είναι αυτοτελείς και συμπεριλαμβάνουν τις κτηριακές εγκαταστάσεις με τις λειτουργίες της κάθε σχολής⁶² (σύλληψη μεταμοντέρνα – σύγχρονη). Η αρχική της τυπολογική προσέγγιση προκύπτει από τα πρώτα πολεοδομικά σχέδια του Γάλλου αρχιτέκτονα και πολεοδόμου Ερνέστ Εμπράρ το 1917 –1921. Τα σχέδια αυτά διακρίνονταν για την νεωτερική

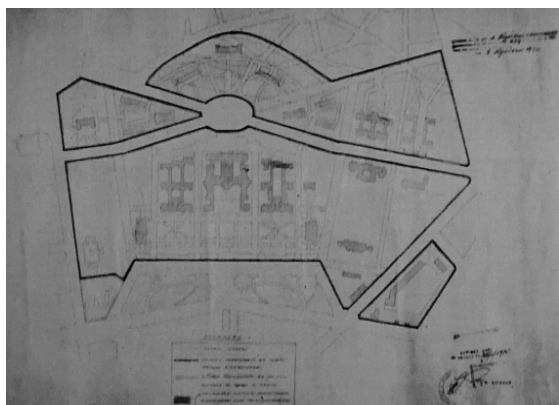

Εικόνα 66: Η περιοχή του πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης μαζί με το πάρκο ανατολικά από την κεντρική περιοχή σύμφωνα με το πρώτο σχέδιο του Ερνέστ Εμπράρ το 1919.

⁶⁰ http://www.culture2000.tee.gr/ATHENS/GREEK/BUILDINGS/BUILD_TEXTS/B6_t.html?fbclid=IwAR3SYM-DtX8oalfZ23izqjQ7WPler4El8tdghNHE8apNI2kFFEIThgYL7kgM

⁶¹ Καλογήρου Νίκος, *Η πανεπιστημιούπολη του Α.Π.Θ.*, University studio press, Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 9,10,15

⁶² Καλογήρου Νίκος, *Η πανεπιστημιούπολη του Α.Π.Θ.*, University studio press, Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 18

Εικόνα 67: Ρυμοτομικό σχέδιο της πανεπιστημιούπολης του Α.Π.Θ. σύμφωνα με το 20 σχέδιο του Ερνέστ Εμπράρ.

αντίληψη σε ευρωπαϊκό επίπεδο και στοιχεία από τα σχέδια του έχουν διατηρηθεί μέχρι και σήμερα. Τα σχέδια αυτά είχαν καθοριστικό ρόλο για την μετέπειτα εξέλιξη του σχεδιασμού της πανεπιστημιούπολης καθώς βασικά στοιχεία της αρχιτεκτονικής σύνθεσης και οργάνωσης καθόρισαν την ταυτότητα της. Στοιχεία που αποτελούσαν σημεία αναφοράς για την πορεία που θα ακολουθήσει ο σχεδιασμός της πανεπιστημιούπολης είναι οι αρχικές διευθετήσεις της ρυμοτομίας, η γενική διάταξη των κτιρίων ως ελεύθερες μονάδες στον χώρο και η τοποθέτηση ενός μεγάλου πάρκου στην κεντρική περιοχή που είναι εμφανή μέχρι και σήμερα.

Η έναρξη της λειτουργίας του πανεπιστημίου με την Φιλοσοφική Σχολή η οποία στεγάζεται σε πρώτη φάση στην εκλεκτικιστική βίλα «Αλλατίνι». Το κτίριο αυτό αποτελούσε έργο του Σικελού αρχιτέκτονα Βιταλιάνο Ποζέλι και ήταν έπαυλη ανακτορικών διαστάσεων που ανήκε σε εβραϊκή οικογένεια. Αργότερα όμως, διαπιστώθηκε ότι δεν επαρκούσε στις χωρικές και λειτουργικές ανάγκες της Σχολής και αποφασίζεται η μεταστέγαση της. Το κτίριο που παραχωρήθηκε για την φιλοξενία της Φιλοσοφικής Σχολής λειτουργούσε παλαιότερα ως προπαρασκευαστική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά λειτούργησε και ως Β' Στρατιωτικό Νοσοκομείο το 1919 (με την αποχώρηση των Οθωμανικών Αρχών) με σκοπό την διακομιδή τραυματιών του Α' Παγκόσμιου Πολέμου. Το κτίριο της πρώην Οθωμανικής Σχολής είχε σχεδιαστεί από τον Β. Ποζέλι (μετά το 1888) και τα σχέδια του έργου προορίζονταν εξαρχής για εκπαιδευτική χρήση. Το κτίριο αυτό γνωστό και ως παλιό κτίριο της Φιλοσοφικής Σχολής πέρασε διάφορες τυπολογικές και μορφολογικές αλλαγές, όμως η συνεχής εκπαιδευτική λειτουργία του συνέλαβε στην επιβίωση του κατά την διάρκεια των χρόνων μέχρι και σήμερα κρατώντας την αρχική του ταυτότητα ως κτίριο εκπαίδευσης. Η διάφορες και δύσκολες ιστορικές φάσεις που έχει ανταπεξέλθει από την αρχική λειτουργία του, έχουν αποτυπωθεί μέσω των διάφορων εναλλαγών στην μορφή και τη τυπολογία του καθορίζοντας το ως σημαντικό κτίριο αναφοράς ιστορικής σημασίας για την πανεπιστημιούπολη αλλά και την ίδια την πόλη. Σήμερα στεγάζει τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής και το κτίριο αποτελεί σημαντικό παράγοντα όχι μόνο στην καλλιέργεια ελεύθερης σκέψης αλλά και στη διατήρηση της μνήμης τόσο στην πανεπιστημιακή κοινότητα όσο και στην πόλη⁶³.

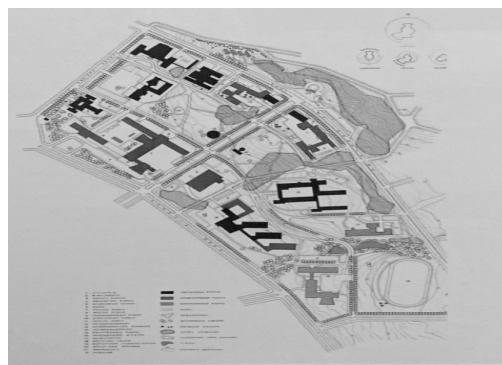
Εικόνα 68: Η βίλλα Αλλατίνι που στέγασε αρχικά την Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ., το 1926-27, έργο του Β. Ποζέλι.

Εικόνα 69: Κτίριο της Οθωμανικής Σχολής Διοίκησης με της πρώτες προσθήκες μετά το 1908, έργο του Β. Ποζέλι 1888 όπου αργότερα στέγασε την Φιλοσοφική Σχολή.

⁶³ Ήρα Μπλιάτκα – Μαστοράκη, *Αφιέρωμα το παλιό κτίριο της Φιλοσοφικής, Πανεπιστημιούπολη*, Τεύχος 28. Α.Π.Θ., Νοέμβριος 2009, σελ. 48 – 52

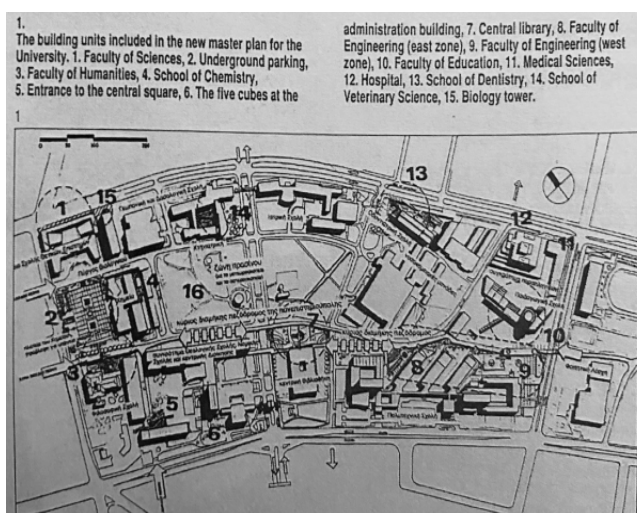
Κατά την περίοδο του 1940 έγιναν ελάχιστες υλοποιήσεις από τα νεωτερικά σχέδια του Ερνέστ Εμπράρ και αντίστοιχα από τα πρωτομοντέρνα σχέδια του Ν. Μητσάκη, αρχιτεκτων του μεσοπολέμου, καθώς ξέσπασε ο πόλεμος. Η σημαντικότερη περίοδος ανάπτυξης για την πανεπιστημιούπολη αποτέλεσε η μεταπολεμική περίοδος '50 και '60 καθώς συνέλαβαν αρκετοί σημαντικοί αρχιτέκτονες στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των περισσότερων κτιρίων. Τα σχέδια με στοιχεία του μεταπολεμικού μοντερνισμού είχαν καθοριστικό ρόλο για τη συνολική εικόνα του πανεπιστημίου μέχρι και σήμερα⁶⁴. Κατά την περίοδο του '80, το ζήτημα της οργανικής στέγασης περισσότερων Σχολών και οι αυξανόμενες απαιτήσεις της μαζικής στέγασης περισσότερων τμημάτων και σχολών, καλείται να επιλύσει το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 και μετά, αναλαμβάνει η ομάδα μελέτης με τον Α. Κωτσιόπουλο, ως κύριο συντονιστή, την επίλυση του προβλήματος. Επιχειρείται ένα νέο Ρυθμιστικό σχέδιο το 1989 – 1993 όπου ακολουθείται μια μέθοδος «συρραφής» και διαθρωτικών συμπληρώσεων για τη βελτίωση του υφιστάμενου κτιριακού και περιβάλλοντα χώρου για την εκμετάλλευση της δυνατότητας πραγματοποίησης υπόγειας αρχιτεκτονικής με δημόσια χρήση⁶⁵.

Εικόνα 70: Διάγραμμα τοπογραφικό της πανεπιστημιούπολης του Α.Π.Θ. με την διάταξη των ανεγερθέντων και υπό ανέγερση κτιρίων το 1966.

Εικόνα 71: Απεικόνιση της πανεπιστημιούπολης του Α.Π.Θ. και της ευρύτερης περιοχής 1970.

Εικόνα 72: Το νέο ρυθμιστικό σχέδιο του Α.Π.Θ. 1989-93 με κύριο συντονιστή Α. Κωτσιόπουλο.

Η πανεπιστημιούπολη της Θεσσαλονίκης αποτελεί έναν καμβά όπου καταγράφονται επάνω οι σύγχρονες τάσεις της αρχιτεκτονικής σύνθεσης κτιριακού και αστικού σχεδιασμού, με εμφανέστερες τις επιρροές του μεταπολεμικού μοντερνισμού. Αποτελεί το μεγαλύτερο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα της Ελλάδας και πέρα από τον εκπαιδευτικό, κοινωνικό και οικονομικό ρόλο που κατέχει, αποτελεί παράλληλα και τοπόσημο με ένα ζωντανό πεδίο προβολής της σύγχρονης ιστορίας και αρχιτεκτονικής της πόλης.

⁶⁴ <https://www.blod.gr/lectures/i-panepistimioupoli-tou-apth-os-nisida-astikou-eksyghronismou-proto-meros/> (Εκδήλωση: Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Πολιτιστικής Εταιρείας; Β' Κύκλος, Νοέμβριος 2018 - Μάρτιος 2019, Ομιλητής: Καλογήρου Νίκος, 02/02/2019.)

⁶⁵ Αντρέας Γιακουμάτος (2002), *Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός*, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36, σελ.61-62

2.2 Πανεπιστήμια Περιφέρειας (από τα μέσα της δεκαετίας του '60 μέχρι και σήμερα)

Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζονται τα ελληνικά Περιφερειακά Πανεπιστήμια. Η αναφορά γίνεται χρονολογικά, με το έτος ίδρυσης τους και αναφέρονται σχολιασμοί σχετικά με τη χωροθέτηση, το μοντέλο/τυπολογία του πανεπιστημίου σε σχέση με την πόλη.

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60 τα μόνα πανεπιστήμια που επικρατούν στην Ελλάδα είναι της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Η πολιτική για την επέκταση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εμφανίζεται με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Γ. Παπανδρέου. Ένας από τους κύριους λόγους ίδρυσης των πανεπιστημίων στην περιφέρεια αποτελεί η αποσυμφόρηση των κεντρικών πανεπιστημίων (Αθήνας και Θεσσαλονίκης) αλλά και τη γενικότερη περιφερειακή ανάπτυξη σε πρώτη φάση. Μέσα στη δεκαετία του '60 ιδρύονται δύο νέα ισχυρά πανεπιστήμια, σε δύο σημαντικές πόλεις από τις οποίες παίρνουν και την ονομασία τους, το Πανεπιστήμιο Πατρών και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων⁶⁶. Τα δύο αυτά πανεπιστήμια σχεδιάζονται σύμφωνα με τις μεταπολεμικές αντιλήψεις περί πανεπιστημιούπολεων στις παρυφές ή και σε απόσταση από τις πόλεις. Το μοντέλο αυτό έχει αποδειχθεί πως είναι προβληματικό όσον αφορά το ζήτημα σύνδεσης της πόλης με την πανεπιστημιακή κοινότητα, καθώς η μόνη σύνδεση που κυριαρχεί είναι μέσω της κυκλοφορίας.

Το Πανεπιστήμιο της Πάτρας ιδρύεται το 1964 και αποτέλεσε για πολλά χρόνια το πρώτο πανεπιστήμιο της ευρύτερης περιοχής της Πελοποννήσου και ένα από τα τέσσερα μεγαλύτερα της χώρας. Αρχικά το πανεπιστήμιο θα λειτουργήσει σε υφιστάμενα κτίρια του αστικού ιστού της πόλης, αλλά λόγω της αντίληψης που επικρατούσε την εποχή εκείνη σταδιακά μεταφέρεται ανατολικά με την δημιουργία της πανεπιστημιούπολης. Ο τόπος στον οποίο βρίσκεται είναι σε ένα ενιαίο γήπεδο έξω από την πόλη, σε απόσταση 6 χλμ. από τα συμβατικά όρια της πόλης, στην ευρύτερη περιοχή του Ρίο και 12 χλμ. από το κέντρο της Πάτρας. Ο τύπος χωροθέτησης των πανεπιστημιακών λειτουργιών είναι αυτή του πανεπιστημιακού συγκροτήματος *campus* όπως προ αναφέρθηκε⁶⁷. Η σχέση της πανεπιστημιούπολης με την πόλη είναι επιφανειακή καθώς περιορίζεται αποκλειστικά με το δίκτυο κυκλοφορίας, που απευθύνεται στην εξυπηρέτηση του πανεπιστημιακού πληθυσμού και όχι στην επικοινωνία με την πόλη.

Εικόνα 73: Διάγραμμα με την χωροθέτηση της πανεπιστημιούπολης στην Πάτρα σε σχέση με τον ευρύτερο περιβάλλον της πόλης.

Εικόνα 74: Άποψη της πανεπιστημιούπολης του Πανεπιστημίου των Πατρών.

⁶⁶ Γιώτα Κ. Θεοδώρου, *Προσέγγιση των Επιδράσεων των περιφερειακών πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των περιφερειών στην Ελλάδα*, Τεχν. Χρον. Επιστ. Εκδ. ΤΕΕ, τεύχος 1, 2010, σελ. 95

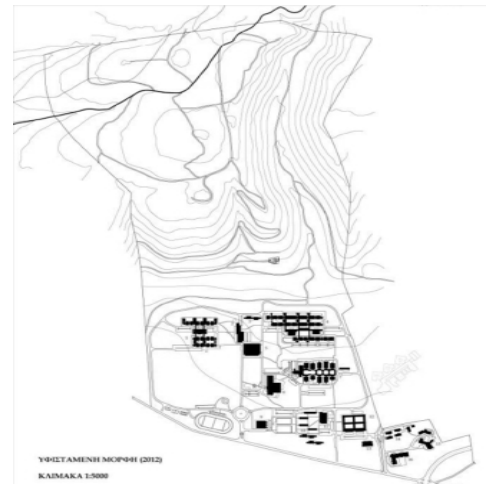
⁶⁷ Διπλωματική Εργασία, Καραμπούκαλου Αρετή, *Περιφερειακά Πανεπιστήμια και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη πόλεων μεσαίου μεγέθους*, Βόλος, Σεπτέμβρης 2005, σελ. 49-50.

Παράλληλα, το 1964 ιδρύεται το **Πανεπιστήμιο των Ιωαννίνων**, ως παράρτημα της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. και γίνεται το ίδιο με τη Φυσικομαθηματική Σχολή. Το Πανεπιστήμιο λειτουργούσε σε κτίρια του δημοσίου μέσα στον αστικό ιστό της πόλης μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '70 όπου και ανεξαρτητοποιήθηκε από το Α.Π.Θ. Η χωροθέτηση των πανεπιστημιακών λειτουργιών γίνεται σε κτίρια μέσα στον αστικό ιστό όμως δεν θα κρατήσει για πολύ, καθώς η πόλη των Ιωαννίνων αντιμετωπίζει από τη μια το πρόβλημα της έλλειψης υφιστάμενης κτιριακής υποδομής και από την άλλη την ανυπαρξία ελεύθερων οικοπέδων εντός του πολεοδομικού ιστού. Σε συνδυασμό με τις κυρίαρχες αντιλήψεις της εποχής, η τοποθεσία στην οποία αποφασίζεται η στέγαση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων είναι μια έκταση 3500 στρεμμάτων εκτός της πόλης, στην περιοχή Δουρούτη, σε απόσταση 6 χλμ. από τα όρια της πόλης. Ο τύπος της πανεπιστημιούπολης είναι η γραμμική ανάπτυξη του κέντρου, όπου οι ακαδημαϊκές λειτουργίες οργανώνονται με βασικό σημείο αναφοράς ένα σταυροειδές σύστημα δύο κύριων αξόνων, στον πυρήνα του οποίου χωροθετούνται κτίρια της κεντρικής Βιβλιοθήκης, της διοίκησης και του συνεδριακού κέντρου, τα οποία λειτουργούν ως είδος αστικού πυκνωτή. Οι κύριοι άξονες ανάπτυξης είναι ο κάθετος στις κλίσεις άξονας του κέντρου και τον οριζόντιο που συνδέει τις πλατείες των δύο πρώτων σχολών (Φιλοσοφικής και Φυσικομαθηματικής)⁶⁸. Η σύνδεση της πανεπιστημιούπολης με την πόλη των Ιωαννίνων προσδιορίζεται αποκλειστικά με την κυκλοφορία από τις μετακινήσεις του πανεπιστημιακού πληθυσμού από και προς αυτή.

Κατά τη δεκαετία του '70 και '80 η Ελλάδα προσπαθεί να αλλάξει τον αναπτυξιακό προσανατολισμό ακολουθώντας τις διεθνείς οικονομικές εξελίξεις. Υπό το πρίσμα αυτό, δημιουργείται η ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης της ίδρυσης των πανεπιστημίων. Ξεκινά λοιπόν μια φάση αποκέντρωσης, όπου βασίζεται στη διασπορά της ακαδημαϊκής λειτουργίας των τμημάτων σε διάφορες πόλεις των περιφερειών. Τα πανεπιστήμια πλέον, παίρνουν το όνομα της περιφέρειας στην οποία ανήκουν και όχι της πόλης που λειτουργούν. Το νέο μοντέλο που ακολουθείται αποκτά την ονομασία Πανεπιστήμιο ως Δίκτυο.

Εικόνα 75: Διάγραμμα χωροθέτησης της Πανεπιστημιούπολης Ιωαννίνων με την ευρύτερη περιοχή της πόλης.

Εικόνα 76: Γενική κάτοψη Πανεπιστημιούπολης Ιωαννίνων.

Εικόνα 77: Άποψη της πανεπιστημιούπολης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

⁶⁸ Αντρέας Γιακουμάτος (2002), *Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός*, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36, σελ.60,65

Εικόνα 78: Διάγραμμα χωροθέτησης της Πανεπιστημιούπολης Θράκης στην Κομοτηνή με την ευρύτερη περιοχή της πόλης.

Εικόνα 79: Το μοντέλο ανάπτυξης της πανεπιστημιούπολης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης στην Ξάνθη.

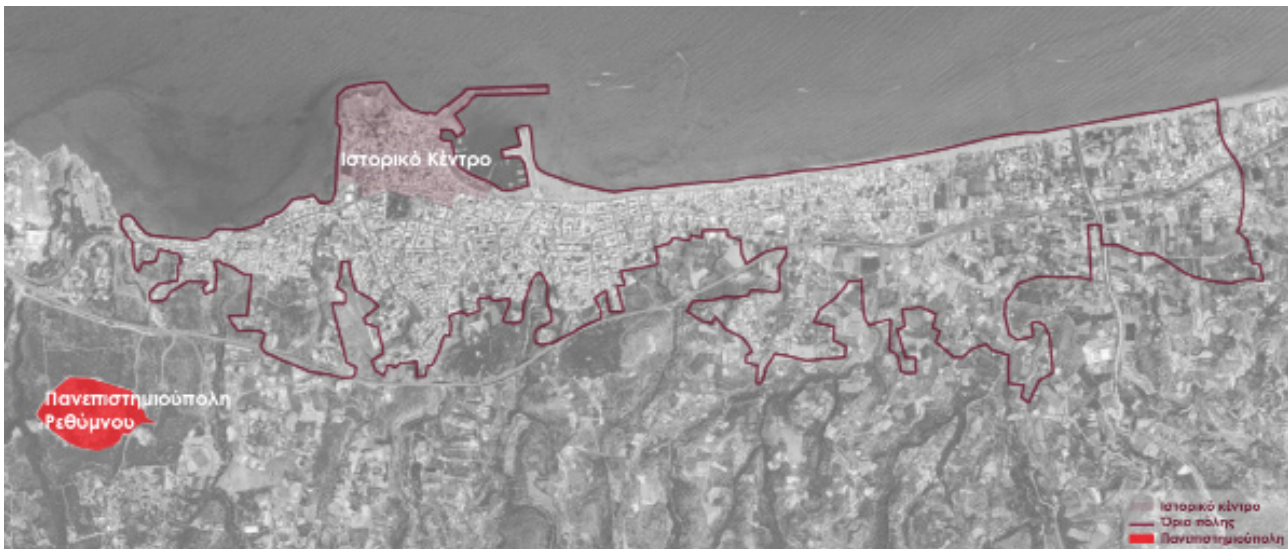
Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο της Θράκης ιδρύεται το 1973 και εφαρμόζεται για πρώτη φορά το μοντέλο του Πανεπιστημίου ως Δικτύου, του οποίου οι ακαδημαϊκές λειτουργίες διασπείρονται σε γειτονικές πόλεις και παίρνει το όνομα της περιφέρειας. Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, παίρνει το όνομα του προς τιμή του φιλόσοφου Δημόκριτου που ήταν φιλόσοφος της θεωρίας της σύνθεσης της ύλης από άτομα. Μόλις ιδρύθηκε είχε έδρα την πόλη της Κομοτηνής. Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης διαθέτει δύο σχολές, τη Σχολή Επιστημών Αγωγής στην Αλεξανδρούπολη και τη Πολυτεχνική Σχολή στην Ξάνθη αλλά και στην Ορεστιάδα, όπου λειτουργούν δύο τμήματα. Όσον αφορά το μοντέλο χωροθέτησης των πανεπιστημιακών λειτουργιών και

στις τρεις πόλεις είναι το σύστημα της πανεπιστημιούπολης – campus. Στην Ξάνθη η πανεπιστημιούπολη χωροθετείται στα όρια της πόλης, ενώ στην Αλεξανδρούπολη και στην Κομοτηνή, οι πανεπιστημιούπολεις χωροθετούνται εκτός του αστικού ιστού της πόλης⁶⁹. Στην Κομοτηνή λόγω ότι οι απαιτήσεις περί κτιριολογικών αναγκών για τη στέγαση των ακαδημαϊκών λειτουργιών αυξάνονται, έτσι υπάρχουν και κτίρια μέσα στον πολεοδομικό ιστό της πόλης. Το 1993 εκπονείται νέο Ρυθμιστικό σχέδιο για την πανεπιστημιούπολη της Πολυτεχνικής Σχολής στην Ξάνθη όπου μέχρι και σήμερα ελάχιστα κτίρια έχουν ολοκληρωθεί. Το νέο Ρυθμιστικό σχέδιο βασίζεται στον τύπο οργάνωσης των επιμέρους τμημάτων που διαθέτουν αυτοτελή κτιριακές εγκαταστάσεις σε ανεξάρτητες «νησίδες». Οι «νησίδες» αυτές είναι εξαρτώμενες από δύο άξονες που στο χώρο μεταξύ τους δημιουργείται ένας κεντρικός διαμορφωμένος χώρος πρασίνου όπου μέρος αυτού εντάσσεται και η κεντρική πλατεία μαζί με κτίρια κοινόχρηστων λειτουργιών⁷⁰.

Το Πανεπιστήμιο Κρήτης ιδρύεται και αυτό στα πλαίσια ανάπτυξης των ελληνικών περιφερειών αλλά κυρίως βασίζεται στην ενδυνάμωση του ακριτικού νησιώτικου χώρου. Η κατανομή των τμημάτων του γίνεται σε δύο πόλεις του νησιού, το Ηράκλειο και το Ρέθυμνο. Η λειτουργία του Πανεπιστημίου Κρήτης αρχίζει το 1977 με έδρα την πόλη του Ρεθύμνου. Οι σχολές στο Ρέθυμνο απαρτίζονται από τμήματα Θεωρητικών Επιστημών και στο Ηράκλειο από τμήματα Θετικών Επιστημών. Όσον αφορά τη χωροθέτηση των ακαδημαϊκών λειτουργιών και στις δύο πόλεις, αρχικά έγινε σε υφιστάμενα κτίρια μέσα στον αστικό ιστό της πόλης. Αργότερα, εφαρμόστηκε η λογική της δημιουργίας των πανεπιστημιούπολεων εκτός αστικού ιστού. Η μεταφορά των πανεπιστημιακών λειτουργιών των σχολών του Ρεθύμνου στην πανεπιστημιούπολη Γάλλου σε απόσταση 5 χλμ. από το κέντρο της πόλης, είχε ολοκληρωθεί το 1998. Στο Ρέθυμνο η πανεπιστημιακή κοινότητα αποτελείται από έξι κτίρια εκ των οποίων τα τρία λειτουργούν ακόμα εντός του αστικού ιστού της πόλης. Κάποια από τα κτίρια συνδυάζουν λειτουργίες του πανεπιστημίου και της τοπικής κοινωνίας.

⁶⁹ Διπλωματική Εργασία, Καραμπούκαλου Αρετή, *Περιφερειακά Πανεπιστήμια και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη πόλεων μεσαίου μεγέθους*, Βόλος, Σεπτέμβρης 2005, σελ. 55-56.

⁷⁰ Λαλένης Κ., Θεοδωρίδου Λ., *Αειχώρας Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης*, Επιστημονικό περιοδικό, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Τεύχος 17, 2012, σελ. 147

Εικόνα 80: Διάγραμμα χωροθέτησης της Πανεπιστημιούπολης στο Ρέθυμνο με την ευρύτερη περιοχή της πόλης.

Για παράδειγμα, το Φοιτητικό Πολιτιστικό Κέντρο «Ξένια», το οποίο από την μια στεγάζει φοιτητές αλλά και παράλληλα αποτελεί πολιτιστικό κέντρο, ενισχύοντας ενεργά στη σχέση πανεπιστημίου και πόλης, καθώς διαθέτει αίθουσα πολλαπλών χρήσεων και εκθεσιακό χώρο για την εξυπηρέτηση δραστηριοτήτων της ευρύτερης περιοχής. Οι ακαδημαϊκές λειτουργίες στο Ηράκλειο, χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, στα κτίρια που έχουν μεταφερθεί στην πανεπιστημιούπολη στην περιοχή Βουτών σε απόσταση 4 χλμ. από το κέντρο πόλης αλλά και σε έξι κτίρια εντός του αστικού ιστού που δεν έχουν εξακριβωμένη μελλοντική χρήση. Σημαντικό να αναφερθεί ότι οι Σχολές Ιατρικών Επιστημών και Θετικών Επιστημών, σε πολλές περιπτώσεις, δρουν ως ενεργά υποστηρικτικοί μηχανισμοί της ευρύτερης περιοχής, συμβάλλοντας στο επιστημονικό και ερευνητικό πεδίο της πανεπιστημιακής κοινότητας. Έτσι αναπτύσσεται μια σχέση αλληλοϋποστήριξης μεταξύ του πανεπιστημίου και της τοπικής κοινωνίας⁷¹.

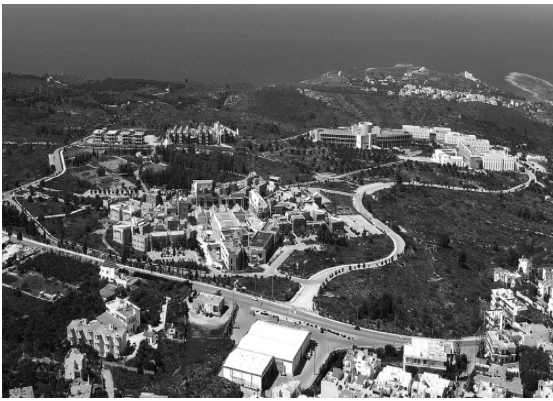
Εικόνα 81: Απεικόνιση του τμήματος Ιατρικής στη Πανεπιστημιούπολη του Ηρακλείου στην περιοχή Βουτών.

Το Πολυτεχνείο Κρήτης ιδρύθηκε στα Χανιά το 1977 και δέχθηκε τους πρώτους φοιτητές το 1984. Αρχική ιδέα της ίδρυσης του Πολυτεχνείου ήταν να συμμετέχει συμπληρωματικά με το Πανεπιστήμιο Κρήτης στη γενικότερη ανάπτυξη του νησιού και της χώρας. Σημαντικό να αναφερθεί ότι μετά το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο είναι το μόνο που έχει αποκτήσει την ονομασία του Πολυτεχνείου στην Ελλάδα, γεγονός που το καθιστά ανεξάρτητο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα. Το Πολυτεχνείο Κρήτης αρχικά αναπτύχθηκε μέσα στον πολεοδομικό ιστό των Χανίων, χωροθετημένο διάχυτο στον αστικό ιστό με τη μορφή επανάχρησης υπάρχοντων κτιρίων στον ιστορικό πυρήνα και στην περίμετρο της πόλης, με προοπτική μελλοντικά να ενσωματωθεί εξολοκλήρου στον αστικό ιστό. Μετά από ένα χρονικό διάστημα μεικτής λειτουργίας του Πολυτεχνείου, μεταξύ 1989 έως 1996, εκπονήθηκε το Ρυθμιστικό σχέδιο, που περιλάμβανε τα τμήματα του Πολυτεχνείου στον αστικό ιστό της πόλης των

Εικόνα 82: Διάγραμμα χωροθέτησης της Πολυτεχνειούπολης στα Κουνουπιδιανά με την ευρύτερη περιοχή της πόλης των Χανίων.

⁷¹ Διπλωματική Εργασία, Καραμπούκαλου Αρετή, *Περιφερειακά Πανεπιστήμια και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη πόλεων μεσαίου μεγέθους*, Βόλος, Σεπτέμβρης 2005, σελ. 56 - 58

Εικόνα 83: Απεικόνιση της Πολυτεχνειούπολης στα Κουνουπιδιανά των Χανίων.

Εικόνα 84: Πλατεία που περιβάλλεται από την Βιβλιοθήκη και τα σχεδιαστήρια του τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών στην Πολυτεχνειούπολη του Πολυτεχνείου Κρήτης.

Εικόνα 85: Η πλατεία μαζί με τα κτίρια της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών που πρόσφατα ολοκληρώθηκαν του Πολυτεχνείου Κρήτης.

Χανίων και της Πανεπιστημιούπολης του Ακρωτηρίου. Η αδυναμία του κτιριακού δυναμικού στην πόλη των Χανίων να στεγάσει τις απαιτούμενες εκπαιδευτικές και ερευνητικές ανάγκες ενός Πολυτεχνείου, αλλά και λόγω κορεσμένου αστικού δικτύου, δε δίνεται η δυνατότητα επέκτασης και ενσωμάτωσης του εντός αστικού ιστού. Ωστόσο το Πολυτεχνείο Κρήτης διαθέτει σημαντική ακίνητη περιουσία εντός του πολεοδομικού ιστού⁷². Μερικά από τα κτίρια εντός της πόλης φιλοξενούσαν τις ακαδημαϊκές λειτουργίες, όπως η Γαλλική Σχολή που λειτούργησε αρχικά ως Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών καθώς επίσης και τα κτίρια των Παλαιών Φυλακών όπου λειτούργησαν ως το πρώτο τμήμα του Πολυτεχνείου Κρήτης, το Μ.Π.Δ. (Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης). Το Πολυτεχνείο μετακινείται σταδιακά στην Πολυτεχνειούπολη και ολοκληρώνεται η μεταστέγαση του το 2013 με το τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Η Πολυτεχνειούπολη χωροθετείται στην περιφέρεια της πόλης των Χανίων, σε απόσταση 7 χλμ. βορειοανατολικά, στην τοποθεσία Ακρωτήρι και αποτελεί παράδειγμα της αντίληψης της πανεπιστημιούπολης ως «Ακρόπολη της γνώσης». Η κατεύθυνση η οποία επιλέγεται για την διεύθυνση των ακαδημαϊκών εγκαταστάσεων είναι η δημιουργία σχηματισμών με αυτόνομες κτιριακές ενότητες οι οποίες συγκροτούν ένα τμήμα της σχολής. Εφαρμόζεται η προσέγγιση του μοντέλου των αυτόνομων «νησίδων» που δίνει τη δυνατότητα της βέλτιστης αξιοποίησης του συνολικού οικοπεδικού χώρου, δημιουργώντας τοπικές «πυκνώσεις» όπου θεωρείται απαραίτητο, ενώ ταυτόχρονα ευνοείται η αξιοποίηση και εκμετάλλευση του φυσικού τοπίου ως μέρος του αστικού χώρου χωρίς να είναι απαραίτητο η παρεμβολή κτιρίων. Ένα ενδιαφέρον προτέρημα αυτής της προσέγγισης που εφαρμόζεται στην Πολυτεχνειούπολη Ακρωτηρίου είναι η ποικιλία μεταξύ εναλλαγής οικοδομικών πυκνώσεων και φυσικού χώρου, με την προσεγμένη οργάνωση μεταξύ δομημένου και αδόμητου χώρου, αναδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο τόσο την αρχιτεκτονική (κτισμένου χώρου) όσο και του περιβάλλοντος (κενού χώρου). Η ποιότητα στη σχεδίαση μεταβατικών χώρων στην περίπτωση αυτής της Πολυτεχνειούπολης, συμβάλει στην καλύτερη σύνδεση μεταξύ του κτιριακού συνόλου και φυσικού τοπίου⁷³.

⁷² Διπλωματική Εργασία, Καραμπούκαλου Αρετή, *Περιφερειακά Πανεπιστήμια και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη πόλεων μεσαίου μεγέθους*, Βόλος, Σεπτέμβρης 2005, σελ. 58,60

⁷³ Αντρέας Γιακουμάτος (2002), *Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός*, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36, σελ.60,68

Εικόνα 86: Αυλή δίπλα από την βιβλιοθήκη μαζί με τα κτίρια των Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης του Πολυτεχνείου Κρήτης.

Εικόνα 87: Άποψη από τον κοινόχρηστο χώρο των σχεδιαστηρίων της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης.

Στο τέλος της δεκαετίας του '80 και στη δεκαετία του '90, παρατηρείται ότι ακολουθείται μια διαφορετική προσέγγιση ως προς το ζήτημα της χωροθέτησης και τυπολογίας των πανεπιστημιακών λειτουργιών. Επενδύουν στην ιδέα του πανεπιστημίου ως πολιτιστικός θεσμός με ζωτικό διάλογο με τον αστικό ιστό. Αυτό πραγματοποιείται με την ίδρυση των πανεπιστημίων της Θεσσαλίας (Βόλο), του Ιονίου και του Αιγαίου, με την μορφή επανάχρησης ανενεργών ιστορικών κτιρίων μέσα στον αστικό ιστό.

Το **Πανεπιστήμιο Αιγαίου** ιδρύθηκε το 1984 και ως έδρα του είχε οριστεί η Μυτιλήνη. Σημαντικό να αναφερθεί ότι, αποτελεί το πρώτο περιφερειακό πανεπιστήμιο που ακολούθησε μια πολυκεντρική και ευέλικτη οργάνωση στη χωροθέτηση των τμημάτων που το απαρτίζουν, καθώς έπρεπε να λάβει υπόψη την πολυπλοκότητα και το κατακερματισμένο περιβάλλον που χαρακτηρίζει το νησιώτικο σύμπλεγμα του Αιγαίου. Η μορφή που ακολουθείται για το Πανεπιστήμιο του Αιγαίου είναι αυτή του Πανεπιστημίου – Δικτύου που διασπείρει τα τμήματά του σε δυο Καλλικρατικές Περιφέρειες. Τα τμήματα εδράζονται στην Περιφέρεια Βόρειου Αιγαίου, στα νησιά Λήμνου (Μύρινα), Μυτιλήνης, Χίου, Σάμου και στην Περιφέρεια Νότιου Αιγαίου, στα νησιά Ρόδου και Σύρου. Κοινό χαρακτηριστικό και στα έξι νησιά είναι το πλούσιο ιστορικό κτιριακό απόθεμα, ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής σημασίας, παράγοντας με καθοριστικό ρόλο στην οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη. Τα τμήματα σε κάθε νησί χωροθετούνται με βάση την πνευματική, πολιτιστική και παραγωγική φυσιογνωμία του νησιού, όπως για παράδειγμα στη Σάμο που χωροθετήθηκε το Τμήμα Μαθηματικών καθώς το νησί αποτελούσε πατρίδα του αρχαίου Έλληνα μαθηματικού Πυθαγόρα. Στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου δεν υιοθετείται το μοντέλο της πανεπιστημιούπολης, ούτε της χωροθέτησης των πανεπιστημιακών λειτουργιών εκτός του αστικού ιστού. Ακολουθείται η χωροθέτηση εντός του αστικού ιστού των πόλεων, με τη χρήση υφιστάμενων κτιρίων εντός των ορίων της πόλης, δημιουργώντας μια σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ των ακαδημαϊκών λειτουργιών και των τοπικών δραστηριοτήτων. Η άμεση επαφή πόλεων και πανεπιστημίων σε μια ατμόσφαιρα συνεργασίας καθορίζει και την ευρύτερη ανάπτυξη σε διάφορους τομείς του κάθε νησιού⁷⁴.

⁷⁴ Διπλωματική Εργασία, Καραμπούκαλου Αρετή, *Περιφερειακά Πανεπιστήμια και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη πόλεων μεσαίου μεγέθους*, Βόλος, Σεπτέμβρης 2005, σελ. 60-61

Εικόνα 88: Διάγραμμα χωροθέτησης των Πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων στην Μυτιλήνη μαζί με την ευρύτερη περιοχή.

Εικόνα 89: Διάγραμμα χωροθέτησης των Πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων στην Χίο μαζί με την ευρύτερη περιοχή.

Εικόνα 90: Διάγραμμα χωροθέτησης των Πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων στην Ρόδο μαζί με την ευρύτερη περιοχή.

Το Τμήμα Επιστημών της Θάλασσας και η Σχολή Κοινωνικών Επιστημών αναπτύσσονται στην πόλη της Μυτιλήνης. Συγκεκριμένα, στεγάζονται σε υπάρχοντα κτίρια, σε τρία κτίρια ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής αξίας και σε δεκαπέντε σύγχρονες κτιριακές εγκαταστάσεις τα οποία χωροθετούνται σε μια σημαντική ενότητα της πόλης, στον Λόφο Πανεπιστημίου, εξυπηρετώντας έτσι στην πραγμάτωση των υπάρχοντων αλλά και πρόσθετων απαιτήσεων που δημιουργούνται από την αύξηση των τμημάτων και των φοιτητών. Στη Χίο η πανεπιστημιακή μονάδα αναπτύσσεται στο εσωτερικό της πόλης και αποτελείται από τη Σχολή Επιστημών της Διοίκησης. Όλες οι πανεπιστημιακές λειτουργίες στεγάζονται σε μια σειρά από κτίρια που κατατάσσονται στην πολιτιστική κληρονομιά της πόλης, εκτός από τις φοιτητικές εστίες που χωροθετούνται σε απόσταση 5 χλμ. από το κέντρο της πόλης. Στη Σύρο το Τμήμα Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων λόγω του ότι αποτελεί νέο τμήμα δε διαθέτει ακόμη τις κατάλληλες υποδομές. Στεγάζεται στις σχολικές κτιριακές υποδομές του πρώην 1ου Γυμνασίου Ερμούπολης που παραχωρήθηκε από τον Δήμο της περιοχής. Στη Σάμο η πανεπιστημιακή μονάδα εδράζεται στην πόλη του Καρλοβασίου και αποτελείται από την Σχολή Θετικών Επιστημών. Η σχολή στεγάζεται σε κτίρια νεοκλασικά, ιδιαίτερης ιστορικής σημασίας που παραχωρήθηκαν από τη Σαμιακή κοινωνία. Το πανεπιστήμιο εγκαθίσταται σε τέσσερα νεοκλασικά κτίρια, ένα ενοικιαζόμενο και το γνωστό «Μανιάκο» κτίριο στο Βάθι. Σε σχέση με τα υπόλοιπα περιφερειακά πανεπιστήμια, στα τμήματα του πανεπιστημίου στη Σάμο και στη Χίο, οι κτιριακές υποδομές κρίνονται ανάλογες των λειτουργικών απαιτήσεων των τμημάτων⁷⁵. Η Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών εδράζεται στην Ρόδο και στεγάζεται στο κτιριακό συγκρότημα της πρώην Σχολής Χωροφυλακής, το οποίο βρίσκεται έξω από τα τείχη της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου. Τα κτίρια του συγκροτήματος είναι τέσσερα, εκ των οποίων τα τρία από αυτά κατατάσσονται στην Ιταλική Αρχιτεκτονική του Μεσοπόλεμου. Το «Κλεόβουλος» που κατασκευάστηκε κατά την περίοδο Ιταλοκρατίας 1927 – 1930, δίπλα του βρίσκεται το κτίριο «Υπατία», ακολουθεί το κτίριο «7ης Μαρτίου» το οποίο κατασκευάστηκε προς το τέλος της Ιταλοκρατίας 1935 – 1939 και τέλος, το πιο πρόσφατο, το κτίριο «Δ» που κατασκευάστηκε την περίοδο του 1970 – 1973 το οποίο λειτουργεί ως κυλικείο της Σχολής. Όλο το κτιριακό συγκρότημα υπέστη επεμβάσεις ώστε να μπορεί να ανταπεξέλθει στις ανάγκες της Σχολής⁷⁶.

⁷⁵ Διπλωματική Εργασία, Καραμπούκαλου Αρετή, *Περιφερειακά Πανεπιστήμια και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη πόλεων μεσαίου μεγέθους*, Βόλος, Σεπτέμβρης 2005, σελ. 61-63

⁷⁶ <https://www.pre.aegean.gr/infrstructures/>

Το **Ιόνιο Πανεπιστήμιο** ιδρύθηκε το 1984, αλλά όπως είχε προαναφερθεί, έχει μακράν ιστορία καθώς η **Ιόνιος Ακαδημία** ιδρύθηκε το 1824, αποτελώντας έτσι το πρώτο νεότερο ελληνικό πανεπιστήμιο, με 40 χρόνια λειτουργίας. Η έδρα του τοποθετείται στην Κέρκυρα και απαρτίζεται από έξι τμήματα σπουδών. Η χωροθέτηση των τμημάτων ακολουθεί την αντίληψη της διασποράς των κτιριακών λειτουργιών κάθε τμήματος εντός του αστικού ιστού της πόλης, με όλες τις κτιριακές εγκαταστάσεις σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Κέρκυρα διαθέτει πλούσιο αρχιτεκτονικό και ιστορικό απόθεμα, παραχωρώντας στο πανεπιστήμιο σημαντικά κτίρια που αποτελούν τοπόσημα για την πόλη της Κέρκυρας. Το ίδρυμα χρησιμοποιεί συνολικά δεκαπέντε κτίρια εντός της πόλης της Κέρκυρας. Η στέγαση των τμημάτων σε ιστορικά κτίρια της πόλης δίνει τη δυνατότητα της διατήρησης της μνήμης, με ένα ξεχωριστό βιωματικό τρόπο ως προς την πανεπιστημιακή κοινότητα αλλά και στην τοπική κοινωνία, καθώς τα ιστορικά τους κτίρια δεν αποτελούν απλά σημαντικά κελύφη αλλά χώρος αναπαραγωγής της γνώσης. Η κοντινή απόσταση που απέχουν τα κτίρια των τμημάτων μεταξύ, ανεξαρτήτως εάν είναι διάσπαρτα στον αστικό ιστό, καταφέρνουν να κρατήσουν την πανεπιστημιακή κοινότητα ως ένα ενιαίο οργανισμό αλλά ταυτόχρονα μέρος της πόλης. Παρόλα αυτά οι απαιτήσεις με την πάροδο του χρόνου αυξάνονται χωρικά, καθώς ο φοιτητικός πληθυσμός αυξάνεται και έτσι αυξάνονται ομοίως οι χωρικές ανάγκες για εγκαταστάσεις σχεδιασμένες εξ 'αρχής για εκπαιδευτική χρήση. Η γειτνίαση των τμημάτων κοντά σε σημαντικές λειτουργίες της πόλης όπως για παράδειγμα το Ιστορικό Αρχείο της Κέρκυρας, συμβάλλει στη σταδιακή εξέλιξη της περιοχής του πανεπιστημίου ως μορφής μορφωτικού κέντρου της πόλης, όπου θα δραστηριοποιείται η Κερκυραϊκή κοινωνία, αναβαθμίζοντας και ενισχύοντας τη σχέση πανεπιστημίου και πόλης⁷⁷.

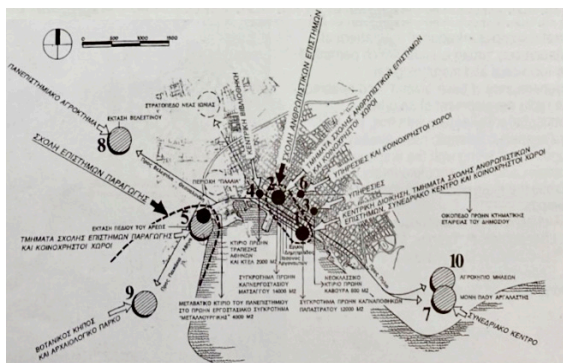
Εικόνα 91: Κτίριο πρυτανείας του Ιονίου Πανεπιστημίου στην Κέρκυρα – πρώην στρατώνας Grimani.

Εικόνα 92: Κτίριο του τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου στην Κέρκυρα – Παλαιό Φρούριο.

Το **Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας** ιδρύθηκε το 1984 και τα τμήματα του κατανέμονται στις πρωτεύουσες των τεσσάρων θεσσαλικών νομών και συγκεκριμένα στον Βόλο, στη Λάρισα, στα Τρίκαλα, στη Λαμία και στην Καρδίτσα. Εφαρμόζεται παρομοίως το μοντέλο του πανεπιστημίου ως Δικτύου όπως συνηθίζεται στα Περιφερειακά Πανεπιστήμια, καθώς τα τμήματα του διασπείρονται σε διαφορετικές πόλεις. Το Τμήμα της Κτηνιατρικής Σχολής που έχει έδρα στην Καρδίτσα με τις πανεπιστημιακές του εγκαταστάσεις, στεγάζεται εντός των ορίων της πόλης, στο συγκρότημα της πρώην σχολής νηπιαγωγών, ενώ και κάποιοι χώροι εργαστηρίων στεγάζονται στην περιφέρεια της πόλης. Στα Τρίκαλα βρίσκεται το Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού σε έκταση που παραχωρήθηκε από το Δήμο Τρικάλων στην συνοικία Καρνές που απέχουν 4 χλμ. από το κέντρο της πόλης. Στη Λάρισα

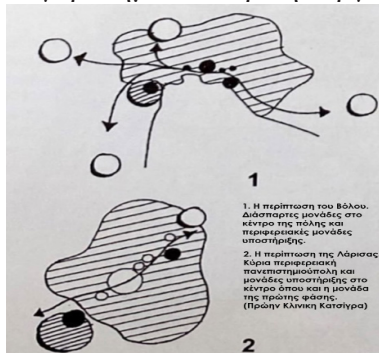
⁷⁷ Διπλωματική Εργασία, Καραμπούκαλου Αρετή, *Περιφερειακά Πανεπιστήμια και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη πόλεων μεσαίου μεγέθους*, Βόλος, Σεπτέμβρης 2005, σελ. 64 – 67

τα Τμήματα Ιατρικής και Βιοχημείας – Βιοτεχνολογίας, οι πανεπιστημιακές τους εγκαταστάσεις βρίσκονται στο κέντρο της πόλης αλλά και στα περίχωρα όπου χωροθετείται το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο που έχει άμεση επαφή με τα συναφή τμήματα της Λάρισας⁷⁸.

Εικόνα 93: Διάγραμμα με βάση το Ρυθμιστικό σχέδιο Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που απεικονίζει τις μονάδες που συνθέτουν το αστικό πλέγμα του Βόλου το 1986.

και κοινωνικής ανταλλαγής μεταξύ πανεπιστημίου και πόλης⁸⁰. Το Ρυθμιστικό σχέδιο εκπονήθηκε αρχικά το 1986 και τροποποιήθηκε το 1992, όπου σύμφωνα με αυτό, προωθήθηκε το πολυκεντρικό σχήμα οργάνωσης με χαρακτηριστικό έναν πυρήνα ακαδημαϊκών εγκαταστάσεων στο κέντρο της πόλης με βάση τα υπάρχοντα επώνυμα κελύφη, καθώς και τη συμπλήρωση κτιριακών υποδομών με μονέδες στα όρια, την περιφέρεια αλλά και την ευρύτερη αστική περιοχή. Οι μονάδες οι οποίες χρησιμοποιούνται για τη λειτουργία των τμημάτων είναι τα πρώην συγκροτήματα καπναποθηκών Παπαστράτου και Ματσάγγου, το «νεοκλασικό» κτίριο Κάβουρα, το εκλεκτικιστικό κτίριο των ΚΤΕΛ και η κατασκευή του πρώην εργοστασίου Μεταλλουργικής στο πεδίο του Άρεως⁸¹. Η πιστή συντήρηση του κελύφους στην περίπτωση του κτιρίου «Κάβουρα», η διατήρηση και συντήρηση των βαθύτερων συντακτικών χαρακτηριστικών στο συγκρότημα πρώην Παπασταύρου, αλλά και η διατήρηση του εργοστασιακού ύφους της κατασκευής με την ιδέα του «κτιρίου μέσα σε κτίριο», στο συγκρότημα του πρώην εργοστασίου «Μεταλλουργικής» του Παπαρήγα, συμβάλει στη διατήρηση

Εικόνα 94: Διάγραμμα με βάση το Ρυθμιστικό σχέδιο Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που απεικονίζει το μοντέλο ανάπτυξης στον Βόλο και τη Λάρισα.

Εικόνα 95: Η σημερινή μορφή των κτιρίων Καπνοθηκών Παπαστράτου μετά την επανάχρηση που στεγάζει τις διοικητικές υπηρεσίες και εκπαιδευτικές λειτουργίες του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στον Βόλο.

⁷⁸ <http://old.uth.gr/to-panepistimio/campus>

⁷⁹ Αντρέας Γιακουμάτος (2002), *Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός*, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36, σελ. 60

⁸⁰ Από την κλασική παράδοση στον νεωτερισμό, Αρχιτεκτονικά θέματα, 1990, τεύχος 24, σελ. 150.

⁸¹ Αντρέας Γιακουμάτος (2002), *Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός*, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36, σελ. 61, 67

της ιστορίας ενισχύοντας την αίσθηση του ήθους της πόλης αλλά και των κατοίκων της⁸². Συνεπώς το πανεπιστήμιο και η τοπική κοινωνία αποκτούν ένα ζωντανό ρόλο στην πόλη καθώς η παραχώρηση ανενεργών ιστορικών κελυφών αποκτούν πλέον ζωντάνια με την παραγωγή και διάδοση της γνώσης με τη συμβολή τους παράλληλα στην τοπική κοινωνία.

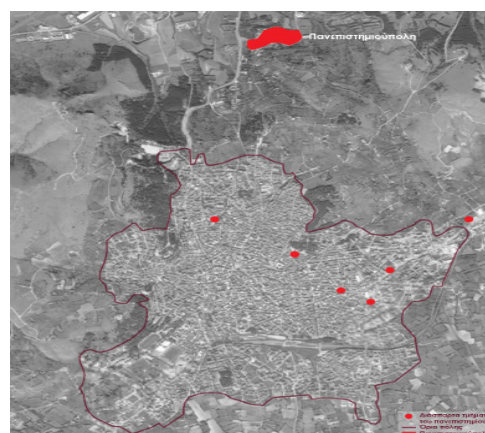

Εικόνα 96: Απεικόνιση αρχικής μορφής της αποθήκης εργοστασίου μεταλλουργικής Παπαρρήγα.

Εικόνα 97: Διατήρηση υπάρχοντος μεταλλικού σκελετού) που στεγάζει σχολές του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Εικόνα 98: Εσωτερική απεικόνιση του κτιρίου της πρώην αποθήκης εργοστασίου μεταλλουργικής Παπαρρήγα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στον Βόλο.

Το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου ιδρύθηκε το 2000 και έχει ως έδρα του την πόλη της Τρίπολης. Αναπτύσσεται με το μοντέλο του Πανεπιστημίου ως Δίκτυο, όπου διασπείρονται τμήματα και σχολές σε πρωτεύουσες των νομών της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Αποτελείται από εννιά σχολές και είκοσι δύο τμήματα όπου κατανέμονται στις πόλεις, πρωτεύουσες των νομών, στην Τρίπολη, στην Καλαμάτα, στο Ναύπλιο, στην Κόρινθο και στη Σπάρτη. Τα Τμήματα στεγάζονται σε παραχωρημένα ή και ενοικιαζόμενα κτίρια των πόλεων, με την Τρίπολη να αποτελεί ως τη μοναδική πόλη με τις πανεπιστημιακές κτιριακές εγκαταστάσεις που καλύπτει περισσότερο τις ανάγκες του πληθυσμού της πανεπιστημιακής κοινότητας. Η παράβλεψη αρμόζουσας σχεδίασης και οργάνωσης των κτιριακών λειτουργιών του πανεπιστημίου είναι απαραίτητο ζήτημα να διευθετηθεί αφού παρατηρείται ότι υπάρχει μεγάλο πρόβλημα στη λειτουργικότητα των τμημάτων με την έλλειψη χώρου, καθώς οι ανάγκες συνεχώς αυξάνονται⁸³.

Εικόνα 99: Διάγραμμα χωροθέτησης των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων του Πανεπιστημίου της Πελοποννήσου στην Τρίπολη μαζί με την ευρύτερη περιοχή.

Εικόνα 100: Διάγραμμα χωροθέτησης της πανεπιστημιούπολης στην Κοζάνη αλλά και τις διάχυτες πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις στο κέντρο της πόλης.

⁸² Από την κλασική παράδοση στον νεοτερισμό, Αρχιτεκτονικά θέματα, 1990, τεύχος 24, σελ. 150, 152, 153, 154

⁸³ Διπλωματική Εργασία, Καραμπούκαλου Αρετή, Περιφερειακά Πανεπιστήμια και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη πόλεων μεσαίου μεγέθους, Βόλος, Σεπτέμβρης 2005, σελ. 69 – 70

Το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας ιδρύθηκε το 2002 και η διοικητική του δομή φιλοξενείται στην πόλη της Κοζάνης. Ακολουθείται ομοίως και σε αυτή την περίπτωση το μοντέλο του Πανεπιστημίου ως Δικτύου καθώς διασπείρονται τμήματα σε άλλες πόλεις. Στην πόλη της Κοζάνης λειτουργούν τμήματα της Πολυτεχνικής Σχολής καθώς επίσης και τα γραφεία της διοίκησης όπου στεγάζονται σε κτίρια που παραχωρήθηκαν από τον Δήμο. Τα εν λόγω κτίρια έχουν ανακατασκευαστεί για να είναι κατάλληλα για τις ακαδημαϊκές λειτουργίες και βρίσκονται μέσα στον αστικό ιστό της πόλης. Εξαιρέση αποτελούν το Τμήμα Μηχανικών Ορυκτών Πόρων, η Βιβλιοθήκη, οι φοιτητικές εστίες και κάποιες εγκαταστάσεις του Τμήματος Ηλεκτρολόγων Μηχανικών που χωροθετούνται εκτός του αστικού ιστού σε κοντινή απόσταση από την πόλη. Τα υπόλοιπα τμήματα της Πολυτεχνικής σχολής είναι χωροθετημένα διάσπαρτα στο κέντρο της Κοζάνης. Οι Σχολές που στεγάζονται στη Φλώρινα είναι δύο τμήματα της Παιδαγωγικής σχολής και η σχολή Καλών Τεχνών, οι οποίες χωροθετούνται στην πανεπιστημιούπολη της Φλώρινας, 3 χλμ. έξω από την πόλη. Στην πανεπιστημιούπολη δεν ακολουθείται καθαρά ο τύπος του campus καθώς τα κτίρια είναι μισθωμένα. Παρατηρείται ότι η πόλη στην οποία εδρεύει το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας δεν υπάρχουν επαρκείς υποδομές για τη σωστή λειτουργία των τμημάτων, ενώ αντίθετα στη Φλώρινα υπάρχουν οι στοιχειώδεις υποδομές. Σε συνδυασμό με τη Σχολή Καλών Τεχνών, η οποία στεγάζει τα εργαστήρια της στα περίχωρα της πόλης, αποκτούν μια βιωματική εμπειρία με την ευρύτερη περιοχή που είναι απαραίτητη λόγω της φύσης αυτής της Σχολής. Τα μισθωμένα κτίρια αποτελούν προσωρινή λύση ανάγκης λόγω του ότι δεν προβλέπονταν οι ανάλογες υποδομές ή και μια συνολική, ενιαία προσέγγιση στις υποδομές⁸⁴.

Γενικότερα, με την έναρξη της ίδρυσης των νέων πανεπιστημίων στην περιφέρεια, παρατηρείται μια ποικιλία και εναλλαγή στην επιλογή χωροθέτησης και τυπολογίας των πανεπιστημιακών υποδομών. Στην Ελλάδα χρησιμοποιείται όλο το φάσμα διαθέσιμων επιλογών. Στο ξεκίνημα της λειτουργίας των πανεπιστημίων, ως επί το πλείστον, τοποθετούνται στο εσωτερικό των πόλεων διάχυτα στον αστικό ιστό, με κτίρια διαθέσιμα ή και ανενεργά, ως μια προσωρινή λύση χωρίς να εφαρμοστεί η επιλογή αυτή ως συνέχεια και μελλοντική ανάπτυξη των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων. Στην μετέπειτα πορεία ακολουθείται η μεταφορά των ακαδημαϊκών λειτουργιών στην περιφέρεια ή και εκτός της πόλης, με την εφαρμογή του μοντέλου της πανεπιστημιούπολης ως μια αυτοδύναμη μικρόπολη της γνώσης, επηρεαζόμενη από τα αμερικάνικα πρότυπα των πανεπιστημιούπολεων. Η ρομαντική αντίληψη για την δημιουργία μιας ακαδημαϊκής κοινότητας ή και ακαδημαϊκού χωρίου σύμφωνα με το πρότυπο του Jefferson στο πανεπιστήμιο της Virginias, χωροθετώντας το πανεπιστήμιο στην εξοχή, μακριά από τη «διαφθορά» και «θόρυβο» της πόλης, στην Ελλάδα εφαρμόζεται σε μεγάλο βαθμό αποτυχίας. Αυτό συμβαίνει γιατί οι παράγοντες που εφαρμόζεται το μοντέλο αυτό απευθύνεται κυρίως στην εκμετάλλευση του πανεπιστημίου ως μοχλός ανάπτυξης της οικονομίας της περιοχής, χωρίς να λαμβάνει υπόψη το κοινωνικό – πολιτιστικό πλαίσιο της σχέσης που πρέπει να αναπτυχθεί μεταξύ πανεπιστημίου με πόλης ή με της περιοχές στην οποία τοποθετείται. Στον Ελληνικό χώρο ακολουθούνται τα Ευρωπαϊκά ή και παγκόσμια τεκταινόμενα για τη χωροθέτηση την τυπολογία και την μορφή που έχει το πανεπιστήμιο χωρίς την κατάλληλη εμβάθυνση και μελέτη βασικών προϋποθέσεων ώστε οι προσεγγίσεις αυτές να έχουν μια σωστή κατεύθυνση ως προς τον ρόλο τους. Το μοντέλο της πανεπιστημιούπολης δεν αποτελεί πρόβλημα ως προς τον τύπο του ως μοντέλο ανάπτυξης, αλλά θα μπορούσε να προσαρμοστεί στον Ελλαδικό χώρο στην βάση ενός οργανικού σχεδιασμού όπου τα κτίρια θα διαχέονταν στην πόλη ή και το αντίθετο (συγκεντρωμένα σε ένα τμήμα της πόλης) ώστε να επιτυγχάνεται η άμεση επικοινωνία με τον αστικό ιστό και να αναδεικνύεται ο κοινωνικός ρόλος του πανεπιστημίου. Η πάρα πάνω προσέγγιση, δεν έχει βρει υποστήριξη και δεν έχει καταλήξει σε μια τελική θεωρητική προσέγγιση⁸⁵.

⁸⁴ Ερευνητική Εργασία, Ζαμπουνίδης Γιώργος, *Πανεπιστημιούπολη και πόλη μέσα από 3 Ελληνικά παραδείγματα*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2018, σελ. 37 – 45

⁸⁵ Αντρέας Γιακουμάτος (2002), *Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός*, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36, σελ. 59

Τα γεγονότα στην Ελληνική εμπειρία φαίνεται ότι οι επιλογές που εφαρμόζονται για την ανάπτυξη των πανεπιστημίων κατευθύνονται από ανάγκη. Δεν υπάρχουν προθέσεις για την προβολή της ευρύτερης διάστασης του πανεπιστημίου ως κοινωνικό – πολιτιστικό καταλύτης της κοινωνίας αλλά και την δημιουργία ενός πλαισίου επικοινωνίας μεταξύ πανεπιστημιακής κοινότητας και πόλης. Οι παράμετροι της χωροθέτησης (εκτός του αστικού ιστού) και της τυπολογίας (πανεπιστημιακά συγκροτήματα με εσωστρεφή χαρακτήρα) ως συνδεδετικοί παράγοντες για την ενίσχυση της σχέσης πανεπιστημίου και πόλης, στην Ελληνική περίπτωση λειτουργούν περισσότερο ως παράμετροι αποξένωσης του πανεπιστημίου με το κοινωνικό σύνολο. Η Ελληνικές προσεγγίσεις για τα πανεπιστήμια της περιφέρειας θέτουν σημαντικά ζητήματα προς προβληματισμό. Ζητήματα που αφορούν το χαρακτήρα που πρέπει να έχει το πανεπιστήμιο αλλά και ζητήματα ουσιαστικής σύνδεσης με την πόλη ή ακόμη και στην περιοχή στην οποία χωροθετούνται. Η χωροθέτηση ως σημαντική παράμετρος ανάπτυξης πανεπιστημίων μπορεί να συσχετιστεί με την πρόθεση της δημιουργίας προϋποθέσεων ενδυνάμωσης της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης στις πόλεις ή στις περιοχές στις οποίες χωροθετούνται τα πανεπιστήμια⁸⁶. Συχνά όμως παρατηρείται ότι η επιλογή της χωροθέτησης προκύπτει από πολιτικές που αποσκοπούν στην τακτοποίηση του οικονομικού τομέα. Ο οικονομικός παράγοντας προκύπτει από το χαμηλότερο κόστος σε οικόπεδα, σε μεγάλες εκτάσεις ανεκμετάλλευτες που είναι οικοδομήσιμες αλλά και του κτιριακού αποθέματος που μπορεί να διαθέτει για ακαδημαϊκή χρήση, σε περιοχές έξω από τον αστικό ιστό της πόλης. Η κυριαρχία του οικονομικού παράγοντα ως κριτήριο για την χωροθέτηση του πανεπιστημίου έχει ως συνέπεια την υποβάθμιση άλλων κριτηρίων και παραγόντων που είναι πιο σημαντικοί για την ανάπτυξη και την δημιουργία ενός πανεπιστημίου.

Κριτήρια όπως η ανάπτυξη της περιοχής στην οποία θα χωροθετηθεί ένα πανεπιστήμιο είναι κατά πόσο διαθέτει δημόσιους ελεύθερους χώρους, είναι σημαντικές προϋποθέσεις για την κοινωνική επέκταση του πανεπιστημίου. Οι αστικές διαμορφώσεις (πλατειών, αστικά δίκτυα διαφόρων θεματικών πρασίνου, ποδηλατοδρόμοι, πολιτιστικά) σε συνδυασμό με κτίρια δημόσιου χαρακτήρα και χώρους αναψυχής είναι προϋποθέσεις που πρέπει να διαθέτουν οι πόλεις που μπορούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες μιας πανεπιστημιακής κοινότητας. Σε περιπτώσεις που ο σχεδιασμός των πανεπιστημιακών συγκροτημάτων εκτός της πόλης μπορεί να διαθέτει προθέσεις σύνδεσης με την περιοχή συνδέσεις αλλά η υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής να μην συμβάλει στην συσχέτιση της με το πανεπιστήμιο. Ένα παράδειγμα τέτοιας περίπτωσης είναι και το Πολυτεχνείο Κρήτης όπου χωροθετείται σε μια περιοχή που δεν διαθέτει πόλους έλξης για την πανεπιστημιακή κοινότητα ούτε υποστηρικτικές λειτουργίες (αναψυχής, χώροι με θέμα εκπαίδευση). Έτσι η σχέση που αναπτύσσεται είναι μονόπλευρη υπόθεση καθώς η περιοχή επωφελείται οικονομικά σε μεγάλο βαθμό (από την στέγαση των φοιτητών και άλλες κατηγορίες για βασικές ανάγκες βίου) χωρίς να αναπτύσσονται αλληλεπιδράσεις κοινωνικού και πολιτιστικής διάστασης ανάμεσα σε πανεπιστήμιο και περιοχή. Όσο για την σύνδεση των περιφερειακών πανεπιστημίων με την πόλη, περιορίζεται στο δίκτυο της κυκλοφορίας ώστε να εξυπηρετούνται οι ανάγκες του πανεπιστημιακού πληθυσμού.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε ότι η εφαρμογή του «συνεκτικού» ή και όχι, μοντέλου της πανεπιστημιούπολης, σε συνδυασμό με την χωροθέτηση (εκτός ή στην περιφέρεια της πόλης) των πανεπιστημίων είναι προβληματικό στον ελληνικό χώρο. Όχι μόνο δεν αναπτύσσεται σχέση ανάμεσα σε πανεπιστήμιο και πόλη ή αν υπάρχει σχέση συνήθως είναι επιφανειακή και ως προς την πόλη αλλά και στην περιοχή στην οποία χωροθετείται (εκτός ή στην περιφέρεια). Το πανεπιστήμιο έχει ένα σύνθετο κοινωνικό ρόλο όπου η παραγωγή και διάδοση της γνώσης οφείλει να συνδέεται με την κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική ανταλλαγή με το κοινωνικό σύνολο της

⁸⁶ Λαμπριανίδης, Λ., “Περιφερειακά Πανεπιστήμια στην Ελλάδα. Από το αίτημα για στρατόπεδα νεοσύλλεκτων στο αίτημα για περιφερειακά πανεπιστήμια”, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1993, Σελ. 37

πόλης⁸⁷. Η χωροθέτηση του πανεπιστημίου στο κέντρο της πόλης είτε με την μορφή ανοικτής πανεπιστημιούπολης (όχι εσωστρεφής χαρακτήρας) είτε με την επανάχρηση σε υφιστάμενα κελύφη είτε με την δημιουργία στη βάση ενός οργανικού – αστικού σχεδιασμού, αφενός ενθαρρύνει τη δημιουργία αλληλεπιδράσεων κοινωνικού και πολιτισμικού επιπέδου και αφετέρου επιτρέπει την κοινή χρήση και πρόσβαση του πανεπιστημιακού πληθυσμού στους δημόσιους χώρους της πόλης, ως μέρος του συνόλου της. Συνεπώς, η περαιτέρω διερεύνηση και προσεκτική ανάγνωση των περιοχών ή των πόλεων στις οποίες πρόκειται να φιλοξενηθούν τα πανεπιστήμια είναι απαραίτητη διαδικασία. Η χωροθέτηση σε συνδυασμό με την τυπολογία ή και μορφή που πρόκειται να έχει το πανεπιστήμιο αποτελούν παράμετροι στις οποίες πρέπει να μελετώνται παράλληλα και να προσαρμόζονται ανάλογα με τα χαρακτηριστικά κάθε πόλης ή περιοχής. Εν κατακλείδι, η ουσιαστική σχέση ανάμεσα σε πόλη και πανεπιστήμιο μπορεί να επιτευχθεί με την θετική αλληλεπίδραση και αρμονική συνύπαρξη μεταξύ τους, με κοινό σκοπό την επίλυση ζητημάτων που απασχολούν την ευρύτερη κοινωνία.

⁸⁷ Λαμπριανίδης, Λ., “Περιφερειακά Πανεπιστήμια στην Ελλάδα. Από το αίτημα για στρατόπεδα νεοσύλλεκτων στο αίτημα για περιφερειακά πανεπιστήμια”, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1993, Σελ. 49

Κεφάλαιο 3

– Η περίπτωση της Λεμεσού -

Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Κεφάλαιο 3

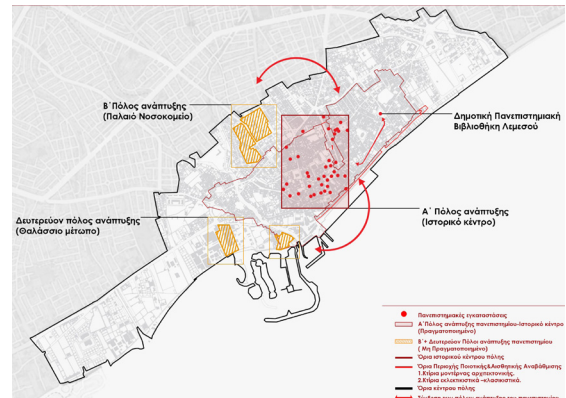
– Η περίπτωση της Λεμεσού -
Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Στο κεφάλαιο επιχειρείται η ανάλυση του μοντέλου αστικής διάχυτης χωροθέτησης των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων στο κέντρο της πόλης, αναλύοντας τη περίπτωση του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου (ΤΕΠΑΚ) στην πόλη της Λεμεσού. Διερευνώνται οι αλληλεπιδράσεις που επιφέρει το μοντέλο αυτό μεταξύ πόλης και πανεπιστημίου, επισημαίνοντας και αναγράφοντας τα οφέλη που δημιουργούνται με την χρήση αυτού του μοντέλου στην πόλη της Λεμεσού αλλά και στην πανεπιστημιακή κοινότητα.

Εικόνα 101: Αεροφωτογραφία της Λεμεσού.

Το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου ιδρύθηκε το 2003 και η έναρξη λειτουργίας του έγινε με τους πρώτους φοιτητές το 2007. Υπήρχε μια χρονική διάρκεια τεσσάρων χρόνων για την ολοκλήρωση και προετοιμασία των πρώτων κτιρίων (σε υφιστάμενα κελύφη) ώστε να είναι κατάλληλα για ακαδημαϊκή χρήση. Η επιλογή της χωροθέτησης του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου εντός του ιστορικού κέντρου της πόλης ήταν μια στρατηγική επιλογή πολιτικού, κοινωνικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Η απόφαση αυτή εντείνει τον πολεοδομικό και αστικό χαρακτήρα της πόλης με απώτερο στόχο την ενεργοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρονται ως μοχλός αναβάθμισης και ανάπτυξης του κέντρου της πόλης μέσω της πανεπιστημιακής ζωής. Για την χωροθέτηση του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου διαμορφώνεται ένα ισχυρό μοντέλο διπολικής ανάπτυξης των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων και λειτουργιών. Διαμοιράζονται οι ερευνητικές και εργαστηριακές μονάδες ώστε αφενός να μην υπερφορτωθεί το κέντρο της πόλης και αφετέρου λόγω της έλλειψης κατάλληλων χώρων για στέγαση των ακαδημαϊκών λειτουργιών. Οι δυο κύριοι πόλοι ανάπτυξης των ακαδημαϊκών λειτουργιών είναι στο «Κέντρο της Πόλης» και στην περιοχή του «Παλαιού Νοσοκομείου». Σημαντικό να αναφερθεί ότι ο δεύτερος πόλος του «Παλαιού Νοσοκομείου» όπου έχει υλοποιηθεί ένα μέρος του και βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από το ιστορικό κέντρο της πόλης (απέχει 400 – 500 μέτρα) ώστε να ικανοποιείται η απαραίτητη συνοχή και ισορροπία των ακαδημαϊκών λειτουργιών και εγκαταστάσεων. Επιπλέον προστίθενται ακόμη δυο πόλοι υποστηρικτικοί για την ενίσχυση και κάλυψη όλων των ακαδημαϊκών λειτουργιών, όπου δεν υλοποιήθηκαν έργα αλλά προβλέπονται να πραγματοποιηθούν στο μέλλον. Ο Γ' πόλος ανάπτυξης προβλέπεται να συμπεριλάβει την δημιουργία φοιτητικών εστιών, αθλητικών εγκαταστάσεων αλλά και πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις δημόσιου χαρακτήρα οι οποίες θα είναι ανοικτές προς το κοινό. Ο Γ' πόλος αφορά μια περιοχή έξω από το κέντρο πόλης σε απόσταση 9 χλμ., στον οικισμό του Βερεγγάρια στα Πολεμίδια⁸⁸. Ο επόμενος δευτερεύον πόλος ανάπτυξης, σύμφωνα με την πρώτη Έκθεση αξιολόγησης από μια ομάδα έρευνας με αξιόλογους αρχιτέκτονες και πολεοδόμους, αφορά το παραλιακό μέτωπο στο δυτικό μέρος της πόλης σε σύνδεση με το νέο λιμάνι και την μαρίνα. Οι επεμβάσεις που προβλέπονται να γίνουν αφορούν υφιστάμενα Βιομηχανικά κτίρια κατά μήκος του παραλιακού μετώπου καθώς και μερικά εκλεκτικιστικά κτίρια στην παράκτια λεωφόρο. Οι επεμβάσεις αυτές θα πραγματοποιούνταν υπό τη μορφή επανάχρησης των υφιστάμενων κτιρίων με την μέθοδο αποκατάστασης ιστορικών κτιρίων. Οι επεμβάσεις αυτές θα πρόσφεραν μια ολοκληρωμένη ένταξη του πανεπιστημίου ως μέρος της πόλης καθώς το θαλάσσιο μέτωπο αποτελεί σήμα κατατεθέν και ζωτικό χώρο της⁸⁹.

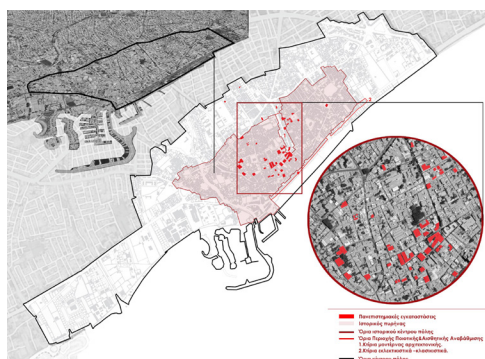

Εικόνα 102: Διάγραμμα πόλων ανάπτυξης του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου στην πόλη της Λεμεσού.

⁸⁸ <https://www.cut.ac.cy/university/about/university-profile/>

⁸⁹ Ομάδα έρευνας: Γ.Πολύζος, Β. Τροβά, Ν. Μπελαβίλας, *Πρώτη Έκθεση αξιολόγησης, Χωροθέτηση και Ανάπτυξη του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου στην πόλη της Λεμεσού*, Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μάρτιος 2006.

Το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου διαθέτει επτά Σχολές και ένα Κέντρο Γλωσσών. Οι επτά σχολές που διαθέτει είναι η σχολή Γεωτεχνικών Επιστημών και Διαχείρισης Περιβάλλοντος, η Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, η Σχολή Διοίκησης Τουρισμού, Φιλοξενίας και Επιχειρηματικότητας, η Σχολή Επικοινωνίας και Μέσων Ενημέρωσης, η Σχολή Επιστημών Υγείας, η Σχολή Καλών και Εφαρμοσμένων Τεχνών και τέλος η Σχολή Μηχανικής και Τεχνολογίας. Οι επτά Σχολές και τα τμήματα που αναπτύσσονται ανά σχολή αφορούν πεδία που έχουν άμεση σχέση με το επιχειρησιακό περιβάλλον της πόλης αλλά και ευρύτερα του νησιού. Ενδιαφέρον αποτελεί ότι το πανεπιστήμιο αναπτύσσει συνεργασίες με τοπικούς φορείς όπως το Εμπορικό Βιομηχανικό Επιμελητήριο, το Δήμο Λεμεσού, βιομηχανικών και ναυτιλιακών επιχειρήσεων⁹⁰. Με τις στενές συνεργασίες που δημιουργεί συμβάλλει τόσο στην προετοιμασία και επαγγελματική κατάρτιση του φοιτητή όσο και στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

Εικόνα 103: Διάγραμμα Α' πόλου ανάπτυξης (Ιστορικός πυρήνας) του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Εικόνα 104: Το παλιό Ταχυδρομείο Λεμεσού (Κτηρία Πρυτανείας σήμερα) στα δεξιά, το Δημαρχείο Λεμεσού στα αριστερά.

Εικόνα 105: Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη (Παλιά Δικαστήρια) στα αριστερά και τα κτήρια της Πρυτανείας (Παλιό Ταχυδρομείο) που περιβάλλουν την πλατεία Πανεπιστημίου.

Ο πόλος Α' που αναπτύσσεται στο ιστορικό κέντρο της πόλης και έχει συμβολικό χαρακτήρα αφού απευθύνεται σε ιστορικά κτίρια της πόλης, τα οποία ανέκαθεν αποτελούσαν σημεία αναφοράς στην ιστορία της. Η αξιοποίηση των ιστορικών κτιρίων γίνεται με την μορφή επανάχρησης χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες μεθόδους ώστε να είναι κατάλληλα για ακαδημαϊκή χρήση με ιδιαίτερη ευαισθησία ώστε να μην παραμορφωθεί η αρχική τους μορφή. Τα κτίρια προς εκμετάλλευση αφορούν κτίρια δημόσιου χαρακτήρα (Ταχυδρομείο, Δικαστήριο, Α' Παρθεναγωγείο Λεμεσού Δημοτική Βιβλιοθήκη) αλλά και αρχοντικές οικίες σημαντικών προσωπικοτήτων της τότε εποχής. Το παλιό Ταχυδρομείο χρονολογείται το 1895 και βρίσκεται απέναντι από το Δημοτικό Μέγαρο (Δημαρχείο) της πόλης όπου ανατολικά πλαισιώνει την πλατεία Ευγενίου Ζήνωνος μαζί με τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου (Παλιά Δικαστήρια). Το κτίσμα είναι εκλεκτικιστικό με νεοαναγεννησιακά στοιχεία και στεγάζει την Πρυτανεία του Πανεπιστημίου. Το Παλιά Δικαστήρια χρονολογείται ότι οικοδομήθηκαν επί Αγγλοκρατίας το 1911 και είναι κτίσμα του ίδιου αρχιτέκτονα William Williams που σχεδίασε και το Ταχυδρομείο. Το κτίσμα είναι μικρής κλίμακας σε σχέση με το κύρος που θα έπρεπε να έχει τέτοιου είδους κτίριο καθώς προβλεπόταν να οικοδομηθεί μεγαλύτερο με μεγαλύτερη επιβλητικότητα Δικαστικό Μέγαρο στην περιοχή του παλαιού λιμανιού. Σημαντικό να αναφερθεί ότι λόγω της περιορισμένης χωρητικότητας του για τις πανεπιστημιακές ανάγκες, σε συνεργασία με το Δήμο η Δημοτική Βιβλιοθήκη Λεμεσού γίνεται και πανεπιστημιακή ώστε να εξυπηρετήσει τις απαιτούμενες ανάγκες σε χωρικό αλλά και ερευνητικό πλαίσιο. Το κτίσμα χρονολογείται το 1919 με αρχική χρήση ως ιδιοκτήτη κατοικία μεγαλέμπορου όπου το 1943 αποφασίστηκε να στεγάσει την Δημοτική Βιβλιοθήκη της

⁹⁰ <https://www.cut.ac.cy/faculties/>

πόλης. Το κτίριο – μέγαρο είναι μεγαλοπρεπές, επηρεασμένο από τον γαλλικό νεοκλασικισμό και αποτελεί ορόσημο για την ιστορία της πόλης καθώς η χωροθέτηση σε συνδυασμό με την επιβλητική του κλίμακα και τη μνημειακότητα σηματοδοτεί τη θέση του στο κέντρο της πόλης⁹¹.

Εικόνα 106: Άποψη από την πρόσοψη της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης (Παλαιά Δικαστήρια).

Εικόνα 107: Δημοτική και Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Λεμεσού.

Η τριλογία των κτιρίων του Δημοτικού Μεγάρου, το παλαιό Ταχυδρομείο και των παλαιών Δικαστηρίων της πόλης είναι κτίσματα αναφοράς για τη Λεμεσό. Με την επαναλειτουργήση τους με τις ακαδημαϊκές λειτουργίες, στάθηκαν αφορμή για την διαμόρφωση του περιβάλλοντα τους χώρου με έμφαση στον δημόσιο χαρακτήρα ώστε να αποτελούν ένα ολοκληρωμένο αξιολόγο σύνολο για τους χρήστες της πόλης. Τα υπόλοιπα ιστορικά κτίρια, μικρότερης κλίμακας, που φιλοξενούν τις πανεπιστημιακές λειτουργίες είναι εξίσου σημαντικά για την ιστορική κληρονομία της πόλης. Το επόμενο σημαντικό κτίριο αφορά το Α΄ Παρθεναγωγείο Λεμεσού το οποίο οικοδομήθηκε το 1910 – 1912 με εξ αρχής ο σχεδιασμός του να απευθύνεται σε χρήση εκπαιδευτική. Με την πάροδο των χρόνων αλλάζει λειτουργίες μέχρι την επαναφορά του στην αρχική του ταυτότητα ως κτίριο εκπαίδευσης με τη στέγαση των ακαδημαϊκών λειτουργιών (αμφιθέατρο, αίθουσες διδασκαλίας) του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου. Σε συνδυασμό με το τότε Α΄ Νηπιαγωγείο μικρότερης κλίμακας κτίριο που δημιουργήθηκε δυο χρόνια αργότερα από το Α΄ Παρθεναγωγείο αναπτύσσεται μια κύρια αυλή-πλατεία που ενσωματώνει τα προαύλια των δυο κτιρίων που συνοδεύονται από επιπλέον χρήσεις αναψυχής. Στο πρώην Νηπιαγωγείο στεγάζονται λειτουργίες όπως εργαστήρια πληροφορικής και μια αίθουσα διαλέξεων. Το κτίριο αυτό έχει σημαντική χωροθέτηση καθώς είναι μέρος του μετώπου της οδού Αθηνών και κάθετο ως προς την οδό που βρίσκεται η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη με απόσταση 100 μέτρων.

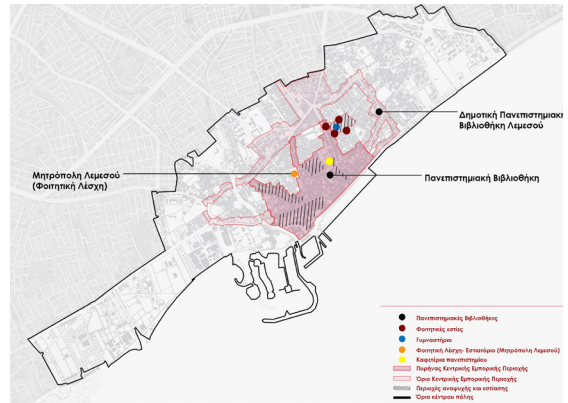

Εικόνα 108: Όψη του πρώην Α΄ Παρθεναγωγείου Λεμεσού (σήμερα έχει Αμφιθέατρο και αίθουσες διδασκαλίας).

Εικόνα 109: Πρώην Α΄ Νηπιαγωγείο Λεμεσού (σημερινή χρήση ως αίθουσες εργαστηρίων και διδασκαλίας).

⁹¹ <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/12190/1act011.pdf?sequence=5>
«Ιστορία του κτιρίου της Βιβλιοθήκης»

Όσον αφορά στις λειτουργίες όπως οι φοιτητικές εστίες, το εστιατόριο – φοιτητική λέσχη, χώροι αναψυχής και οι αθλητικές εγκαταστάσεις επηρεάζονται από το χωρικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει το πανεπιστήμιο. Σε πολλές περιπτώσεις αυτές οι λειτουργίες καλύπτονται από την πόλη, όπου το πανεπιστήμιο συνεργάζεται με τις τοπικές επιχειρήσεις τις περιοχής ώστε να μπορεί να ανταπεξέλθει στις ανάγκες των φοιτητών χωρίς να τους επιβαρύνει οικονομικά. Πιο αναλυτικά, το εστιατόριο – φοιτητική λέσχη έχει συνεργασία με την Μητρόπολη Λεμεσού όπου βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από το ιστορικό πυρήνα της πόλης. Από χώρους αναψυχής το πανεπιστήμιο διαθέτει μια καφετέρια που χωροθετείται στην «κεντρική» πλατεία του πανεπιστημίου που συνοδεύεται από τα ιστορικά κτίρια του Α΄ Παρθεναγωγείου και του Νηπιαγωγείου Λεμεσού. Προφανές αποτελεί το γεγονός ότι μια καφετέρια δεν επαρκεί για το πανεπιστήμιο σε σχέση με τον πληθυσμό του, αλλά οι φοιτητές έχουν την ευκαιρία να περιπλανηθούν στην ευρύτερη περιοχή όπου χαρακτηρίζεται για τους χώρους αναψυχής της. Οι φοιτητικές εστίες του πανεπιστημίου δεν είναι χωροθετημένες σε μια περιοχή αλλά διασκορπισμένες στον αστικό ιστό καθώς υπάρχουν και αρκετές ιδιωτικές ώστε να καλύπτεται σε γενικές γραμμές το ζήτημα της στέγασης. Τα τέσσερα κύρια κτίρια των εστιών του πανεπιστημίου χωροθετούνται στην πλατεία Ηρώων που βρίσκεται δίπλα από την εμπορική περιοχή του κέντρου. Οι υπόλοιπες ιδιωτικές φοιτητικές εστίες που αναπτύσσονται στον αστικό ιστό της πόλης, συνεργάζονται με το πανεπιστήμιο (όχι όλες) ώστε να εξασφαλίζουν την στέγαση των φοιτητών εντός του κέντρου για την διευκόλυνση της διακίνησης των φοιτητών στο πανεπιστήμιο χωρίς την χρήση Μ.Μ.Μ. Μια σοβαρή αδυναμία που εντοπίστηκε κατά την ανάλυση των πανεπιστημιακών λειτουργιών, είναι το ζήτημα της έλλειψης αθλητικών εγκαταστάσεων. Πέρα από το γεγονός ότι το πανεπιστήμιο διαθέτει ένα μικρής χωρητικότητας γυμναστήριο που βρίσκεται και αυτό στην Πλατεία Ηρώων δεν καλύπτει καθόλου τον πληθυσμό του πανεπιστημίου. Το ζήτημα της έλλειψης αθλητικών εγκαταστάσεων χρήζει άμεσης επίλυσης καθώς αποτελεί επιτακτική ανάγκη για την πανεπιστημιακή κοινότητα. Σύμφωνα με το αρχαίο ρητό «νους υγιής εν σώματι υγιές» οι φοιτητές πρέπει να εξασκούν όχι μόνο το πνεύμα τους αλλά και το σώμα τους ώστε να εξασφαλίζουν την απόλυτη ισορροπία για την ολοκλήρωση μιας καλλιεργημένης προσωπικότητας. Επίσης, όσον αφορά στις λειτουργίες της πόλης παρατηρείται ότι με την ίδρυση του πανεπιστημίου η πόλη αναπτύσσει σταδιακά νέες δραστηριότητες που απευθύνονται στην ακαδημαϊκή κοινότητα. Οι δραστηριότητες αυτές στηρίζουν την εκπαίδευση αλλά αφορούν και λειτουργίες αναψυχής και πολιτισμού όπου είναι προσβάσιμες για το ευρύτερο κοινό και όχι μόνο από τους φοιτητές.

Εικόνα 111: Διάγραμμα χωροθέτησης των βασικών λειτουργιών της πανεπιστημιακής κοινότητας.

Η συμπλήρωση των λειτουργιών του πανεπιστημίου από την πόλη δεν προσφέρει μόνο την χωρική κάλυψη των λειτουργιών αλλά και μια δέσμευση με την πόλη που εν μέρη, συμπεριλαμβάνεται το πανεπιστήμιο ως μέρος της και λειτουργικά. Η αίσθηση της αναβαθμίσεις του κέντρου πόλης με την ίδρυση του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου είναι εμφανής στους πολίτες της πόλης συμπεριλαμβανομένου και τις δικές μας εμπειρίες ως κάτοικοι της πόλης. Η λειτουργική συναλλαγή της πόλης με το πανεπιστήμιο δεν είναι συμφέρουσα πράξη αποκλειστικά για το πανεπιστήμιο αλλά και για την πόλη. Στην πόλη προσφέρει τη ζωντάνια καθώς οι τοπικές επιχειρήσεις που χωροθετούνται στην πόλη ενισχύονται οικονομικά καθημερινά καθώς η ρουτίνα της φοιτητικής ζωής περιστρέφεται γύρω από αυτούς. Ένα ενδιαφέρον γεγονός είναι ότι κάποιοι δημόσιοι χώροι της πόλης που με την πάροδο τον χρόνων έχασαν την ταυτότητα τους ή υποβαθμίστηκαν, αποκτούν ξανά ζωή. Επαναπροσδιορίζεται η αξία τους καθώς οι λειτουργίες που τοποθετούνται στον χώρο συμβάλλουν στην καθημερινή χρήση τους όχι μόνο από φοιτητές αλλά και το ευρύτερο κοινό. Ένα ακόμη πλεονέκτημα για την πόλη είναι ότι το πανεπιστήμιο έχει θετικό αντίκτυπο προς το κοινωνικό σύνολο καθώς οι δράσεις κοινωνικού και πολιτιστικού χαρακτήρα γίνονται σε χώρους της πόλης. Η

άμεση επαφή των δραστηριοτήτων του πανεπιστημίου με το ευρύτερο κοινό της πόλης προκύπτει από την διοργάνωση τους σε υπαίθριους δημόσιους χώρους ή και σε κτήρια που είναι ανοικτά προς το κοινό. Έτσι το κοινωνικό σύνολο λαμβάνει μέρος στις δραστηριότητες συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της κοινωνικής συνείδησης με ερεθίσματα κοινωνικού ενδιαφέροντος (περιβαλλοντικά, φιλανθρωπικά, αθλητικά, υγείας, πολιτιστικά, καλλιτεχνικά). Συνεπώς, η πανεπιστημιακή κοινότητα ενσωματώνεται με το κοινωνικό σύνολο της πόλης μέσω της ενεργής δράσης που έχει στα δρώμενα της πόλης, σε σημαντικούς τομείς της κοινωνίας και του πολιτισμού, εμπλουτίζοντας τόσο την καθημερινότητα του φοιτητή όσο και του ευρύτερου κοινού ως κάτοικοι της πόλης. Σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο που απαντήθηκε από ένα ποσοστό των φοιτητών του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου, στην εξής ερώτηση: αν ο τρόπος που αναπτύσσεται το πανεπιστήμιο (διασπορά των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων στο κέντρο πόλης) λειτουργεί ως πυρήνας ανάπτυξης για την πόλη, το μεγαλύτερο ποσοστό με 32% απάντησε αρκετά ενώ το 31% απάντησε πολύ, συμφωνώντας ότι το πανεπιστήμιο αποτέλεσε σημαντικός παράγοντας στη αναπτυξιακή εξέλιξη της πόλης. Επιπρόσθετα, δεν πρέπει να παραλειφθεί το γεγονός ότι μέσω της καθημερινής ακαδημαϊκής εμπειρίας που διαμορφώνεται με την μετακίνηση των φοιτητών είτε για τις ακαδημαϊκές τους υποχρεώσεις είτε για δραστηριότητες αναψυχής βιώνουν τον αστικό χώρο καθημερινά αρκετές ώρες της μέρας. Έτσι, οι φοιτητές ως καθημερινή χρήστες της πόλης αποκτούν εξοικείωση με το αστικό περιβάλλον της πόλης. Με αυτό τον τρόπο οι φοιτητές συνδράμουν στην εξωστρέφεια που αποκτά η πόλη ως στοιχείο του χαρακτήρα της. Εξίσου σημαντικό για την πανεπιστημιακή κοινότητα είναι οι δεξιότητες που αναπτύσσουν οι φοιτητές από την κοινωνικοποίηση τους μέσω της καθημερινής επαφής που έχουν με το ευρύ κοινό της πόλης. Η συμβολή της κοινωνικοποίησης που αποκτούν γίνεται μέρος της διαδικασίας που ουσιαστικά τους προετοιμάζει για την πλήρη προσαρμογή και ένταξη τους στην κοινωνία.

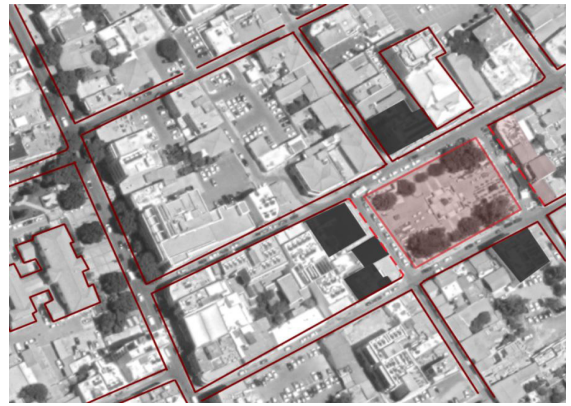

Εικόνα 112: Διάγραμμα πλατείας Πανεπιστημίου με τις πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις και τις συνδέσεις με τον ευρύτερο περιβάλλον.

Στην κατηγορία των δημόσιων ελεύθερων χώρων της πόλης γίνεται εμφανείς η επίδραση που αναπτύχθηκε λόγω της επιλογής του μοντέλου της αστικής διάχυτης χωροθέτησης των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων. Μια περίπτωση σημαντική για το αστικό δημόσιο χώρο της πόλης είναι η αναβάθμιση και διαμόρφωση της παλιάς πλατείας «Ευγενίου Ζήνωνος». Σήμερα η πλατεία αυτή ονομάστηκε «Πλατεία Πανεπιστημίου» καθώς χωροθετείται ανάμεσα από σημαντικά κτίρια όπως η Πρυτανεία (παλιό Ταχυδρομείο) και την Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη (παλιά Δικαστήρια). Η πλατεία αυτή είναι προσπελάσιμη όχι μόνο από την ακαδημαϊκή κοινότητα αλλά για όλους τους κατοίκους της πόλης. Αποτελεί σημαντική καθώς διαθέτει χώρους στάσεις σε συνδυασμό με κάποιες δεντροστοιχίες αλλά και ενδιάμεσους χώρους που καταλήγουν σε σημαντικούς άξονες της πόλης. Ο ένας άξονας είναι επί της οδού Ιφιγένειας μέρος του μετώπου είναι η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη. Ο άξονας αυτός αρχίζει από την οδό Αθηνών με μέτωπο το πρώην Α΄ Νηπιαγωγείο Λεμεσού και καταλήγει σε ένα σημαντικό τμήμα του παραλιακού μετώπου καθώς συνοδεύεται από ένα πάρκο μεγάλης κλίμακας (Μόλος Λεμεσού). Ο άλλος άξονας αφορά την οδό Αρχιεπισκόπου Κυπριανού και καταλαμβάνει σημαντικά κτίρια της πόλης. Μέσου του ενδιάμεσου χώρου της πλατείας που έχει μέτωπο το Παλιό Ταχυδρομείο, ακριβώς απέναντι τοποθετείται το Δημαρχείο της Λεμεσού – Δημοτικό Μέγαρο (κτίριο του 19ου αιώνα). Ακριβώς δίπλα από το Δημοτικό Μέγαρο Λεμεσού βρίσκεται το «Τρίπατο Λανίτη» που αποτελεί σημαντικό κτίσμα καθώς λειτουργούσε ως κτίριο φιλοξενίας για τους πρόσφυγες ξένων χωρών.

Η επόμενη περίπτωση αναβάθμισης του αστικού χώρου αφορά την ιστορική «Πλατεία Ηρώων» που δημιουργήθηκε το 1910. Χωροθετείται δίπλα από την εμπορική ζώνη του κέντρου της πόλης επί της οδού «Ανεξαρτησίας». Οι δύο οδοί που την περιβάλλουν καταλήγουν σε πολύ κοντινή απόσταση στο εμπορικό κέντρο καθώς εκ των οποίων ο ένας καταλήγει με οπτική θέαση στο ιστορικό κτήριο (νεοκλασικό, με αναγεννησιακά στοιχεία) του παλιού Νοσοκομείου όπου σήμερα στεγάζει την επαρχιακή διοίκηση Λεμεσού. Η πλατεία αυτή παλαιότερα αποτελούσε τούρκικη συνοικία και θεωρείτο ότι ήταν κακής φήμης σημείο της πόλης. Για αρκετά χρόνια αποτελούσε χώρο υποβαθμισμένο ασχέτως αν υπήρχαν αρκετές δυνατότητες να λειτουργεί ως ζωτικός χώρος αναψυχής και συνάντησης των ανθρώπων της πόλης. Το Θέατρο Ριάλτο με αρχική λειτουργία ως κινηματογράφος της πόλης δημιουργήθηκε το 1933 και τοποθετείται βόρεια της πλατείας Ηρώων. Το κτίριο αυτό αφορά το θετικό μέρος από την ιστορική ταυτότητα της πλατείας καθώς λειτουργούσε και ως πολυχώρος παραστάσεων χορού και θεάτρου. Η τοποθέτηση ιστορικού μνημείου - ηρώο αφιερωμένο στους Κύπριους και Έλληνες που είχαν θυσιαστεί για την ελευθερία της Κύπρου δημιουργήθηκε το 1946⁹², με σκοπό την απόδοση σεβασμού μέσω της συμβολικής χωροθέτησης του στην πλατεία Ηρώων στην καρδιά του κέντρου της πόλης. Η ριζική αλλαγή που επανέφερε τα θετικά στοιχεία από την ταυτότητα της πλατείας, ως χώρου αστικής πνοής της πόλης, που έγινε με την ίδρυση του Πανεπιστημίου. Πιο αναλυτικά, τα δυο ξενοδοχεία που τοποθετούνται δίπλα από το Θέατρο Ριάλτο και ένα κτίριο απέναντι μετατρέπονται σε φοιτητικές εστίες καθώς επίσης στην δυτική πλευρά της πλατείας ένα σύνολο κτιρίων ανακατασκευάστηκε ώστε να φιλοξενήσουν μερικά εργαστήρια του πανεπιστημίου. Στην ανατολική της πλευρά κυριαρχούν λειτουργίες εστίασης και αναψυχής που συμβάλλουν στην ενεργή χρήση της πλατείας. Σταδιακά η πλατεία αποκτά ζωή με αφορμή την έλευση των φοιτητών αλλά και την ανάπτυξη στον περιβάλλοντα της χώρο, συνιστούν αλλαγές που αναδιαμόρφωσαν τον χαρακτήρα της.

Επιπρόσθετα, αξιοσημείωτη επέμβαση αναβάθμισης μικρότερης κλίμακας αποτελεί η πλατεία επί της οδού Αθηνών και Αντρέας Θεμιστοκλέους η οποία περιλαμβάνει το πρώην Α΄ Παρθεναγωγείο και Νηπιαγωγείο Λεμεσού. Ο χώρος της πλατείας αυτής σε συνδυασμό με τις λειτουργίες που την περιλαμβάνουν (αίθουσες διδασκαλίας, εργαστήρια, καφετέρια) αποτελεί πολυσύχναστος και ζωτικός χώρος για τους φοιτητές. Η πλατεία έμμεσα έχει εσωστρεφή χαρακτήρα προς την πόλη καθώς βρίσκεται «εσωτερικά» στον ενδιάμεσο χώρο που βρίσκονται τα δυο ιστορικά κτίρια με τις εγκαταστάσεις του πανεπιστημίου. Η πλατεία είναι προσβάσιμη και από το ευρύτερο κοινό της πόλης. Η πλατεία αυτή λειτουργεί ως χώρος στάσης και ξεκούρασης για τον πανεπιστημιακό πληθυσμό

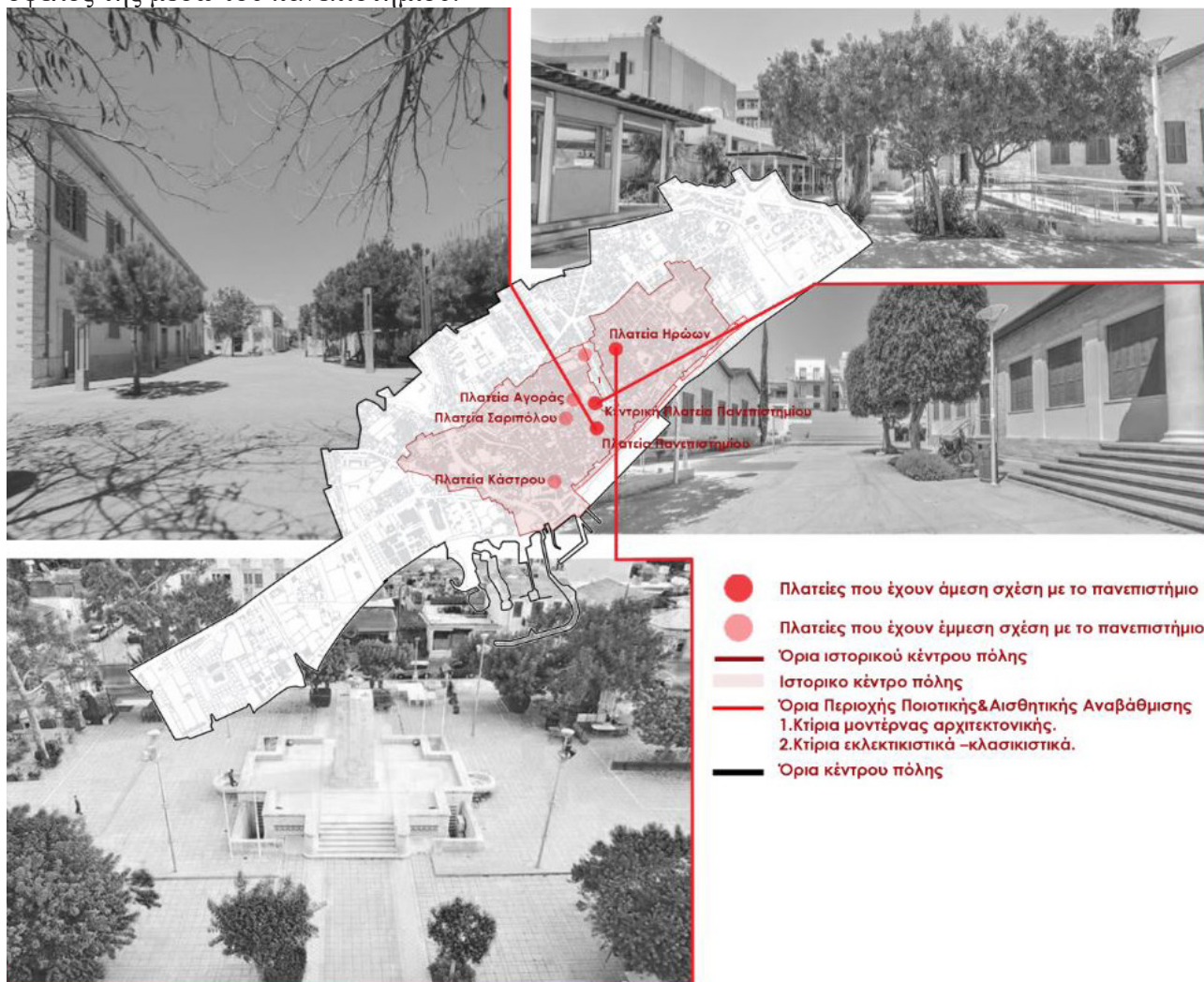
Εικόνα 113: Διάγραμμα πλατείας Ηρώων με τις πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις και τις συνδέσεις με το ευρύτερο περιβάλλον.

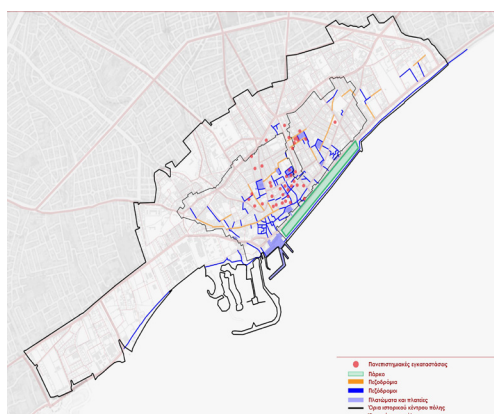
Εικόνα 114: Διάγραμμα με την δευτερεύον πλατεία του πανεπιστημίου επί τις οδούς Αθηνών και Ανδρέα Θεμιστοκλέους, με τις πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις και τις συνδέσεις με το ευρύτερο περιβάλλον

⁹² <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=48060&-V=limmata>

καθώς η διαμόρφωση της διαθέτει και καθιστικά σε συνδυασμό με σκίαση για τους χρήστες της. Σε πολεοδομική κλίμακα θα μπορούσε να ερμηνευτεί και ως ένα κατώφλι γειτονιάς όπου η γειτονιά είναι η ακαδημαϊκή κοινότητα, δίνοντας την δυνατότητα στην πόλη να ενεργοποιήσει χώρους προς όφελος της μέσω του πανεπιστημίου.

Εικόνα 115: Διάγραμμα χωροθέτησης πλατειών που έχουν άμεση σχέση με το πανεπιστήμιο.

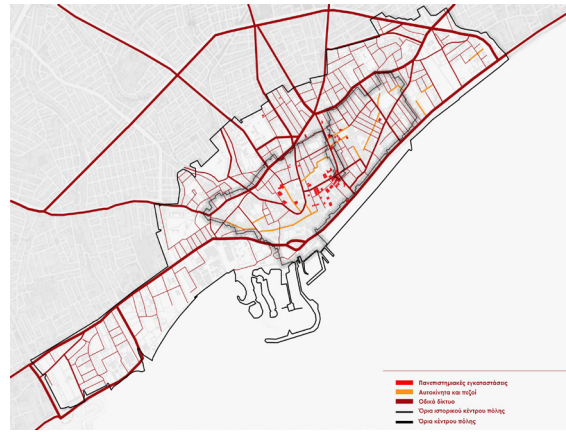

Εικόνα 116: Διάγραμμα κυκλοφορίας πεζών σε σχέση με την χωροθέτηση των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων.

Όσο αφορά το δίκτυο πεζόδρομων της πόλης υπάρχουν δυνατότητες βελτίωσης καθώς οι πεζόδρομοι και τα πλατώματα δεν επαρκούν για την πλήρη ασφάλεια των χρηστών της πόλης συνεπώς και των φοιτητών. Η υπερφόρτωση του οδικού δικτύου είναι ένα ζήτημα που υπήρχε από πριν τη δημιουργία του πανεπιστημίου στην πόλη. Τείνει να θέλει βελτίωση ώστε τουλάχιστον στο ιστορικό κέντρο που αποτελεί και πυρήνας των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων να παρέχει την διακίνηση και τη περιπατητική εμπειρία των χρηστών του ευχάριστη και ασφαλή αποτρέποντας τη χρήση άλλων μέσων μεταφοράς. Μια πόλη θεωρείται πιο ανθρώπινη όταν παρέχει ασφαλή δίκτυα πεζών λαμβάνοντας υπόψη κυρίως τους χώρους εκπαίδευσης, τις πλατείες – πάρκα, τα μνημεία – ιστορικά κτίρια και τους πολιτιστικούς και ψυχαγωγικούς χώρους⁹³.

⁹³ Επιμέλεια: Κυριακή Τσουκαλά, αρχιτεκτονική παιδεία και αγωγή, παρατηρητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Υπουργείο Πολιτισμού, Θεσσαλονίκη, 2000, σελ. 33

Το κέντρο της Λεμεσού διαθέτει ελλιπή περιπατητικό δίκτυο σε σχέση με τις δυνατότητες που του προσφέρονται (ιστορικά κτίρια, πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις, πλατείες – πλατώματα, χώροι αναψυχής και πολιτισμού). Η βελτίωση του δικτύου θα φέρει την καλύτερη οικειοποίηση του δημόσιου χώρου και την χρήση του από το κοινό ως μια ευχάριστη εμπειρία. Η πόλη δεν διαθέτει πάρκα πρασίνου εκτός από το μεγάλης κλίμακας πάρκο στο παραλιακό μέτωπο. Το πάρκο του «Μόλου» είναι μια από τις σημαντικότερες επεμβάσεις στην διαμόρφωση του δημόσιου αστικού χώρου της πόλης καθώς παρέχει ένα συνδυασμό από θεματικές αστικές προτάσεις προσπαθώντας να καλύψει όσο μπορεί το ζήτημα της έλλειψης πρασίνου στην πόλη. Το πάρκο αυτό χωροθετείται παραλιακά και παράλληλα από το ιστορικό κέντρο της πόλης με προσβάσεις σε αυτό από βασικούς άξονες της πόλης. Αποτελεί ένα είδος συμπλήρωσης πρασίνου για το πανεπιστήμιο και την πόλη αφού δεν διαθέτουν χώρους πρασίνου πέρα από μερικές δεντροστοιχίες που εξυπηρετούν στη σκίαση των χώρων στάσης.

Εικόνα 117: Διάγραμμα οδικού δικτύου σε σχέση με την χωροθέτηση των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων

Εν κατακλείδι, το πανεπιστήμιο συντέλεσε στην αναβάθμιση των δημόσιων ελεύθερων χώρων της πόλης καθώς πολλές πλατείες επαναπροσδιόρισαν τον χαρακτήρα τους και παράλληλα βρήκαν την ουσιαστική κατεύθυνση ως προς τη χρήση τους. Η πανεπιστημιακή κοινότητα και η πόλη χρησιμοποιούν τους ίδιους ελεύθερους χώρους όπου και οι δυο επωφελούνται από αυτή τη συνθήκη. Ο ακαδημαϊκός πληθυσμός έχει την ευκαιρία να κοινωνικοποιείται μέσω της συναναστροφής του με το κοινωνικό σύνολο κάνοντας πιο ενδιαφέρουσα τη φοιτητική του εμπειρία αλλά και μέσω της εξερεύνησης στον δημόσιο χώρο να οικειοποιείται περισσότερο την πόλη του.

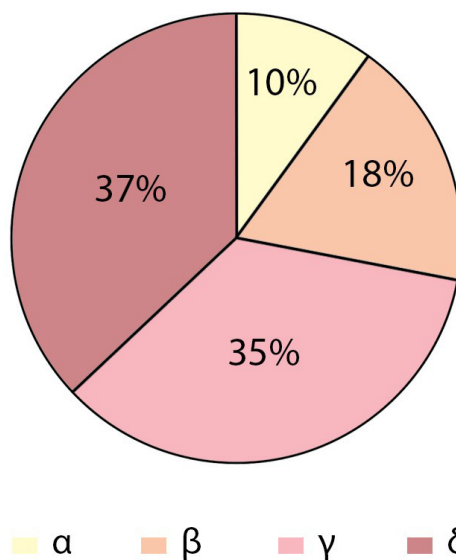
Εικόνα 118: Αεροφωτογραφία από το πάρκο του Μόλου Λεμεσού.

Σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο που απαντήθηκε από μέρος του πανεπιστημιακού πληθυσμού, το μεγαλύτερο ποσοστό συμφώνησε με γεγονός ότι οι κοινόχρηστοι χώροι του πανεπιστημίου που είναι κοινοί με τους δημόσιους χώρους της πόλης εμπλουτίζει την ακαδημαϊκή τους καθημερινότητα αναπτύσσοντας τις κοινωνικές τους σχέσεις και τη δημιουργικότητά τους. Στην πόλη δεν προσφέρεται μόνο η αναβάθμιση και η καθημερινή χρήση των χώρων αυτών αλλά και η αξιοποίησή τους από το κοινό ως ζωτικό και αναπόσπαστο μέρος του δημόσιου χώρου ώστε η πόλη να γίνεται βιώσιμη και πιο ανθρώπινη. Η διαμόρφωση του ερωτηματολογίου ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την έρευνα, καθώς συνέλαβε στην τεκμηρίωση της ανάλυσης και ερμηνείας της σχέσης που αναπτύσσει το πανεπιστήμιο με την πόλη της Λεμεσού. Το ερωτηματολόγιο βασίζεται σε μια σειρά από ερωτήσεις που έχουν ως κοινή βάση την άποψη και την αντίληψη των φοιτητών στον τρόπο που αναπτύσσεται το πανεπιστήμιο, ως μέρος της φοιτητικής κοινότητας αλλά και ως απλοί χρήστες που βιώνουν τους χώρους της πόλης. Οι αλληλεπιδράσεις που δημιουργούνται από τη σχέση πανεπιστημίου – πόλης επηρεάζουν πολύ τον καθημερινό βίο των φοιτητών που έχουν ως απόρροια τη δημιουργία ποικιλόμορφων εμπειριών χωρίς να θέλουν αυτό να αλλάξει. Η ανάπτυξη του πανεπιστημίου με το μοντέλο της διασποράς των λειτουργιών του στο κέντρο της πόλης βρίσκει σύμφωνους το μεγαλύτερο μέρος των φοιτητών που έχουν απαντήσει το ερωτηματολόγιο.

Ερωτηματολόγιο για το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

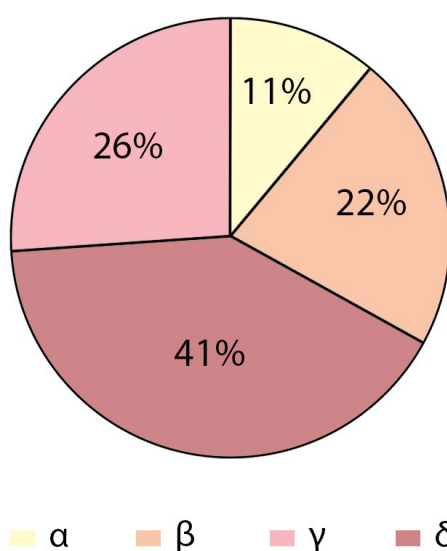
A) Πόσο έχει επηρεαστεί η καθημερινότητά σας λόγω της τοποθέτησης του πανεπιστημίου μέσα στο κέντρο της πόλης;

α) Αρνητικά πολύ β) Αρνητικά γ) Θετικά δ) Θετικά πολύ

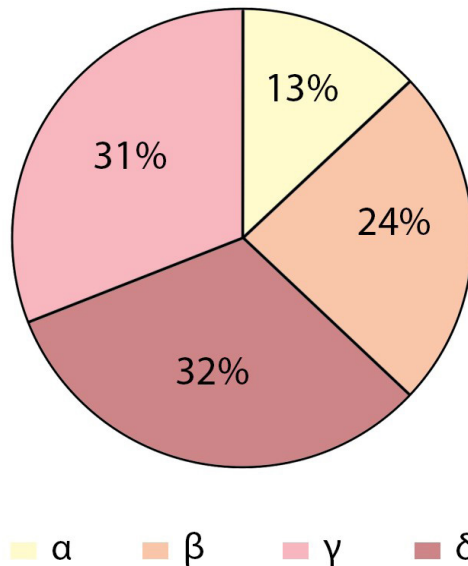

B) Οι κοινόχρηστοι χώροι του πανεπιστημίου είναι κοινοί - ίδιοι με τους δημόσιους χώρους της πόλης (πλατείες, πεζόδρομοι, χώροι στάσεις). Θεωρείτε ότι εμπλουτίζει την ακαδημαϊκή σας καθημερινότητα συμβάλλοντας στην ανάπτυξη των κοινωνικών σας σχέσεων και τη δημιουργικότητά σας;

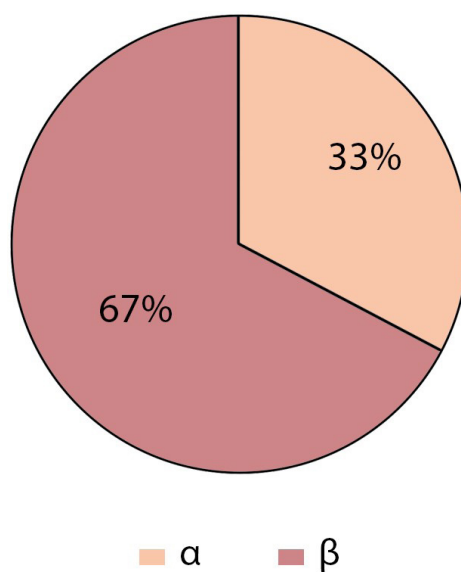
α) Καθόλου β) Λίγο γ) Αρκετά δ) Πολύ

- Γ) Θεωρείτε ότι με τον τρόπο που τοποθετείται το πανεπιστήμιο (διασκορπισμένα πανεπιστημιακά κτίρια μέσα στην πόλη) λειτουργεί ως πυρήνας ανάπτυξης για την πόλη;
 α) Καθόλου β) Λίγο γ) Αρκετά δ) Πολύ

- Δ) Τελικά θα προτιμούσατε το πανεπιστήμιο να αναπτύξει μια ενιαία δομή-πανεπιστημιούπολης (campus) εκτός κέντρου πόλης ή να συνεχίζει να αναπτύσσεται διάχυτα (διασκορπισμένα κτίρια) στην πόλη;
 α) Πανεπιστημιούπολη β) Διασπορά πανεπιστημιακών κτιρίων στην πόλη

Πέρα από την διάδοση του ερωτηματολογίου σε ένα μέρος του φοιτητικού πληθυσμού του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου επιχειρήθηκε η ανάπτυξη συζήτησης με τους φοιτητές. Οι συζητήσεις είχαν εποικοδομητικό χαρακτήρα καθώς έγινε εμβάθυνση στα προβληματικά σημεία που θεωρήσαμε ότι υπάρχουν με την εφαρμογή αυτού του είδους μοντέλου ανάπτυξης των πανεπιστημιακών λειτουργιών. Τα προβληματικά στοιχεία που εντοπίστηκαν με βάση τις εμπειρίες των φοιτητών αφορούσαν στην έλλειψη χώρων για στέγαση τους εντός του κέντρου ώστε να μην χρειάζονται κανένα μέσο μεταφοράς πέρα από την διακίνηση τους με τα πόδια. Παρόλα αυτά αρκετοί φοιτητές προσπάθησαν να μας επιβεβαιώσουν ότι τα προβλήματα που υπάρχουν είναι λιγότερα σε σχέση με τα θετικά στοιχεία που κυριαρχούν από την χωροθέτηση του πανεπιστημίου στο κέντρο της πόλης. Ένα μικρό μέρος του φοιτητικού πληθυσμού που προτίμησε για την μελλοντική ανάπτυξη του πανεπιστημίου σε campus εκτός της πόλης ρωτήθηκε επιτόπου ο λόγος της προτίμησης τους. Οι απαντήσεις τους αφορούσαν στην καλύτερη οργάνωση των λειτουργιών του κάθε τμήματος των σχολών αλλά κυρίως την ανάγκη τους για δημιουργία φοιτητικών εστιών και αθλητικών εγκαταστάσεων.

Σύμφωνα με την δική μας εκτίμηση για της απαντήσεις που έδωσαν οι φοιτητές στο ερωτηματολόγιο αλλά και στις συζητήσεις που αναπτύχθηκαν, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν δεν θέτουν την λειτουργία του πανεπιστημίου προβληματική ούτε λάθος η επιλογή του μοντέλου ανάπτυξης του πανεπιστημίου. Αναμφίβολα έγινε αντιληπτό ότι οι περισσότεροι φοιτητές βρίσκουν ευχάριστη την ακαδημαϊκή και φοιτητική τους ζωή. Παρόλα αυτά κάποια ζητήματα προβληματικά που προαναφέρθηκαν (στέγασης φοιτητών και αθλητικών εγκαταστάσεων) κατά την δική μας εκτίμηση είναι διαχειρίσιμα και το πανεπιστήμιο σε συνεργασία με την πόλη οφείλουν να τα επιλύσουν για την βέλτιστη λειτουργία του πανεπιστημίου και τη ζωή των φοιτητών. Η ενεργοποίηση του Β΄ Πόλου ανάπτυξης (παλαιό νοσοκομείο) θα μπορούσε να αποτελέσει λύσει στα προβληματικά σημεία που εντοπίστηκαν καθώς έχει αρκετές δυνατότητες αξιοποίησης και εκμετάλλευσης του δομημένου και αδόμητου χώρου. Το γεγονός ότι ο Β΄ Πόλος ανάπτυξης βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από τον Α΄ Πόλο ανάπτυξης (ιστορικό κέντρο) θέτει την δυνατότητα συσχέτισης του με τον περιβάλλοντα χώρο της πόλης. Η συσχέτιση του με την πόλη μπορεί να επιτευχθεί στην βάση ενός ευέλικτου σχεδιασμού ανοικτό προς την πόλη και ταυτοχρόνως προς το πανεπιστήμιο. Το γεγονός της ανάπτυξης των ακαδημαϊκών λειτουργιών διάχυτων στον πυρήνα της πόλης μπορεί εύκολα να υποστηριχτεί από ένα αστικό δίκτυο διάφορων θεματικών που θα βελτιώσουν και θα εμπλουτίσουν την καθημερινή ζωή των φοιτητών και παράλληλα των κατοίκων της πόλης.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να καταλήξουμε ότι η περίπτωση του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου με την επιλογή του χωρικού μοντέλου της διάσπασης των πανεπιστημιακών λειτουργιών στο ιστορικό κέντρο της Λεμεσού, ενισχύει τη σχέση του πανεπιστημίου με τη πόλη. Η επιλογή αυτή εστιάζει στη μορφή της επανάχρησης υφιστάμενων σημαντικών ιστορικών κτηρίων, γεγονός που ενδυναμώνει περισσότερο την πολιτισμική και κοινωνική συσχέτιση του πανεπιστημίου με τον αστικό ιστό. Η επίδραση των παραμέτρων της χωροθέτησης, της μορφής και της τυπολογίας με αυτό το μοντέλο ανάπτυξης των πανεπιστημιακών δομών, αλληλοεπιδρούν και συνομιλούν με άλλους παράγοντες ανάπτυξης που αφορούν τη λειτουργία και την εικόνα της πόλης. Οι παράγοντες και οι τομείς που επηρεάζονται θετικά με αυτό το μοντέλο εφαρμογής ανάπτυξης του πανεπιστημίου είναι αρκετοί και απαραίτητοι για την ποιοτική ζωή της πανεπιστημιακής κοινότητας αλλά και για όλους τους χρήστες αυτής της πόλης. Ένας εξ αυτών αποτελεί η αναβάθμιση των δημόσιων χώρων, καθώς με τη δημιουργία του πανεπιστημίου, έχουν ένα λόγο σημαντικό ώστε να είναι κατάλληλοι για την ευχάριστη εμπειρία της ακαδημαϊκής κοινότητας αλλά και για τους κατοίκους της πόλης. Οι δημόσιοι ελεύθεροι χώροι της πόλης με την εφαρμογή αυτού του χωρικού μοντέλου ανάπτυξης του πανεπιστημίου, αποτελούν απαραίτητο στοιχείο αστικής ενότητας του πανεπιστημίου με την πόλη.

Η διάσπαρτη χωροθέτηση των πανεπιστημιακών λειτουργιών αλλά και οι χώροι εκτόνωσης της πανεπιστημιακής κοινότητας που είναι κοινοί με αυτούς της πόλης, συμβάλλουν στην οργάνωση ενός οργανωμένου δικτύου αστικών χώρων, επιλύοντας το ζήτημα της σύνδεσης των τμημάτων του πανεπιστημίου καθώς και την άμεση συσχέτιση του με την πόλη. Οι χώροι της πόλης γίνονται ταυτόχρονα και χώροι του πανεπιστημιακού πληθυσμού, ο οποίος δραστηριοποιείται καθημερινά σε αυτούς τους χώρους, είτε με τη διακίνησή τους στα ακαδημαϊκά τους καθήκοντα, είτε για μια στάση ξεκούρασης και χαλάρωσης από την ακαδημαϊκή τους καθημερινότητα. Η αστική διαμόρφωση των χώρων της πόλης και παράλληλα του πανεπιστημίου γίνονται ενεργό μέρος της πόλης μέσω της δραστηριοποίησης τους καθημερινά από τη φοιτητική κοινότητα, τονίζοντας την αξία και τον ρόλο που κατέχουν ως ζωτικοί χώροι της πόλης.

Επιπλέον, η διαπλοκή των χρήσεων της πόλης σε συνδυασμό με τις χρήσεις του πανεπιστημίου είναι ακόμη ένας παράγοντας που επηρεάζεται θετικά από αυτό το μοντέλο ανάπτυξης του πανεπιστημίου. Η διαπλοκή αυτή επιφέρει μια ισχυρή σχέση με ωφέλιμες αλληλοεπιδράσεις καθώς οι λειτουργίες του πανεπιστημίου συνυπάρχουν με αυτές της πόλης. Σε πολλές περιπτώσεις οι ανάγκες της πανεπιστημιακής κοινότητας καλύπτονται από λειτουργίες που διαθέτει η πόλη. Μια γενικότερη εικόνα που διατυπώνεται τα τελευταία χρόνια στην πόλη της Λεμεσού, είναι ότι η δημιουργία του πανεπιστημίου συνέβαλε κατά πολύ στη δημιουργία νέων χρήσεων που απευθύνονται στον πανεπιστημιακό πληθυσμό. Επιπρόσθετα, η σχέση αλληλοσυμπλήρωσης που αναπτύσσεται μεταξύ πόλης και πανεπιστημίου ενθαρρύνει από τη μια τη σύναψη κοινωνικών σχέσεων μεταξύ φοιτητών και τοπικής κοινότητας αλλά και από την άλλη ωθεί την καθημερινή διακίνηση και περιπλάνηση του πανεπιστημιακού πληθυσμού στους χώρους της πόλης. Η επανάχρηση των υφιστάμενων κτηρίων για εκπαιδευτική χρήση αποτελούν μέρος της ιστορίας της πόλης αλλά και της συλλογικής μνήμης. Με αυτό το μοντέλο ανάπτυξης του πανεπιστημίου διασφαλίζεται η αξία τους ως κτήρια ιστορικά αλλά και η ορθή αξιοποίησή τους. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μορφή της επανάχρησης των κτιρίων αυτών αποτρέπει την υποβάθμισή τους και με τη νέα χρήση τους αποκτούν ζωντάνια.

Επίσης η ενεργή παρουσία των ιστορικών κτηρίων με τη χρήση τους από το ακαδημαϊκό πληθυσμό, εντείνει τον κοινωνικό-πολιτισμικό χαρακτήρα της πόλης, μέσω της αναβάθμισης που παρατηρείται στην ποιότητα της αστικής ζωής των φοιτητών αλλά και των χρηστών της πόλης. Είναι εμφανές, ότι η περίπτωση του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου αποκτά άμεση σχέση με την πόλη αφού μαζί αποτελούν πυρήνα ενίσχυσης τόσο σε πολιτιστικό, όσο και σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Έτσι προκύπτει ότι η συμβολή τους ως μια ενότητα -οντότητα, δημιουργεί ποικίλες δυνατότητες για τη βελτίωση και την εξέλιξη του καθημερινού βίου των χρηστών της πόλης. Ως συμπέρασμα θα θέλαμε να προτείνουμε ότι σε πόλεις μεσαίου μεγέθους όπως είναι η Λεμεσός μπορεί να εφαρμόζεται τέτοιου είδους χωρικό μοντέλο ανάπτυξης των πανεπιστημιακών δομών. Η εφαρμογή του μοντέλου αυτού ως προς τις παράμετρους της χωροθέτησης (στον ιστορικό πυρήνα της πόλης), της μορφής (με την επανάχρηση των υφιστάμενων ιστορικών κτηρίων) και της τυπολογίας (με τη διασπορά μεμονωμένων κτηρίων στον αστικό χώρο) συμβάλλουν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής τόσο της τοπικής κοινωνίας όσο και της φοιτητικής κοινότητας.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως με τη χρήση του συγκεκριμένου μοντέλου ανάπτυξης των πανεπιστημιακών δομών δεν παρουσιάζονται ιδιαίτερα προβλήματα που αφορούν ζητήματα ένταξης με τον αστικό της πόλης. Κάποια προβλήματα που πιθανόν να προκύπτουν είναι η έλλειψη διαθέσιμων, κατάλληλων χώρων για περισσότερες δραστηριότητες των φοιτητών (αθλητικές εγκαταστάσεις) καθώς επίσης και χώρους στέγασης. Παρόλο που τα θέματα αυτά είναι σημαντικά και χρήζουν άμεσης επίλυσης μπορούν μέσα από τη συνεργασία με τους τοπικούς φορείς της πόλης και του πανεπιστημίου να γίνουν οι απαραίτητες ενέργειες ώστε να βρεθούν λύσεις στα προβλήματα

αυτά. Επομένως, τα οφέλη που αποκτά η πανεπιστημιακή κοινότητα και η πόλη από αυτόν το ισχυρό δεσμό που αναπτύσσουν είναι πολύ περισσότερα σε σχέση με πιθανά προβλήματα που μπορεί να προκύψουν από τις αυξανόμενες ανάγκες και των δύο. Συνοψίζοντας, σε σύγκριση με τα υπόλοιπα χωρικά μοντέλα ανάπτυξης των πανεπιστημιακών δομών (πανεπιστημιακά συγκροτήματα – campus εκτός πόλεως, εντός ή στην περιφέρεια) δεν παρουσιάζεται η εξωστρέφεια και ο κοινωνικός συσχετισμός του πανεπιστημίου με την πόλη σε τόσο μεγάλο βαθμό όσο επιτυγχάνεται με το χωρικό μοντέλο της αστικής διάχυτης χωροθέτησης των πανεπιστημιακών λειτουργιών εντός του αστικού ιστού της πόλης.

Εικόνα 119: Κολλάζ με απεικονίσεις του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Δ) Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Argan, G. C. A., (2019). Η μοντέρνα τέχνη 1770 – 1970, Achille Bonito Oliva, η τέχνη στην καμπί του 21ου αιώνα, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο Μεταφράσεις: Λίνα Παπαδημήτρη, Μαρία Σπυριδοπούλου.
2. Droste, M., (2006). Αρχείο Μπάουχαους, Bauhaus 1919 – 1933, Tashen, Hohenzollerning, Ελληνική Μετάφραση: Λεωνίδα Καρατζής.
3. Frampton, K.,(1977). Παραγωγή, Τόπος και Πραγματικότητα, Αρχιτεκτονικά θέματα II.
4. Gombrich, E.H.,(1994). Το χρονικό της τέχνης, Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.
5. David, W., (2007). Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής, Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.
6. Ανανιαδού, Μ. – Τζημοπούλου, (1992). Αρχιτεκτονική Τοπιού. Σχεδιασμό Αστικού Χώρων, Κριτική και θεωρία, Σύγχρονες Τάσεις Σχεδιασμού Τοπίου, Εκδόσεις Ζήτη, Τόμος Α, Θεσσαλονίκη.
7. Καραδέδος, Γ., (2009). Ιστορία και Θεωρία της Αποκατάστασης, Θεσσαλονίκη.
8. Λαμπριανίδης, Λ., (1993). “Περιφερειακά Πανεπιστήμια στην Ελλάδα. Από το αίτημα για στρατόπεδα νεοσύλλεκτων στο αίτημα για περιφερειακά πανεπιστήμια”, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.
9. Μπαμπινιώτη, Γ.Δ., (2002). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Δεύτερη Έκδοση, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα.
10. Μπούρας, Χ.Θ., (1999). Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής, Τόμος 1, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα.
11. Μπριτάνικα, Λ., Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος, Τόμος τεσσαρακοστός όγδοος, Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος.
12. Σίνος, Σ., (2012 Μάρτιος). Θεωρία και πράξη στην προ-μοντέρνα αρχιτεκτονική, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
13. Τερζόγλου, Ν. – Ίων, (2009). Ιδέες του χώρου στον εικοστό αιώνα, Εκδόσεις νήσος, Αθήνα.

Ξένη Βιβλιογραφία

1. Meusburger, P., Heffernan, M., Saurana, L., (2018). Geographies of University, Springer Open, Switzerland,.
2. Pevsner, N., (1948). An outline of European Architecture, published by benguin books.
3. Turner, P.V., (1987). Campus – an American planning tradition, the mit press, USA.

Άρθρα

1. Από την κλασική παράδοση στον νεωτερισμό, Αρχιτεκτονικά θέματα, 1990, τεύχος 24.
2. Γέμπτος, Π. (2015). Πανεπιστήμια, επιστήμη και ελεύθερη θεσμοί. Επιστήμη και Κοινωνία. Επιθεώρηση και Ηθική θεωρίας, τεύχος 17.
3. Γιακουμάτος, Α. (2002). Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36.
4. Εργαστήριο αστικού περιβάλλοντος Ε.Μ.Π., (2006 Μάρτιος). Πρώτη έκθεση αξιολόγησης, χωροθέτησης και ανάπτυξη του τεχνολογικού πανεπιστημίου Κύπρου στην πόλη της Λεμεσού.
5. Θεοδώρου, Γ.Κ., (2010). Προσέγγιση των Επιδράσεων των περιφερειακών πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των περιφερειών στην Ελλάδα, Τεχν. Χρον. Επιστ. Εκδ. ΤΕΕ, τεύχος 1.
6. Λαλένης, Κ., Θεοδορίδου, Λ., (2009). Χωροθέτηση, σχεδιασμός και πολεοδομική ένταξη των πανεπιστημίων στις νεοελληνικές πόλεις. Οι περιπτώσεις του πανεπιστημίου Θεσσαλίας και ΤΕΙ Καβάλας, 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο, τοπικές κοινωνικές και εκπαιδευτικά ιδρύματα: Συνύπαρξη για Αειφορική Ανάπτυξη, Ρόδος.
7. Μπλιάτκα, Η., Μαστοράκη, (2009 Νοέμβριος). Αφιέρωμα το παλαιό κτίριο της Φιλοσοφικής, Πανεπιστημιούπολη, Τεύχος 28. Α.Π.Θ.
8. Πολύζος, Γ., Τροβά, Β., Μπελαβίλας, Ν., Ομάδα έρευνας, (2006 Μάρτιος). Πρώτη Έκθεση αξιολόγησης, Χωροθέτηση και Ανάπτυξη του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου στην πόλη της Λεμεσού, Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος.
9. Τσουκαλά, Κ., Επιμέλεια, (2000). Αρχιτεκτονική παιδί και αγωγή, παρατηρητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Υπουργείο Πολιτισμού, Θεσσαλονίκη.

Ερευνητικές – Διπλωματικές – Διατριβές

1. Ζαμπουνίδης, Γ., (2018). Ερευνητική Εργασία, Πανεπιστημιούπολη και πόλη μέσα από 3 Ελληνικά παραδείγματα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, σελ. 37 – 45
2. Καραμπούκαλου, Α., (2005 Σεπτέμβρης). Διπλωματική Εργασία, Περιφερειακά Πανεπιστήμια και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη πόλεων μεσαίου μεγέθους, Βόλος.

3. Μπαλή, Χ., (2014). Διατριβή, Το Πανεπιστήμιο Αθηνών κατά το διάστημα 1938 – 1945, Η περίπτωση της Νομικής Σχολής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

Διαδικτυακές Πηγές

1. <https://geschichte.univie.ac.at/de/thematiken/universitaere-orte>
2. <https://www.beauxartsparis.fr/en/ecole/presentation-ecole/presentation>
3. <https://center.cranbrook.edu/discover/places-cranbrook/cranbrook-school-boys?fbclid=IwAR-19B6gRWodAAID4DAf4q0b3fhH5OSoerwRaMbgwBuMUjxp1wDdxB6oObBE>
4. <https://architectuul.com/architecture/free-university-of-urbino>
5. <https://ionio.gr/gr/prospective/university-history/?fbclid=IwAR1nUYMhQUY9HJke-8biRP9eAMD9vLtBAxT8Q3msSDH9rUSYOmapakqe18Wg>
6. <https://www.corfuhistory.eu/?p=974>
7. <https://www.ntua.gr/el/ntua/history-of-ntua>
8. <https://athensculturenet.com>
9. <https://www.blod.gr/lectures/i-panepistimioupoli-tou-apth-os-nisida-astikou-eksyghronis-mou-proto-meros/> (Εκδήλωση: Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Πολιτιστικής Εταιρείας: Β' Κύκλος, Νοέμβριος 2018 - Μάρτιος 2019, Ομιλήτης: Καλογήρου Νίκος, 02/02/2019.)
10. <https://www.pre.aegean.gr/infrustructures/>
11. <http://old.uth.gr/to-panepistimio/campus>
12. <https://www.cut.ac.cy/university/about/university-profile/>
13. <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/12190/1act011.pdf?sequence=5>
14. <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=48060&-V=limmata>

Δ) Εικονογραφικές Πηγές

Εικονογραφικές πηγές Ιστορική εξέλιξη στο Διεθνή χώρο

Εικόνα 1: <https://www.sophia-ntrekou.gr/2013/09/H-Akadimia-toy-Platwna-kai-oi-exairetikoi-spoydastes-ths.html>

Εικόνα 2: Στέφανος Σίνος, θεωρία και πράξη στην προ-μοντέρνα αρχιτεκτονική, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Μάρτιος 2012, σελ. 77

Εικόνα 3: Χαράλαμπος Θ. Μπούρας, Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής, Τόμος 1, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1999, σελ. 321

Εικόνα 4: Peter Meusbürger, Michael Heffernan, Laura Saurana, Geographies of University, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 378

Εικόνα 5: Peter Meusbürger, Michael Heffernan, Laura Saurana, Geographies of University, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 379

Εικόνα 6: <https://www.sorbonne-universite.fr/en/university/history-and-heritage/history>

Εικόνα 7: <https://marble.nd.edu/item/b5644q80611>

Εικόνα 8: https://en.wikipedia.org/wiki/University_of_Coimbra

Εικόνα 9: David Watkin, Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ.185

Εικόνα 10: Peter Meusbürger, Michael Heffernan, Laura Saurana, Geographies of University, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 381

Εικόνα 11: <https://www.peakpx.com/en/hd-wallpaper-desktop-kogib>

Εικόνα 12: <https://www.venetoinside.com/tours-activities-in-veneto/tour/private-guided-tour-of-padua-historic-center-university-with-access-to-the-anatomical-theater/>

Εικόνα 13: <https://www.napolidavivere.it/2019/06/05/795-anni-della-universita-federico-ii-di-napoli-il-programma-degli-eventi/>

Εικόνα 14: <https://www.spoudase.gr/arhra/panepistimio-tis-katania-italia-dyo-ypotrofies-gia-ereyna-enos-etoys-sto-tmima-nomikis/>

Εικόνα 15: <https://structurae.net/en/structures/college-de-france>

Εικόνα 16: David Watkin, Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ.266

Εικόνα 17: <https://www.alluringworld.com/el-escorial/>

Εικόνα 18: David Watkin, Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ.222

Εικόνα 19: Σημερινή εικόνα του Univesita degli Studi di Milano (Statale), της βορειοδυτικής εισόδου από προσωπικό υλικό.

Εικόνα 20: Σημερινή εικόνα της κεντρικής αυλής του Univesita degli Studi di Milano (Statale), από προσωπικό υλικό.

Εικόνα 21: Σημερινή εικόνα από την περιμετρική στοά στην κεντρική πλατεία του Univesita degli Studi di Milano (Statale), από προσωπικό υλικό.

Εικόνα 22: Σημερινή εικόνα του Univesita degli Studi di Milano (Statale), της βορειοανατολικής εισόδου στην οδό Francesco Sforza από προσωπικό υλικό.

Εικόνα 23: <https://world-expo.uz/university-of-genova/>

Εικόνα 24: David Watkin, Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ.306

Εικόνα 25: https://www.researchgate.net/figure/The-Spanish-Quarter-and-its-boundaries-centered-on-Piazza-della-Trinita-dei-Monti-Piazza_fig1_353372365

Εικόνα 26: <https://www.walksinrome.com/blog/bernini-versus-borromini-palazzo-di-propaganda-fide-rome>

Εικόνα 27: https://www.123rf.com/photo_137037482_aerial-view-of-coimbra-with-university-at-top-of-the-hill-at-sunset-portugal.html

Εικόνα 28: Peter Meusburger, Michael Heffernan, Laura Saurana, Geographies of University, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 385

Εικόνα 29: Στέφανος Σίνος, θεωρία και πράξη στην προ-μοντέρνα αρχιτεκτονική, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Μάρτιος 2012, σελ. 149

Εικόνα 30: <https://earth.google.com/web/@48.20887868,16.37037264,174.92038532a,3491.91598157d,35y,0h,0t,0r>

Εικόνα 31: Paul Venable Turner, Campus – an American planning tradition, the mit press, USA, 1987, σελ. 25

Εικόνα 32: Peter Meusburger, Michael Heffernan, Laura Saurana, Geographies of University, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 404

Εικόνα 33: https://paris1900.lartnouveau.com/paris06/ecole_des_bx_arts.htm

Εικόνα 34: <https://christmasaparis.weebly.com/sigmachiomiconlambda942-kappaalphalambda-974nu-tauepsilononchinu974nu-tauomicronupsilon-pialpharhoiotasigmaiotaomicron973.html>

Εικόνα 35: David Watkin, Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ.394

Εικόνα 26: David Watkin, Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ.398

Εικόνα 37: Peter Meusburger, Michael Heffernan, Laura Saurana, Geographies of University, Springer Open, 2018, Switzerland, σελ. 407

Εικόνα 38: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B9%CE%BF_%CE%A7%CE%B-F%CF%8D%CE%BC%CF%80%CE%BF%CE%BB%CF%84_%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%92%CE%B5%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85#/media/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Berlin_Universitaet_um_1850.jpg

Εικόνα 39: https://uvamagazine.org/articles/the_gardens_according_to_plan

Εικόνα 40: <https://www.nps.gov/articles/thomas-jefferson-s-plan-for-the-university-of-virginia-lessons-from-the-lawn-teaching-with-historic-places.htm>

Εικόνα 41: E.H.Gombrich, Το χρονικό της τέχνης, Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1994, σελ. 560

Εικόνα 42: Αρχείο Μπάουχαους, Magdalena Droste, Bauhaus 1919 – 1933, Tashen, 2006, Hohlenzollerning, Ελληνική Μετάφραση: Λεωνίδα Καρατζής, σελ.122

Εικόνα 43: Αρχείο Μπάουχαους, Magdalena Droste, Bauhaus 1919 – 1933, Tashen, 2006, Hohlenzollerning, Ελληνική Μετάφραση: Λεωνίδα Καρατζής, σελ.123

Εικόνα 44: <https://cranbrook.contentdm.oclc.org/digital/collection/p9024coll2/id/1820/>

Εικόνα 45: https://en.wikipedia.org/wiki/Cranbrook_Educational_Community

Εικόνα 46: https://byogland.dk/wp-content/uploads/F-R-E-D-N-I-N-G-S-F-O-R-S-L-A-G-for-Aarhus-Universitet_-final_kom.pdf

Εικόνα 47: <https://repository.iit.edu/islandora/object/islandora%3A1000508>

Εικόνα 48: <https://hoerschautd.com/project/iit-college-of-architecture/>

Εικόνα 49: <https://www.google.gr/maps/@43.7231748,12.638444,690m/data=!3m1!1e3?hl=el>

Εικόνα 50: https://www.getty.edu/foundation/pdfs/kim/urbino_conservation_plan.pdf

Εικόνα 51: https://www.getty.edu/foundation/pdfs/kim/urbino_conservation_plan.pdf

Εικόνα 52: <https://archive.pinupmagazine.org/articles/article-tomba-brion-salk-institute-sun-architecture-geomancy>

Εικόνα 53: <https://www.flickr.com/photos/88017382@N00/9480825128>

Εικονογραφικές πηγές Ιστορική εξέλιξη στον Ελλαδικό χώρο

Εικόνα 54: https://earth.google.com/web/search/Kerkira/@39.59236549,19.87735024,86.66169526a,114589.56542271d,35y,0h,0t,0r/data=CngaThJICiQweDEzNWI1ZWRkYWYyZDBhN2Y6M-HgxOTQxNGU2YTcyYjIxZDAZ7tAL0ufPQ0Ah1_PaEfPrM0AqDs6azrXPgc66z4XPgc6xGAI-gASImCiQJCVTjVQzRQ0AROt9IRR3OQ0AZ8mYz1MX0M0Ah4KGsmULIM0A

Εικόνα 55: <https://atcorfu.com/el/50-palies-photografies-kerkyras-1/>

Εικόνα 56: <https://argolikivivliothiki.gr/2021/06/22/armed-student-bodies/>

Εικόνα 57: <https://www.catisart.gr/i-athinaiki-trilogia/>

Εικόνα 58: David Watkin, Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2007, σελ.508

Εικόνα 59: https://earth.google.com/web/search/Athens/@37.9908372,23.73833935,91.75857842a,14656.94818931d,35y,0h,0t,0r/data=CnEaRxJBCiUweDE0YTFiZDFmMDY3MDQzZjE6MHgy-NzM2MzU0NTc2NjY4ZGRkGdS-FHnt_UJAITSmPs_ujdAKgZBdGhlbnMYAiABliYKJAmx-LqlNLQRDQBEOAQf2dvICQBnm9W-ctNg3QCFEPRMBU6E3QA

Εικόνα 60: <https://www.google.gr/maps/search/panepisthmio+athinas/@37.968195,23.778687,3283m/data=!3m2!1e3!4b1?hl=el>

Εικόνα 61: https://en.wikipedia.org/wiki/National_and_Kapodistrian_University_of_Athens

Εικόνα 62: <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/85-13.pdf>

Εικόνα 63: <https://earth.google.com/web/search/National+Technical+University+of+Athens,+Athens/@37.98783995,23.73180375,72.06071746a,386.10820199d,35y,0h,45t,0r/data=CpoBGnASagolMHgxNGExYmQzMtYxZDFjYWU3OjB4Y2Y3ZjNmNDM0N-jU3ZDAyNRmeHoB5bf5CQCHdS9AVW7s3QCovTmF0aW9uYWwgVGvjaG5pY2F-sIFVuaXZlcnNpdHkgb2YgQXR0ZW5zLCBBdGhlbnMYAiABliYKJAmcrpafkWpCQBHmENP-D7GICQBnakMk92tk5QCE6q0zcyj9g5QCgC>

Εικόνα 64: <https://de-facto.gr/history-of-ntua/>

Εικόνα 65: <https://www.kathimerini.gr/society/561466531/to-polypatho-ktirio-gkini-gyrizei-istoriki-selida/>

Εικόνα 66: Καλογήρου Νίκος, Η πανεπιστημιούπολη του Α.Π.Θ., University studio press, Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 35

Εικόνα 67: Καλογήρου Νίκος, Η πανεπιστημιούπολη του Α.Π.Θ., University studio press, Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 43

Εικόνα 68: Καλογήρου Νίκος, Η πανεπιστημιούπολη του Α.Π.Θ., University studio press, Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 40

Εικόνα 69: Καλογήρου Νίκος, Η πανεπιστημιούπολη του Α.Π.Θ., University studio press, Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 41

Εικόνα 70: Καλογήρου Νίκος, Η πανεπιστημιούπολη του Α.Π.Θ., University studio press, Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 109

Εικόνα 71: Καλογήρου Νίκος, Η πανεπιστημιούπολη του Α.Π.Θ., University studio press, Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 77

Εικόνα 72: Αντρέας Γιακουμάτος (2002), Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36, σελ.70

Εικόνα 73: <https://earth.google.com/web/search/Patras/@38.2490144,21.7456058,81.54311763a,14605.21669664d,35y,0h,0.00000001t,0r/data=CnAaRhJACiQweDEzNWUzNTk5YTUyNGVhMmQ6MHg0MDBiZDljZTJiOTJhYTAZbjMV4pEfQ0Ah7X2qCg28NUAqBIbhdHJhcXgCIAEi-JgokCZyulp-RakJAEeYQ08PsaUJAGdQyT3a2TlAITqrTNyP2DlA>

Εικόνα 74: <https://photos.upatras.gr/photos/aerophotografia/>

Εικόνα 75: https://earth.google.com/web/search/Ioannina/@39.6635287,20.84718695,508.31703521a,8947.84527726d,35y,0h,45t,0r/data=CnIaSBjCCiQweDEzNWJlOWEyZGVmZWVhZGZlMmQ6MHg0MDBiZDljZTJiOTk3YzAZ9nLpqR_VQ0AhORIEI4_aNEAqCElvYW5uaW5hGAIGASImCi-QJFV42gjMIQ0ARkLNkp4gaQ0AZfGWAJ4zaNUAh-wSd4zOjNUAoAg

Εικόνα 76: Διπλωματική εργασία, Μπουγουλιά Ειρήνη, Πανεπιστημιούπολη Ιωαννίνων-Πρόταση ολοκλήρωσης του campus, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Ιούνιος 2012, σελ. 40

Εικόνα 77: <https://www.kathimerini.gr/k/k-magazine/562147426/pos-ta-ioannina-exelisson-tai-se-zoni-technologikis-kainotomias/>

Εικόνα 78: <https://earth.google.com/web/search/Komotini/@41.11809667,25.40692904,43.60440378a,8759.75864262d,35y,0h,0t,0r/data=CigiJgokCbBnYprH3ENAEW25tYG-0UNAGTgc8k-M9DRAIfuVSLO1vTRA>

Εικόνα 79: Αντρέας Γιακουμάτος (2002), Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36, σελ.66

Εικόνα 80: https://earth.google.com/web/search/rethimno/@35.3641641,24.49528625,22.47935477a,9478.85294516d,35y,0h,0t,0r/data=CigiJgokCVd_1WKUu0FAEeS0UvTAp0FAGd3BmoqvnD-hAIe34pBL_bjA

Εικόνα 81: <https://www.foititikanea.gr/>

Εικόνα 82: <https://earth.google.com/web/search/chania/@35.5075672,24.02474,25.15553284a,9461.98568024d,35y,0h,45t,0r/data=CnEaRxJBCiUweDE0OWM3ZGJlZTBjZjNmM2I6MH-g5NGIzNTU3ZDc5Y2QyY2E4GehaxSzFwUFAIbWgnA2eBDhAKgZjaGFuaWEYAiaBliYK-JAk5X8xpD7JBQBHA3U8CKatBQBmSc5D1eJE4QCGaXTszHWw4QCgC>

Εικόνα 83: <https://www.tuc.gr/index.php?id=193>

Εικόνα 84: Από προσωπικό αρχείο

Εικόνα 85: Από προσωπικό αρχείο

Εικόνα 86: Από προσωπικό αρχείο

Εικόνα 87: Από προσωπικό αρχείο

Εικόνα 88: <https://earth.google.com/web/search/Mitilini/@39.0976426,26.55919326,-0.22434228a,9505.29387253d,35y,0h,0t,0r/data=CigiJgokCYNCC2Uml0NAEdc90l-lfkNAGToFhH7AnT-pAISjyd38ZfDpA>

Εικόνα 89: <https://earth.google.com/web/search/Xios,+Chios/@38.37447698,26.13061883,30.81726438a,9286.53358817d,35y,0h,0t,0r/data=CigiJgokCdplk0fyj0NAESXkLi4LiUNAGV5tb0TKo-jpAIctWzk-EezpA>

Εικόνα 90: https://earth.google.com/web/search/rodos/@36.16766315,27.96551125,120.94423413a,120109.8443923d,35y,0h,0t,0r/data=CigiJgokCVVfHC9QM0NAESIWq_-LLENAGRHjtyp-ND-pAIdEW8k1iDjpA

Εικόνα 91: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%B-F_%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B9%CE%BF#/media/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%B-F:Ionian_Academy_in_Daylight.JPG

Εικόνα 92: http://www.jazzbluesrock.gr/newsneo_metaptuxiako_programma_sto_ionio_panepisthmio_2044

Εικόνα 93: Αντρέας Γιακουμάτος (2002), Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36, σελ.67

Εικόνα 94: Αντρέας Γιακουμάτος (2002), Πανεπιστημιακά κτίρια και αστικός ιστός, Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 36, σελ.67

Εικόνα 95: <https://www.uth.gr/>

Εικόνα 96: <http://dn-arch.com/el/portfolio/public-projects/volos-architecture-school/#>

Εικόνα 97: <http://dn-arch.com/el/portfolio/public-projects/volos-architecture-school/#>

Εικόνα 98: <http://dn-arch.com/el/portfolio/public-projects/volos-architecture-school/#>

Εικόνα 99: https://earth.google.com/web/search/tripoli/@37.51115894,22.37581725,659.8548365a,9268.39712674d,35y,31.01545555h,35.09018994t,0r/data=CnIaSBjCCiUweDEzNjAxN-mY5NmNmY2NhMjE6MHhkZDQwNzEyMWM4NjM0ZmNhGdMCaiBMwUJAIfUM4ZhlXz-ZAKgd0cmlwb2xpGAIgASImCiQJnK6Wn5FqQkAR5hDTw-xpQkAZ2pDJPdrZOUAhOqtM3I_YOUA

Εικόνα 100: <https://earth.google.com/web/search/kozani/@40.2989795,21.7909557,700.10349183a,8865.01438353d,35y,0h,45t,0r/data=CnEaRxJBCiUweDEzNTlkMjZkOGQzZTM3NDc6MHg-0MmVjYWI0ZDZIMGRkOWRkGQnERrR4JkRAIeZxvRLtyTVAKgZrb3phbmkYAiABliYKJAn-Jk0Zk3CZEQBGGarTFvyREQBIYztVc9881QCEu3sausMQ1QCgC>
Εικονογραφικές πηγές Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου

Εικόνα 101: <https://earth.google.com/web/search/Limassol,+Cyprus/@34.69174085,33.0281098,38.35714412a,15291.4408877d,35y,0h,0t,0r/data=CnsaURJLCiUweDE0ZTczMzE2Y-WMwMmY0OWQ6MHhkYWE5N2Y5NTcwMjViMDEyGZqBgGvdVkfAIY3SpX9JhU-BAKhBMaW1hc3NvbCwgQ3lwenVzGAIGASImCiQJVN9RbxpeQUARlvB32PdSQUAZDp-clroySQEAhZBsnhqV0QEA>

Εικόνα 102: Διάγραμμα πόλων ανάπτυξης του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου με επεξεργασία δική μας.

Εικόνα 103: Διάγραμμα Α' πόλου ανάπτυξης (Ιστορικός πυρήνας) του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου με επεξεργασία δική μας .

Εικόνα 104: Από προσωπικό υλικό.

Εικόνα 105: Από προσωπικό υλικό.

Εικόνα 106: Από προσωπικό υλικό.

Εικόνα 107: <https://www.limassol.org.cy/el/>

Εικόνα 108: Από προσωπικό υλικό.

Εικόνα 109: Από προσωπικό υλικό.

Εικόνα 110: Διάγραμμα με πανεπιστημιακές λειτουργίες στον Α' πόλο ανάπτυξης του ιστορικού κέντρου της πόλης. Διάγραμμα δικής μας επεξεργασίας

Εικόνα 111: Διάγραμμα χωροθέτησης των βασικών λειτουργιών της πανεπιστημιακής κοινότητας. Διάγραμμα δικής μας επεξεργασίας

Εικόνα 112: Διάγραμμα πλατείας Πανεπιστημίου με τις πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις και τις συνδέσεις με τον ευρύτερο περιβάλλον. Διάγραμμα δικής μας επεξεργασίας

Εικόνα 113: Διάγραμμα πλατείας Ηρώων με τις πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις και τις συνδέσεις με το ευρύτερο περιβάλλον. Διάγραμμα δικής μας επεξεργασίας.

Εικόνα 114: Διάγραμμα με την δευτερεύον πλατεία του πανεπιστημίου επι τις οδούς Αθηνών και Ανδρέα Θεμιστοκλέους, με τις πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις και τις συνδέσεις με το ευρύτερο περιβάλλον. Διάγραμμα με επεξεργασία δική μας.

Εικόνα 115: Διάγραμμα χωροθέτησης πλατειών που έχουν άμεση σχέση με το πανεπιστήμιο. Διάγραμμα με επεξεργασία δική μας.

Εικόνα 116: Διάγραμμα κυκλοφορίας πεζών σε σχέση με την χωροθέτηση των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων. Διάγραμμα με επεξεργασία δική μας.

Εικόνα 117: Διάγραμμα οδικού δικτύου σε σχέση με την χωροθέτηση των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων. Διάγραμμα με επεξεργασία δική μας.

Εικόνα 118: <https://www.cyprusalive.com/el/lemesos>

Εικόνα 119: <https://www.cut.ac.cy/>

